

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

107205

YAZILI BASINDA FUTBOL FANATİZMİ

107205
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet EFE

DANIŞMAN

Yard. Doç. Dr. Yahya DOĞAR

Malatya - 2001

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

T.C.
İnönü Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bu çalışma jürimiz tarafından Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı'nda
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Yrd. Doç. Dr. Yahya Başar

Adı, Soyadı ve Ünvanı

Üye

Yrd. Doç. Dr. Lebel TAŞKIRAN

Adı, Soyadı ve Ünvanı

Üye

Doç. Dr. Feridun MERTER

Adı, Soyadı ve Ünvanı

Onay

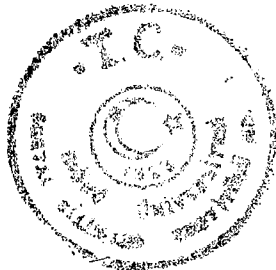
Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

13.../11.../2001

İmza

Adı, Soyadı ve Ünvanı

Enstitü Müdürü

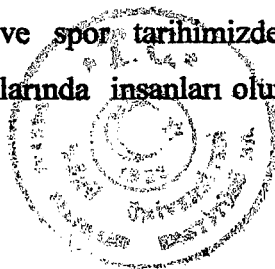
ÖNSÖZ

Günümüzde giderek artan sayıda her yaştan insan spor yapmanın sevincini ve yararlarını keşfetmektedir. Futbol da bu sporların başında gelmektedir. Futbol, tüm yaşlarda ve değişik kültürlerde dünyanın her yanında sevilen bir spor dalıdır (F.İ.F.A. Zurich Görüş Birliği Konferansı, D'Hooghe, ç. Sündüs Paker-Caner Açıkada-Hüsrev Turnagöl, 1998, s.2). İlgili çekiciliği ve çeşitli toplumlarda zevkle uygulanabilirliğinden dolayı geniş kitlelere mal olmuş, milyonlarca insanın ilgi odağı haline gelmiştir (Mehmet Günay-Atilla İ. Yüce-Tekin Çolakoğlu, 1996, s.8). Bu duruma medyada ilgisiz kalmamış ve medyanın etkisiyle spor faaliyetlerine olan ilgi daha da artmıştır. Hayatlarında hiç spor yapmayan, hatta sportif müsabakaları seyretmeyen insanlar bile, medya sayesinde spor karşılaşmalarına ilgi duymaya başlamışlardır (Fusun Öztürk, 1998, s.99).

Bugün futbolcusundan,hocasına,yöneticisinden taraftarına, futbolla ilgilenen hemen herkes spor sayfalarının etki alanı içerisinde. İnsanlar spor sayfalarına bakmakta, okumakta, kızmakta ve keyiflenmektedirler. Sonuçta, öyle ya da böyle, mutlaka etkilenmektedirler (Can Kozanoğlu, 1990, s.126).

Bunun için medyaya önemli görevler düşmektedir. Spor medyası ve yapımcılarının görevleri halka haber ve bilgi vermek, eğitime ve eğlenceye katkıda bulunmak olarak sıralanabilir. Fakat rekabet dolayısıyla önemsenen, gazetenin tirajı veya televizyon programlarının ne oranda izleyici topladığıdır. Spordaki şiddet öğeleri de, örneğin holiganların saldırganlıkları, sansasyon haberciliği için iyi malzeme oluşturmaktadır. Spor haberleri başarı ve başarısızlık, kazanmak ve kaybetmek çerçevesinde sunulmaktadır. Spor yıldızları başarı durumunda sınırsızca göklere çıkarılmakta, başarısızlık durumunda ise acımasızca eleştirilmektedir. Sporçunun kendisini nasıl toparlayacağı, eleştirileri nasıl hazmedeceği ya da bu haberlerin fanatizmi teşvik edip etmediği pek önemsenmemektedir (Öztürk, 1998, S.99-100).

Bunun sonucunda ise istenmeyen fanatizm olayları meydana gelmektedir. Bu olaylar halkımızda ve spor tarihimizde derin izler bırakmaktadır. İçinde bulunduğumuz yüzyıl şartlarında insanları olumsuz yönde etkileyen fanatizm, spor

severlerinde üzülmesine ve kısmen spordan soğumasına neden olmaktadır. İşte bu çalışmada futbolda fanatizm unsurlarından biri olduğu düşünülen yazılı basın ele alınmıştır. Yazılı basının futbolda fanatizmi teşvik edip etmediği, teşvik ediyorsa bunun önlenmesi için alınması gereken tedbirler üzerinde çalışılacaktır.

Bu tezde asıl işlenmek istenen futbolda yazılı basının sosyolojik ve psikolojik açılardan fanatizme etkisidir. Çalışmayla fanatizm karşıtı tüm yetkililere ve insanlara bir bakış açısı oluşturularak uygun tedbirlerin alınmasına yardımcı olmak amaçlanmıştır. En büyük dileğim bu çalışmanın ileride daha kapsamlı boyutlara taşınarak, Türk sporunun hizmetine sunulmasıdır.

Bu araştırmada yardımını aldığım danışman hocam Yrd.Doç.Dr. Yahya Doğar'a ve diğer bütün hocalarıma teşekkür ederim.

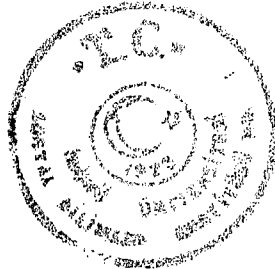
Saygılarımla

Mehmet Efe

KISALTMALAR**F.I.F.A.: Fedaration Internatinal Football Association****T.F.F.: Türkiye Futbol Federasyonu****T.R.T.: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu****Y.Ö.K.: Yüksek Öğretim Kurulu****F.B.: Fenerbahçe****G.S.: Galatasaray****B.J.K.: Beşiktaş Jimnastik Kulübü****T.S.: Trabzonspor****TABLolar LİSTESİ**

	Sayfa No
Tablo 1: Gazete Futbol Yazarlarının Taraftarları Fanatizme Teşviki.....	59
Tablo 2: Gazete Futbol Yazılarının Taraftarları Fanatizme Teşviki.....	61
Tablo 3: Gazete Futbol Manşetlerinin Taraftarları Fanatizme Teşviki.....	63
Tablo 4: Futbol Dergi Yazarlarının Taraftarları Fanatizme Teşviki.....	65
Tablo 5: Futbol Dergisi Yazılarının Taraftarları Fanatizme Teşviki.....	66
Tablo 6: Futbol Dergisi Manşetlerinin Taraftarları Fanatizme Teşviki.....	68

İÇİNDEKİLER

Konu	Sayfa No
ÖNSÖZ.....	I
KISALTMALAR.....	III
TABLolar LİSTESİ.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV

I. BÖLÜM

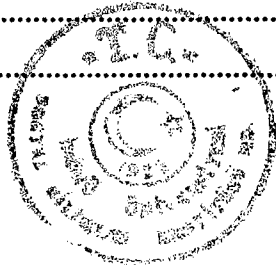
A. PROBLEM DURUMU.....	1
B. PROBLEM CÜMLESİ.....	2
C. ALT PROBLEMLER.....	2
D. DENENCELER.....	2
E. TANIMLAR.....	3
F. SINIRLAMALAR.....	5
G. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI.....	6

II. BÖLÜM

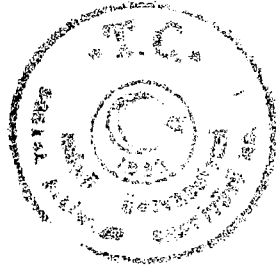
LİTERATÜR TARAMASI.....	8
A. DÜNYA'DA SPOR BASINI.....	8
B. DÜNYADA SPOR YAZARLIĞININ GELİŞMESİ.....	9
C. TÜRKİYEDE SPOR BASINI.....	9
D. GÜNÜMÜZDE SPOR BASINI VE ETKİLERİ.....	11
E. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ SPOR BASININA OLAN ETKİSİ.....	13
F. GÜNÜMÜZDE FUTBOL MEDYASI VE GÖREVİNİ YANLIŞ KULLANMASI.....	15
G. TOPLUMUN FUTBOLA BAKIŞI.....	21
H. SPOR TARİHİNE GEÇEN ÖNEMLİ FANATİZM OLAYLARI.....	22
I. ÇEŞİTLİ YAZARLARIN VE FUTBOL FANATİKLERİNİN FANATİZM OLAYLARINDAKİ GÖRÜŞLERİ.....	23
1. SPOR YAZARLARININ GÖRÜŞLERİ.....	23
2. FUTBOL FANATİKLERİNDEN BAZI AÇIKLAMALAR.....	24

J. FUTBOL VE FANATİZM İLİŞKİSİ.....	26
K. FUTBOL FANATİZMİNİN BİREYSEL BOYUTLARI.....	30
L. FANATİZMİN PSİKOLOJİK BOYUTLARI.....	36
1. KİŞİLİK ÇATIŞMASI.....	36
2. DEŞARJ OLMA İHTİYACI.....	38
3. AİT OLMA İHTİYACI.....	39
4. YETERSİZ BENLİK.....	40
M. FANATİZMİN SOSYOLOJİK BOYUTLARI.....	42
1. SOSYAL PROBLEMLER.....	42
2. AŞIRI BASKI VE EKONOMİK SIKINTILAR.....	44
3. TAKIM KİMLİKLERİ.....	46
4. TARAFTAR KİMLİĞİ.....	46
N. OLİMPİZM, FAIR PLAY ANLAYIŞI VE FANATİZM.....	49
1. F.I.F.A. FAIR PLAY İLKELERİ.....	51
2. TARAFTARLARIN ETİK İLKELERİ.....	51
III. BÖLÜM	
METODOLOJİ.....	53
A. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	53
B. EVREN.....	56
C. ÖRNEKLEM.....	56
D. VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ.....	56
E. ÇÖZÜMLEME YÖNTEMLERİ.....	57
IV. BÖLÜM	
BULGULAR.....	59
V. BÖLÜM	
A. SONUÇ DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER.....	70
1. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	70
2. ÖNERİLER.....	75
ÖZET.....	78
SUMMARY.....	80
KAYNAKLAR.....	82

YAZILI KAYNAKLAR.....	82
İNTERNET KAYNAKLARI.....	85
EKLER.....	86
EK-1.....	87
EK-2.....	96
EK-3.....	98

I. BÖLÜM

A. PROBLEM DURUMU

Dünya milletlerinin büyük bir bölümünde olduğu gibi yurdumuzda da toplumun tamamına yakınının ilgi alanına giren futbol sporu, milyonları peşinden sürüklemeye devam etmektedir (Ali Niyazi İnal ,1998, önsöz). İnsanlar güncel olayları, medya sayesinde öğrenerek takip etmektedirler. Bu yüzden medya yasama, yürütme ve yargı organları yanında dördüncü bir güç olarak kabul edilmektedir (Öztürk, 1998 ,s.99).

Medyanın büyük bir kısmını oluşturan yazılı basın için de bu geçerlidir. Günümüz yazılı basınında en fazla sayfa genellikle spor konularına, spor konuları içinde de yüksek tiraj için insanların genelini ilgi duyduğu futbola ayrılmaktadır. Böylece medya sporu ticari amaçlarla bağlantılı olduğu sürece potansiyel alıcı gruplarının payı başarı göstergesi olarak değerlendirilecektir (Dieter Voigt, 1998, ç. Ayşe Atalay, s.221).

Aynı durum sadece gazete sahiplerini değil, aynı zamanda sporla ilgili köşe yazarlarını da etkilemektedir. Bir anlamda medya sahipleri köşe yazarlarını da kullanarak tirajlarını arttırmaya çalışmaktadır.

Yazılı basında halkın ilgisini çekip sansasyonel haber peşinde olan spor yazarları, bu haberlerin yaratılmasında çok beceriklidirler. Profesyonel sporcuların ve kulüp başkanlarının birbirlerine karşı demeçler vermelerini sağlayacak akıllıca sorular sormaktadırlar. Seyircinin tepkisini yaratacak görüntüler ve fotoğraflar çekmektedirler. Bu da rekabetin spor alanları dışına çıkmasına neden olmaktadır. Böylece medyanın bu tarafı ve saldırgan tutumu seyirciyi sosyolojik ve psikolojik açılardan etkileyerek şiddete ve fanatizme yönelmesine ortam hazırlamaktadır (Öztürk, 1998, s.106). Özellikle yazılı basının olumsuz tutumuyla fanatizm, sosyolojik ve psikolojik açılardan aşılması gereken güç sorunlar olarak gündeme gelmektedir. Böyle bir konunun araştırılıp, yazılı basında futbol fanatizminin sosyolojik ve psikolojik boyutları bakımından incelenmesi ve fanatizme karşı alınması gereken önlemlerin tespit edilmesi gereklidir.

Yukarıdaki açıklamalar ışığı altında araştırmanın problem cümlesini şu şekilde ifade etmek mümkündür:

B. PROBLEM CÜMLESİ

“Futbolda yazılı basının sosyolojik ve psikolojik açılardan fanatizme etkisi”

C. ALT PROBLEMLER

1. Gazete futbol yazarları köşelerinde, taraftarları sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme teşvik etmekte midirler?
2. Gazete spor sayfalarında, taraftarları sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme teşvik edecek futbol yazılarına yer verilmekte midir?
3. Gazete spor sayfalarında taraftarları sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme teşvik edecek futbol manşetlerine yer verilmekte midir?
4. Futbol dergisi yazarları taraftarları sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme teşvik etmekte midirler?
5. Futbol dergilerinde taraftarları sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme teşvik edecek futbol yazılarına yer verilmekte midir?
6. Futbol dergilerinde taraftarları sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme teşvik edecek futbol manşet yazılarına yer verilmekte midir?

D. DENENCELER

1. Gazete futbol yazarları köşelerinde, taraftarları sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme teşvik etmektedirler.
2. Gazete spor sayfalarında, taraftarları sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme teşvik edecek futbol yazılarına yer verilmektedir.
3. Gazete spor sayfalarında taraftarları sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme teşvik edecek futbol manşetlerine yer verilmektedir.

4. Futbol dergisi yazarları taraftarları sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme teşvik etmektedirler.

5. Futbol dergilerinde taraftarları sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme teşvik edecek futbol yazılarına yer verilmektedir.

6. Futbol dergilerinde taraftarları sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme teşvik edecek futbol manşetlerine yer verilmektedir.

E. TANIMLAR

Basın: Süreli olarak yayımlanan, haber verme, bilgilendirme, eğlendirme ya da propaganda amacı güden ve sanayi üretimi yöntemlerinden yararlanan gazete, dergi v.b. topluca verilen isimdir (Ali Murat Varol, 1999, s.30).

Fair Play: Oyunu düzenleyen kuralların üstünde bulunan, fakat oyuna içkin ve onun güzellik parıltısından doğan bir kuraldır. Oyun kuralları içinde kavranamayan, fakat bireyin spor yapanları göz önünde bulundurup, onları bir gereksinme, bir onur olarak duyup, kabul ettiği; sözcüklerle dile getirilemeyen, fakat orada, bütün oldukları koşullarda eşit görme isteğidir (Atilla Erdemli, 1996, s.162).

Sporda dürüst oyundur (Meydan Larousse, 1987, c.4, s.491).

Fanatik: Bir takıma, davaya, partiye v.b. aşırı bir tutkuyla bağlı olan kimse (Meydan Larousse, 1987, c.4, s.503).

Fanatik kelimesinin latince iki kökeni vardır. İlki fanaticus yani "ilhamını tanrıdan alan", ikincisi ise fanum "tapınak" demektir. Yani ikisinde de tanrısal-dini boyut vardır. Bu anlamda fanatiklik daha çok imana dayalı bir bağlılığı ifade eder (Ömer Ural, 25 Haziran 2001, omeru@aksam.com.tr).

Fanatizm: İnsanı bir düşünce, din, parti, takım uğrunda aşırılıklara sürükleyen kör tutkudur (Meydan Larousse, 1987, c.4, s.503).

Futbol: Yüksek şiddetli, on birer kişilik iki takım arasında, doksan dakikalık süreç içerisinde, iki devre halinde, küre şeklinde bir topu sadece ayak, vücut (eller hariç) ve kafa vuruşlarıyla rakip kaleye sokmayı hedef tutan, kuvvet, dayanıklılık, sürat, beceri ve hareketlilik gibi motorsal özelliklerle zekâyı gerektiren kesintili bir

oyundur (Meydan Larousse, 1987, c.4, s.881- D'Hoghe, F.I.F.A. Zurich Görüş Birliği Bildirgesi, ç. Paker-Açıkada-Turnagöl, 1994, s.4).

Aslı, football. Foot İngilizce ayak anlamına gelmektedir. Ball ise top demektir. Football'ın tam Türkçe anlamı ise ayak topudur (Franz Beckenbauer, 1977, s.156).

Hooligan: Takımını desteklerken toplu şarkıları ve taraftarlıkta şiddet boyutunu öne çıkaran taraftar (Doğan, 1999, s.77).

Hooliganizm: Takımlarını desteklerken toplu şarkıları ve taraftarlıkta şiddet boyutunu öne çıkarmalarından dolayı o taraftarlara verilen imge (İsmail Doğan, 1999, s.77).

Lig: Katılan her takımın birbiriyle karşılaşması temeline dayanan şampiyona.(Beckenbauer, ç. Kıvanç H., 1977, s.158).

Medya: Nitelikli haberleşmenin bazı tekniklerle, belirli bir teknoloji uygulanarak çoğaltılıp güçlendirilerek, çok sayıda kişiyi etkileyecek biçime getirilmesinde kullanılan araçlardır (Öztürk, 1998, s.99).

Müfritlik: Aşırıılık (Eric Hoffer, ç. Günur E., 1978, s.113).

Olimpizm: Sportif hoşgörünün, dayanışmanın, kardeşliğin, gelişmenin, dürüstlüğün, erdemın bireyliğın ve toplumsallaşmanın, ortak ve genel- geçer değerler uyarınca yaşamanın, yaratıcılığı, iyi ve güzel olanı isteyip, gerçekleştirmeye çalışmanın, mücadeleciliğın, yani aydınlık bir yaşamanın bir dünya görüşü ve yaşama anlayışı olarak toparlanmasıdır (Erdemli, 1996, s.143). Kısacası, insana ilişkin özelliklerden kalkan yaşama anlayışıdır (Erdemli, 1996, s.174).

Spor: İnsan ruhundaki mücadele ve başarıma azminin tabiat ve sosyal yapı ile karşılıklı ilişki kurmak suretiyle,sistemli ve adil, belirli kurallar içinde, fizik, moral, toplumsal ve karakter kişiliğinin yarışmaya dönüşmesine “spor” denir (Mustafa Keten, 1993, s.18).

Spor, insanın, doğayla savaşırken kazandığı ana becerileri ve geliştirdiği araçlı araçsız savaşım yöntemlerini, boş zamanındaki artışa bağlı olarak, tek tek ya da

toplucu, barışçı, biçimde ve benzetim yoluyla, oyun, oyalanma ve işten uzaklaşma için kullanılmasına dayalı estetik, teknik, fizik, yarışmacı ve toplumsal bir süreçtir (Kurthan Fişek, 1998, s.35).

Fiziksel hareketlerle yönlendirilen faaliyetlerin kişi ya da kişilere, ağırlığa, mesafeye, yüksekliğe ve zamana karşı ve bir yarışmaya dönük olarak yapılmasına spor denir (Yahya Doğar, 1996, s.1).

Ferdi ve kollektif oyunlar şeklinde yapılan, genellikle yarışmaya yol açan, bazı kurallara göre uygulanan ve ani bir yarar beklenmeyen beden hareketlerinin tümüdür (Meydan Larousse, 1987, c.4, s.523).

Spor, yapanlar (sporcu) açısından yarışma – kazanmaya dönük fiziksel, zihinsel ve teknik bir çaba; izleyenler (seyirci) açısından heyecan ve estetik içeren sanatsal bir süreç; genel bütünlüğü içinde de, anatomi, fizyoloji, ortopedi, biyomekanik, psikoloji ve farmakoloji gibi disiplinlerin yardımıyla gelişen, sürdürülen bir bilimsel oluşumdur (Kurthan Fişek, 1985, s.21).

Şiddet: Bir kişi veya topluluğun fiziksel ve ahlâki bütünlüğüne, mülkiyetine, kültürel veya sembolik değerlerine karşı, herhangi bir bireyi grup ya da örgütlü bütünlük tarafından verilen zarar veya fiziksel ya da psikolojik acı (Bilim ve Teknik, Şubat 2001, S.399, s.40).

Türkiye Futbol Federasyonu: Türk futbolunu yöneten kuruluş. 1923'de kuruldu ve aynı yıl F.İ.F.A.'ya üye oldu (Beckenbauer, ç. Kıvanç, 1977, s.159).

Ulusal Basın: Bir toplumdaki insanların çoğunluğunu ilgilendiren konulara yer veren ve yayınlarını yine nüfusun çoğunluğuna ulaştırabilecek, hizmet ağına oluşturmuş basın kuruluşudur (Feyyaz Bodur, 1997, s.29).

Yerel Basın: Belirli bir yörede yayınlanan basındır (Bodur, 1997, s.38).

F. SINIRLAMALAR

Araştırma, fanatizmin futboldaki sosyolojik ve psikolojik boyutlarıyla sınırlandırılmıştır.

Araştırma, araştırmaya konu olan gazete ve dergilerde yer alan futbol yazarları, futbol yazıları ve futbol manşetleriyle sınırlandırılmıştır. Araştırmaya temel olan gazeteler Hürriyet, Sabah, Akşam, Star, Fanatik ve Fotomaç, dergiler ise Goal ve Futbol Plus'tır.

Gazeteler, 07-02-2001 ile 28-03-2001 tarihleri arası olmak üzere toplam 50 günlük bir süre içerisinde araştırmaya tabi tutulmuşlardır.

Dergiler ise, 2001 Mart, Nisan, Mayıs, Haziran ayları olmak üzere toplam 4 aylık süre içerisinde incelemeye alınmışlardır. Bu nedenle araştırma yukarıda anılan süre ve tarihler arasında yayınlanan ulusal gazete ve dergiler ile sınırlandırılmıştır.

Araştırma, çalışmada yer alan gazete ve dergilerde futbol yazılarına yer veren bütün futbol yazarları, futbol yazıları ve futbol manşetleriyle sınırlandırılmıştır.

G. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

Fanatizm Türk toplumunda önemli sosyal ve psikolojik bir sorun haline gelmiştir. Özellikle önemli müsabakalar sonucunda meydana gelen fanatizm olayları, fanatizmin sosyolojik ve psikolojik boyutunu ortaya koymaktadır. Hatırlanacağı gibi Galatasaray-Leeds United maçı öncesi yaşanan iki İngiliz futbol taraftarının ölümü (Bkz., s.20) Türk toplumunu derinden etkilediği gibi, kazanılan derbi ve Avrupa kupalarındaki maçlardan sonra atılan kurşunlara hedef olan masum insanların ölümü de toplumu sosyolojik ve psikolojik bakımdan derinden etkilemektedir. Buna benzer istenmedik, spor felsefesine ters düşen ve fanatizm içeren gelişmeler her geçen gün tüm dünya ülkelerinde arttığı gibi, Türk toplumunda da artmaktadır.

Bu durum sadece sporu değil tüm toplumun değerlerini ve yaşantı biçimini derinden ve olumsuz olarak etkilemektedir. Spor multidisipliner bir bilim dalıdır. Dolayısıyla sporu etkileyen olumsuzluklar diğer bilim dallarını etkilediği gibi aynı zamanda devleti, toplumu, ve bireyleri de etkilemektedir.

Türk sporunda sosyolojik ve psikolojik açılardan meydana gelen fanatizmle ilgili olaylarda özellikle futbol yazarlarının, futbol yazılarının ve futbol manşetlerinin

olumsuz etkisi olup olmadığının incelenerek ortaya çıkarılmasına ve fanatizmin önlenmesine yönelik çözüm önerilerine ihtiyaç vardır.

Bu nedenle araştırma hem Türk sporunun başarısı hem de devlet, toplum ve bireyin daha sağlıklı yaşama ortamına kavuşturulabilmesi açısından önemlidir.

II. BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI

A. DÜNYA'DA SPOR BASINI

A.B.D.'deki ilk spor kulüplerinin bir tür öz yönetime dayanmaları ya da İngiltere'de okullar arası maçların ilk kez yapıldığı 1860'larda "spor programlarının örgütlenmesi ve yürütülmesi sorumluluğunun öğrencilerin kendilerine bırakılmış" olması gibi durumlardan da anlaşıldığı gibi bu uygulama, biçimsel kalıplara girmiş, ama, özü saklı tutulmuş olarak, on dokuzuncu yüzyılın sonlarına kadar sürmüştür (Fişek, 1998, s.52).

19. yy. sonlarına doğru Fransa, İngiltere, A.B.D., Belçika ve İtalya'da yalnız spora yer veren dergiler yayınlanmaya başlamıştır. 20. yy. başında bütün dünyada haberler telgrafla, fotoğraflar da postayla gazete ve dergilere bildirilmişlerdir. Yıllar geçtikçe buna telefonlar ve sinema filmleri eklenmeye başlamıştır. Birinci Dünya Savaşından sonra radyolar anında spor sonuçlarını yapıldıkları yerden bildirmişlerdir. 1935'den sonra fotoğrafları anında ülkeden ülkeye veren makineler kullanılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra televizyon spor olaylarını daha çabuk dünyanın dört bir tarafına duyurmuştur. Bilgisayarlar, uydu antenleri ve faksler sayesinde bütün dünya spor olaylarını anında izleme imkânı bulmuştur (Öztürk, 1998, s.101-102).

Spor 20.yy. boyunca sosyal ve kültürel olarak dev atılımlarda bulunmuştur. Sosyal hayatın her alanına yayılmış ve yoğun olarak etkilemiştir. Örneğin, 1975'de profesyonel beyzbol müsabakalarına 45 milyondan fazla insan giriş yapmıştır. Benzer olarak Superbowl (Amerikan futbolunda final maçları) müsabakalarına 80.000'den fazla seyirci iştirak ederken, buna ek olarak 64 milyon kişide televizyondan seyretmiştir. Yine 1976 Kış Olimpiyatları müsabakalarının ilk haftası, her gece tahminen ortalama 15,9 milyon seyirci müsabakaları izlemiştir. Bu yoğun ilgiyle, spor paralelinde teknoloji ve kitle iletişim sistemlerinin ilerleyişini ortaya çıkarmıştır. Her tarafa yayılan sporun etkisi insan yaşamında yarattığı sosyal değişikliklerden ötürü medyayı da pek derinden etkilemiştir. Bunda başrolü sporun çeşitli kitleleri bir araya getirmesi ve herkesçe popüler bir aktivite olması

oyunmaktadır. Üstelik bu iki etmenin yanında kazançlı bir boş zaman endüstrisi olması da büyük rol oynamaktadır (Luschen-Sage, 1981, s.160).

Medya ve spor arasındaki bağlantı son 20-30 yıldır fark edilmiş olmasına rağmen, spora asıl önem teknolojik etkileri bakımından son yıllarda verilmiştir. Medyada son yıllara kadar sporun etkisi çok az göz önüne alınmıştır. Ama artık günümüzde karşılıklı dayanışma anlayışıyla aynı zamanda her iki müessesenin karşılıklı gelişimi sağlanmaktadır (Luschen-Sage, 1981, s.160).

B. DÜNYA'DA SPOR YAZARLIĞININ GELİŞMESİ

Dünyada 19. yüzyılın başlarında kurallar uygulanarak yapılmaya başlanan modern spor dallarını ilgi ile izleyen seyircilerin, bu karşılaşmalar için yapılan eleştirileri öğrenmek üzere gazeteleri okumaya başlamasıyla gazeteler spor konusunda daha bilgili yazarlar aramaya başlamışlar ve bu suretle de gazetelerde spor yazılarının sütunlar halinde yayınlanmaya başlamasıyla spor yazarlığı gündeme gelmiştir. Bu yüzyılın ortalarından sonra İngiltere'de futbol, Amerika'da boks, Fransa'da güreş profesyonel olarak düzenlenmeye başlanınca seyirci kapasitesi artmış ve ilgi fazlaşmıştır. Bu nedenle de spor yazarlığı gelişmeye başlamıştır (Öztürk, 1998, s.101).

Günümüzde spor yazarları çeşit çeşittir ama her şeyden önce iki çeşittir. Birincisi profesyonel gazeteciler, ikincisi eski sporculardır. Spor sayfalarının profesyonel gazetecileri genel olarak, gencecik yaşta mesleğe yazılmış; "sen spordan başla bakalım" tayiniyle, duvarlarını top resimlerinin doldurduğu bir servisin ortasına düşmüş bu insanlar, yıllar boyu gazetelerin en çok okunan sayfalarına imza atan insanlardır (Kozanoğlu, 1990, s.127). Eski sporcular ise, sporun içinden geldikleri için görüşlerini spor yazılarıyla belirtmek isteyerek bu mesleğe girmişlerdir.

C. TÜRKİYE'DE SPOR BASINI

Türkiye'de spor ve spor gazeteciliğinin birlikte gelişmelerine bakıldığı zaman, sporu 19. yy. sonlarıyla 20. yy. başlarından itibaren kitlesel tüketime konu eden süreçlerin büyük ölçüde tekrarlandıkları görülmür. Büyük seyirci kitlelerini

barındıracak büyük stadyumların olmadığı, spor karşılaşmalarının “mahalli lig” statüsü içinde yapıldığı dönemde, spor olaylarına mahalli gazetelerin herhangi bir sayfasında herhangi bir haber gibi yer verilirdi. Ancak 1950’li yıllarda sporun giderek futbola özdeşleşmesi, profesyonelliği başlatmıştır. Bununla birlikte milli lig için alt yapının (ulaşım vb.) yetersiz kaldığı görülmüştür (Fişek, 1985, s.174-175).

Türkiye’de kitle iletişim araçlarının sporla tanışması yazılı basın yoluyla ilk defa 1891 yılında yayınlanan eskrim ile ilgili bir yazıyla başlamıştır (Öztürk, 1998, s.102). Üsküdar’lı Mehmet Burhaneddin Bey’in ya da Cumhuriyet adıyla Burhan Felek’in 28 Eylül 1910 tarihinde ilk Türk spor dergisini “matbuat alemi” ne kazandırmasıyla Türk spor tarihinde önemli bir adım atılmıştır. Sonra Refik Osman Top’un “Gol”ü gelmiştir. Spor basını, uzun bir dönem Kırmızı-Beyaz, Türk Spor gibi dergilerle sınırlı kalmıştır (Kozanoğlu, 1990, s.126).

Bunu Selanik’te çıkan Asır gazetesinin spora yer vermesi ve 1911’de Tasvir-i Efkar’da ilk maç yazısı takip etmiştir. 1933’de Haber gazetesi ilk spor sayfasını yapmıştır. Ayrıca radyo spot yayıncılığı 1933’de İstanbul’daki Türkiye-İtalya güreş müsabakasının naklen verilmesiyle başlamıştır. 1934’de Fenerbahçe-Avusturya WAC takımı arasındaki maç telefon aracılığıyla naklen verilmiştir (Öztürk, 1998, s.102).

Radyo spor yayıncılığı 1950’li yıllardan itibaren hızla ilerlemiştir. 50’lere kadar, gazetelerde spor sayfası diye sabit bir bölüm yoktu. Önemli bir şey olursa sayfaların arasına sıkıştırılan haberlerle idare edilmekteydi. 1951’de profesyonelliğin resmiyet kazanması, gazete binalarının içine de spor profesyonellerini serpiştirmiştir. 1952’de ise Türk Spor adlı ilk günlük spor gazetesi çıkarılmıştır (Öztürk, 1998, s.102). Böylece spor yazılarının yayınlanması için çok özel günler beklenmemiştir. Çünkü artık spor sayfaları vardır. Bu sayfaların motoru ise profesyonel futbol olmuştur (Kozanoğlu, 1990, s.126).

Spor pazarının ulusallaştığı, bir başka deyişle, futbolun “milli lig” statüsüyle oynanır olduğu 1960’lı yılların başından itibaren, gazeteler aynı anda birkaç ilde basılıp bütün illere dağıtılarak kitleselleşmiştir (Fişek, 1985, s.175).

Spor yazılarını okumak için gazete alanların fark edilmesiyle spor servisleri genişlemiştir. 60'lı yılların sonunda gazete sayfaları renk kazanırken, spora da renkli sayfalar ayrılmıştır (Kozanoğlu, 1990, s.126). 1968 Yılında Tercüman gazetesi renkli ve çok imzalı spor ekini yayınladı. Bu tarihlerde spor basını % 90'a varan bir oranda futbola yönelikti. Yine 1968 yılında televizyon yayın hayatına başlamıştır. (Öztürk, 1998, s.102).

70'li yıllarda spor dergiciliği büyük bir krize doğru yol alırken, gazeteler aynı alanda bir altın madeni bulmanın sevinci içindeydi. Spor servisleri genişlemiş, sayfalar artmıştır (Kozanoğlu, 1990, s.126). 1971 Akdeniz Oyunlarıyla televizyonda ilk naklen yayın gerçekleştirilmiş ve bunu takip eden yıllarda ise yurt içi ve yurt dışı spor yayınlarında çok hızlı gelişmeler olmuştur (Öztürk, 1998, s.102). 80'li yıllar sporun Türkiye gündemindeki yerini genişletirken spor sayfalarının gazetelerdeki yayılma sürecine de hız kazandırmıştır. 90'lı yılların eşiğinde dergicilik canlanır gibi olurken, spora beş tam sayfa ayıran gazeteler bile görülmüştür. Günlük spor gazeteleri çıkarılmış, büyük tiraj vurulmuştur (Kozanoğlu, 1990, s.126).

Bugün ise 35 tane günlük gazete yayımlanmakta ve her birinde 1 ile 4 sayfa arasında değişen spor sayfaları yer almaktadır. 1997 Yılında yapılan bir araştırmada günlük gazetelerin spor sayfalarında futbolun yine ağırlıklı olarak yer aldığı görülmüştür (Öztürk, 1998, s.102).

Sonuçta; sporun kitlesel tüketime konu olmasının sonucu ve aracı olarak spor sayfaları gazetelerin genel bütünlüğüne karşı bağımsızlığını kazanmıştır (Fişek, 1985, s.175).

D. GÜNÜMÜZDE SPOR BASINI VE ETKİLERİ

Medya terimi, ferdin çok sayıda değişik insanlara hızlıca ve etkili bir biçimde ulaşması bakımından tüm organize edilmiş iletişim yollarını kapsamaktadır. Genel olarak bütün iletişim sistemleri iki kategoride ele alınır: Birincisi yazılı medya; gazeteler, magazinler ve kitaplardır. İkincisi ise görsel ve işitsel medya; radyo, televizyon ve filmlerdir. Medyadaki gelişmeler, insanların sportif müsabakaları

seyretmek için harcadıkları maddi giderleri ve toplumsal farklılıkları azalmaktadır (Luschen-Sage, 1981, s.161).

Spor basınının evlere kadar getirdiği müsabakalarla, insanlar maddi külfetten kurtulmakla birlikte çeşitli yabancı ülkelerin kültürlerini ve sporcularını yakından takip edebilmektedirler.

Günümüzde spor medyası büyük bir ağırlık kazanmıştır. Önceleri 1928 yılında Ulusal Olimpiyat Komitesinin Amsterdam'daki spor oyunlarının radyo yayını yasaklanması gibi, spor yayınları yasaklanırken, özellikle medyanın bütün dünya üzerinde yönlendirici yanının ağır basması ile spor yayınları teşvik edilerek, serbest bırakılmıştır. Mali açıdan güçlü televizyon şirketleri bir spor organizasyonunu milyonlarca insanın seyir alışkanlığına uygun olarak yarışma organizasyonu biçimine sokmuşlardır. Bu seyir alışkanlıkları bu arada doğrudan seyircinin beklentilerini de etkilemektedir. Yani spor televizyonda nasılsa, stadyumda da öyle yaşanmalıdır. Sportif büyük organizasyonları düzenleyenler, statlara dev ekranlar yerleştirdiklerinde halkın bu arzusunu yerine getirmiş olmaktadır. Bunlarda seyirci, mükemmel bir uzun atlama ya da dramatik bir gol anını yakın ya da yavaşlatılmış bir çekimde görmek olanağına kavuşmaktadır (Voit, ç.Atalay, 1998, s.230).

Medya değişik bilgilere sahip olan halka geniş bir bakış açısı sağlamaktadır. Böylece medya halktan gelen genel isteklerle içeriği belirlemektedir. Benzer olarak medyanın bir büyük görevi de varolan normları takviye ederek kuvvetlendirmek ve asıl durumlarını korumalarını sağlamaktır (Luschen-Sage, 1981, s.161). Buradan da anlaşıldığı üzere toplumsal huzurun korunup, fanatizmin önlenmesinde medyaya çok büyük görevler düşmektedir.

Türkiye'de gazeteler spor sayfalarının sayısını her geçen gün arttırmaktadırlar. Normal günlerde spora en az iki üç sayfa yer ayıran gazeteler, maçlardan önce ve sonra spora iki kat fazla yer vermektedirler. Spora olan bu ilginin karşılığını alan medya, günümüzde gelişen teknolojiye ayak uydurarak çok iyi imkan ve şartlara kavuşmuş durumdadır.

Medyatik spor ticari amaçlarla bağlantılı olduğu sürece, potansiyel alıcı grupların payı başarı göstergesi olarak değerlendirilecektir. Burada zor olan spor haberciliğinin pedagojik ya da ahlâki açıdan olumlu ya da olumsuz etkilerini ortaya koymaktır. Pıız (1988) yaptığı literatür araştırmasında “sporda şiddet öğeleri içeren medyatik kullanımın, şiddete duyulan eğilimleri ve şiddet amacını kamçıladiğı” sonucuna varmıştır. Ona göre şiddetle ilgili olarak, tek yanlı ve çok basitleştirilmiş bir spor imâjı meydana gelmektedir. Zorbaca davranışları meşrulaştırma ve hoş görme ile tehlikeli bir durumu tehlikesiz göstermeye çalışmak gibi bir sakınca artma eğilimi gösterdiğinde buna katılan sporcularda seyircinin gözünde ideâle edilmektedir (Voit, ç.Atalay, 1998, s.221).

Medyanın başka bir yüzü de, toplumsal durumların ortaya konduğu bir alan olmasıdır. Medya insanlara statü vererek, fertlerin ve grupların otoritesini arttırmaktadır. Şeffaflık ve açık olma, başarı için medyada vazgeçilmez özelliklerdendir. Buna ek olarak medya tanınma, kahraman olma, takdir edilme gibi iyi yönlerinin dışında kötü davranışların belirlenmesi için de büyük bir kaynak olmaktadır. Bu nedenle insanlara önem verilmekte ve iş hayatındaki, politikadaki, eğitimdeki veya spordaki toplumsal saygısızlıklar göz önüne serilmektedir (Luschen-Sage, 1981, s.161-162). Bir başka ifadeyle spor açısından da medya, taşkınlık yapan taraftar gruplarını, doping yapan ve yanlış davranışlarda bulunan sporcuları izleyicilere sunmakta önemli bir araç olmaktadır.

E. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ SPOR BASININA OLAN ETKİSİ

Televizyonun ortaya çıkmasıyla meydana gelen ve ilk göze çarpan değişikliklerden biri spora olan ilginin artmasıdır. Aslında bu durum; spor olaylarıyla fanatizm arasındaki ilişkinin değişmemesinden kaynaklanmaktadır. Televizyon, oyunu seyretmek için gerçek katılımdan veya gazete sayfalarından daha çok ilgi uyandırmıştır. Çünkü televizyonun normal etkili bir araç mı yoksa aşırı bağımlılık uyandıran bir nesne mi olduğu, diğer medya birimlerine zarar verip vermediği şüphe uyandırmıştır. 1929'dan sonra radyo, gazeteciliğe verilen önemi daha da arttırdı, 1945'de gazetecilikte açıkça iyileşme görülmüştür. Bu yüzden radyonun büyümesi,

gazetelerin harcamalarının artmasına küçük bir kanıt olmuştur (Lüschen-Sage, 1981, s.170-171).

Aslında ilgi bir şeyden başka bir şeye aktarılabilmektedir. Üstelik, şöyle bir hipotez ortaya çıkmıştır; televizyon spor magazin dergilerinin sayısını arttırmıştır, aynı zamanda sporla ilgili olaylara radyoda daha çok yer verilmesini sağlamıştır (Lüschen-Sage, 1981, s.171). Radyonun büyümesiyle meydana gelen durum, televizyonun yaygınlaşması ile de önemli gelişmelere neden olmuştur. Böylece günümüzde televizyon endüstri toplumunun bir ürünü haline gelmiş ve kitlelere spor programlarını başarı ile ulaştırmada etkili bir araç olmuştur (Naisbitt-Aburdene, ç. Güven, 1990, s.80).

Günümüz televizyonu, endüstri toplumunun bir ürünüdür ve kitlelere spor programları iletme işini başarıyla sürdürmektedir (John Naisbitt-Patricia Aburdene, ç. Güven, 1990, s.80).

Spor yazarı Hıncal Uluç televizyonun işlevi konusunda Naisbitt ve Aburdene'nin görüşlerini destekler mahiyette görüşler ileri sürerek "eskiden yazar olarak çok kabadayydık. Birincisi şimdi ne olur ne olmaz bu kadar iddialı yazarsak, akşam saat 22.00'de televizyon bizi insan içine çıkamayacak hale getirir düşüncesi içinde, daha dikkatli yazmaya başladık. İkincisi maçları çok daha dikkatli izlemeye başladık. Evvelden biraz rahat izliyorduk. Şimdi biliyoruz ki televizyon hakemin yanışını yakaladığı gibi, kalecinin yanışını yakaladığı gibi, santraforun yanışını yakaladığı gibi, bizim de yanışımızı yakalayabilir. O zaman biz de ölçülü olmaya başladık" demektedir (Hıncal Uluç, s.175).

Bu durum bir anlamda radyo ve televizyonun, kitleleri spora yönlendirmede yazılı basını olumsuz yönde etkilemesine karşılık, yazılı basının da kitleler üzerindeki etkilerini geliştirerek devam ettirebilmede, yayın niteliğini ve spora ayrılan sayfa sayılarını arttırarak karşılık vermek istediğinin bir göstergesi olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir.

F. GÜNÜMÜZDE FUTBOL MEDYASI VE GÖREVİNİ

YANLIŞ KULLANMASI

T.R.T. Genel Yayın Plânı'nda spor programları için şu hedefler öngörülmektedir:

-Sporun sevdirilerek kitlelere yaygınlaştırılmasına, amatör ruhun teşvik edilerek çocukların, gençlerin, yaşlıların, emeklilerin ve özürülülerin fizikî yapılarına uygun spor faaliyetlerine yönlendirilmelerine,

- Ata sporlarının ve geleneksel dalların benimsetilmesine ve yaygınlaştırılmasına,

- Milli Eğitim'in hedefleri doğrultusunda okullarda ve iş yerlerinde beden eğitimi ve spor faaliyetlerinin yaygınlaştırılmasına,

- Sporda temel eğitimin verilmesine,

- Gençliğin ruhî ve bedenî gelişmesinde önemli rolü olan amatör spor faaliyetlerine gerekli ölçülerde yer verilerek, bu tür spor dallarına ilginin artırılmasına,

- Dinleyici ve seyircinin yurtta ve dünyada meydana gelen önemli spor olaylarından haberdar edilmesine, eğitimcilik vasfı ve genel seyirci ile dinleyici kitlesinin ilgisi nispetinde, milletlerarası spor yarışmalarının duyurulmasına,

- Yurtta ve dünyada özürülülerin ve yaşlıların katıldıkları spor faaliyetlerinin tanıtılmasına, teşvik edilmesine yardımcı olmaktır.

Tespit edilen bu hedeflere ulaşmak için takip edilmesi gereken prensiplerde şu şekilde sıralanmaktadır:

- Spor programları, habercilik ilkelerine uygun olarak, yıllık belli bir spor takvimi çerçevesinde düzenlenecektir,

- Spor karşılaşmalarının yayınlanmasının yanı sıra sporun sosyal, kültürel ve psikolojik yönlerine de ağırlık verilecektir.

- Sporun başlı başına bir olgu ve hayat tarzı olduğunu göz önünde bulundurularak, değişik ve ilgi çekici spor magazin programlarına da yer verilecektir.

- Üniversitelerde ve okullarda yapılan önemli spor müsabakalarına imkânlar ölçüsünde yer verilecektir.

- Millî ve geleneksel sporlara özel önem verilecektir (T. R. T. Genel Yayın Plânı, 1993, s.77).

Yukarıda sıralanan hedef ve ilkeler doğrultusunda T.R.T. spor haberlerinin ve özel televizyonların spor magazin ve naklen yayınlarla halkı bilgilendirmesi gerekmektedir.

Kitle iletişim araçlarının ve yapımcılarının görevleri kısaca halka haber ve bilgi vermek, eğitime ve eğlenceye katkıda bulunmak olarak sıralanabilir. Ancak hızla gelişen teknolojiye bağlı olarak kitle iletişim araçlarının nitelik ve niceliğinde ortaya çıkan artışlar, bunlar arasındaki rekabeti arttırmıştır. Sonuçta tiraj kaygısı, bilgi verme ve eğitime katkıda bulunma görevini unutturmaya başlamıştır. Önemsenen, televizyon programlarının ne oranda izleyici topladığı veya gazetenin tirajıdır. Spordaki şiddet öğeleri de örneğin holiganların saldırganlıkları, sansasyon haberciliği için iyi malzeme oluşturmaktadır. Spor haberleri başarı ve başarısızlık, kazanmak ve kaybetmek çerçevesinde sunulmaktadır. Spor yıldızları başarı durumunda sınırsızca göklere çıkarılmakta, başarısızlık durumunda ise gaddarca eleştirilmektedir. Sporcunun kendisini nasıl toparlayacağı ya da eleştirileri nasıl hazmedeceği pek önemsenmemektedir (Öztürk, 1998, s.99-100).

Tanburacı'nın fanatizm konusundaki görüşleri ise şu şekildedir; fanatizm ileri toplumlarda bir aşktır. Yense de yenilse de sevdiği renklere saygılı. Bizde ise yenince aşırı sevinç, yenilince bir gurur çöküşü, bir ezilmişlik bir aşağılanmışlık olarak ortaya çıkıyor. Kimlik arayışındaki insan daima güçlünün yanında olmak ister. Olamayınca da oto kontrolünü kaçıır, saldırgan olur. Medya taraftarların kendilerini takımlarıyla özdeşleştirdiği gerçeğini bildiği için yangına körükle gitmektedir. Zaten patlamaya hazır topluma bir kıvılcım yetmektedir. Reyting uğruna taraftar azdırılmaktadır. Kulüp yöneticileri de medyaya çanak tutup sivri laflar ederek, o

hafta boyu polemik yaratılınca hafta sonu da doldurulan taraftar bir biçimde boşalmaktır (Osman Tanburacı; otanburaci@aksam.com.tr., 2001)..

Futbol tarafgirliği, özelde futbol sevgisinin, genelde de spor sevgisinin önünde yer alabilmektedir. Para kazanmak özel sektörün, izlenme kaygısı ise özel televizyonların önemli hedefidir. Hatta, kamu televizyonculuğunu, monotonluk, özerk olmama, merkeziyetçi vb. pek çok olumsuzlukla suçlayıp kendilerini çok seslilik ve demokrasi söylemleri ile, kanun dışı fiili durum yaratarak var eden özel televizyonların sporu futbola, futbolu ise birkaç takımın maçlarına, magazinel oyuncusuna ve onların arkadaşları ile ilgili haberlere indirgeyen televizyonculuk anlayışı özel sektörcülük, küreselleşme adına normal da karşılanabilir (Dursun Ayan, 1999, s.70). Ama bu durumda da spor haberleri bilgilendirmeden çok reyting ve tiraj amacına hizmet etmiş olmaktadır.

Futbol her geçen gün artan popülaritesiyle Türkiye’de en çok rağbet gören spor dalı olmuştur. Görsel ve yazılı basında yapılan yayın ve yayımlarla bizleri futbolla buluşturmuş, futbola olan ilgiyi arttırmıştır. Özellikle 90’lı yıllardan günümüze kadar Türk spor kulüplerinin Avrupa’da sağladıkları başarılar medyayı futbola daha çok çekmiştir. Böylece bu yıllarda özel televizyon kanalları ve gazetelerin sayısında net bir şekilde artış olmuştur. Bu artış, en fazla taraftara sahip olan dört büyük futbol takımının (F.B., G.S., B.J.K., T.S.) gittikçe daha fazla gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu durum fanatizmi destekler bir hal almıştır. Spor yapmaya soğuk, spor yorumu yapmaya sıcak bakan halk medyanın işini oldukça kolaylaştırmıştır. Hatta halkın en fazla üzerinde durup konuştuğu futbol, medyanın neredeyse tümüyle bu alana yönelmesine neden olmuştur.

Taraftarı en çok olduğuna inanılan üç ayrıcalıklı İstanbul takımı (F.B., G.S., B.J.K.) yazı ve yorumlarla gündemde tutulan takımlar olarak ayrıcalığa ve önceliğe konu olmaktadır. Yayında olan spor gazeteleri ve spor sayfalarına bakıldığında bu sayfaların ikisi Galatasaray’a, ikisi Beşiktaş’a, ikisi Fenerbahçe’ye, biri ise Trabzon spora ayrılmaktadır. Türkiye liginin diğer takımları ise çok nadir olarak söz konusu yayınlarda çok basit bir ayrıntı ile birer ikişer cümlelik değinilerle geçiştirilmektedir. Üç ayrıcalıklı İstanbul takımı ve onların oyuncularını nişan düğün törenlerinden, yurt

içi ve yurt dışındaki tüm eğlence ve tatil etkinliklerine kadar izlenerek “televolelere” konu edilmektedir. Şüphesiz bu durum kendi takımı ve futbolcusunu ekranlarda görme arzusu içindeki diğer takım taraftarlarını küstürmekte, medyatik ayrıcalığa ulaşan takımlara ve bunu sahneye koyanlara karşı içten içe bir tepki beslenmesine neden olmaktadır (İsmail Doğan, 1999, s.81).

Kitle haberleşme araçlarının; spor dalları ile ilgili teorik; teknik ve pratik bilgiler kazandırıcı, spor seyircisini eğitici ve yönlendirici, spor alanlarında zaman zaman görülen terör olaylarını giderici rolü olabilir. Ayrıca, okul dışı gençliğin, ev hanımlarının beden eğitimine yönlendirilmelerinde bilhassa televizyonun tesiri inkâr edilemez. Televizyonun sportif faaliyetleri tanıtıcı, benimsetici ve sosyalleştirici yanı bulunmakla beraber, insanların maalesef esir alındığı boş zamanlarında spor yapmayı engellediği gerçeğini de göz ardı etmemek gerekir (Mustafa Erkal, 1986, s.73-74).

Spor medyasının hatalarına bakıldığında spor medyası; aynı futbolcuyu bir günde dört ayrı takıma transfer edenler, yüklendikleri insanların “insan” olduklarını unutanlar, yazdıklarının tahribat alanını ölçemeyenler, özel hayat hakkını çiğneyenler, kendi kendilerine demeç verenler, savunma almadan suçlayanlar, yazılarını kulüp flaması gibi dalgalandırırken gazetecilik misyonunu “bizim kulüp” misyonuna ezdirenler, ellerindeki spor sayfalarının kişisel kavgaları için değil okurlar için varolduğunu kestiremeyenler, üç-beş kuruluşluk çıkar için olmadık adamlara övgüler düzenler, bile bile insanları kızıştıracak uydurma yazıcıkları yaratıcılık zannedenlerle doludur (Kozanoğlu, 1990, s.127-128).

Bugün, yazılı basında dört büyük takım için yapılan haberlerin fazla ilgi uyandırıp, gazete satışlarının artmasıyla, gazeteler kendi bünyelerinde dört büyük takım için ayrı ayrı spor yazarları bulundurmaktadırlar. Bu da taraflı spor yazarlarının kendi destekledikleri takım lehinde ve karşı takımlar aleyhinde yazdıkları spor yazılarıyla fanatizmin neredeyse sürekli gündemde kalmasına neden olmaktadır.

Spor basını oluşturduğu kendi kurallarının dışına pek çıkamayan, güncel olay ve heyecanların aktarılmasından öte araştırmalara yönelmeyen bir yapıya sahiptir. Spor sayfalarının yöneticileri doyurucu, eğitici bilimsel araştırmalar yerine ünlü bir

iki kulüp başkanından söz etmeyi yeğlemektedirler. Basının yol göstericiliğini kanıtlayan eleştiriler bu nedenle çok yüzeysel kalmakta ve de kişisel hesaplaşmalara dayalı fantazilerden öteye geçmemektedir (Öztürk, 1998, s.100).

Spor basınımda birde eski sporculardan oluşan yazarlar grubu vardır. Bu kişiler biraz tecrübeleri ve bilgileri, daha çok imzaları için sayfalara davet edilenlerdir. Kimisi saygın yorumcu; izler, düşünür ve oturup yazar. Kimisi izler az düşünür, bir şeyler anlatır, profesyoneller oturur yazar. Kimisi de yalnızca bir imzadan ibarettir. İki kelimeyi bir araya getirip yanındakilere anlatana kadar onun imzasıyla yazılan yazı sayfaya konmuştur (Kozanoğlu, 1990, s.128). Bu durumda yazılan spor yazıları ne kadar güvenilirdir, bu da bir başka tartışma konusudur.

Ulusal spor yazarları her futbol sezonu başında şöyle bir soru ortaya atarlar ve bunu tartışır görünürler: “ Bu yıl Anadolu’dan şampiyon çıkar mı?”. Cevabı yine kendilerinin verdiği ve aslında tartışılan cevabı içinde olan bir sorudur. Bu yazarlara göre “ futbolda şampiyonluğu kovalayan üç takım dışında en az 7-8 takım olmalı böylelikle de Avrupa’da olduğu gibi kalite yükselmelidir.” Ancak bunun ne kadar ciddiye alındığı ise bizzat bu düşünceyi savunanların tercihlerinden çıkarılabilir. Bir yandan böyle bir görüş ortaya atanlar, öte yandan Anadolu’daki futbolun parlayan gelişmelerini görmezden gelmek, yok saymak gibi kesin eğilim belirtmekten geri durmazlar. Onlar için varsa yoksa ayrıcalıklı İstanbul takımlarıdır. Onların tarzında ayrıcalıklı takımların başarısızlıkları beklenmeyen bir gelişmedir. Onlara göre olası yenilgiler karşı takımın performansı, kazanma azmi ve tekniği değil de destek verdikleri takımların günlük zaaflarından kaynaklanmaktadır (Doğan, 1999, s.82-83).

Spor yazarı yazı yazmaktayken, kanalları dolaşmaya başlayan spor yazarları oluşmaya başladı. Bu değişik kimlikler televizyonla birlikte geldi. Ondan sonra televizyondaki muhabirler amigo muhabirler olmaya başladı. Yani o televizyonun görsel zenginliği ile, mesela saç kesme, ayakkabı değiştirme, birbirlerini denize atma vs., iddialarını yapan tipte şeyler oluştu ve son olarak da şimdi Televole devrini yaşamaktayız. En çok üzerinde durulan konu Televole konusudur. Futbolcu, futbolcu kimliğinin dışına çıktı ve sadece bir şov unsuru olmaya başladı. Fıkra anlatmaya başladı, sevgililerini gündeme getirdi. Hakan İtalya’da oynarken oraya gidildi, orada

mizansenler yaptırıldı, türküler-şarkılar söylendi, vatan hasreti, lahmacun, kebab vs. muhabbeti yaptırılmıştır. Sonra Alpay'ı medya futbolcu olarak tanımadı, Alpay'ı sürekli eşiyle çocuğuyla, eşi gitti, o geldi, bu geldi diye yazıldı. Oktay'ın D.N.A. testi yapılsın mı yapılmasın mı, onunla ilgilenildi. Böyle bir yapı oluştu. Tabii izleyici futbolcunun özel yaşamını merak etmektedir. Bu da gayet doğaldır. Televizyonda şiddet var, işte ahlâk bozuldu, bilmem ne diye Amerika'da saatte beş şiddet görüntüsü giriyormuş, bizde 44,5 oluyormuş. Toplum karşıyız diyor, ama 44 tane görüntüyü izlemektedir. Toplum bunu istememekte ama şaklabanlıklarını, espirilerini, fıkralarını vb. istemektedir. Bunların karşılıklı şekilde değişmesi lazımdır. Çünkü televizyon yöneticisi de “ bu bunu istiyor, ben de bundan para kazanırım” demektedir (Sina Koloğlu, s.165-166).

Kulüplerin o kadar çok fanatik taraftarları var ki, hakemin değil de o programdaki konuşmacının verdiği bir mesajla bütünleşen ve onun çok çok doğru olduğunu iddia ederek hakemin kasıtlı hareket ettiğini belirten çok vatandaşımız ve taraftarımız vardır. Demek ki bu televizyon silahını çok dikkatli kullanmamız, sorumlu olmamız gerekmektedir. Sorumluluk bilincini hiçbir zaman bırakmamamız gerekmektedir. Artık özel televizyonlar çıktıktan sonra spikerlerin televizyon anlatıcılarının tarzları da değişmiştir. Bir kahve ağzıyla anlatım başlamıştır. Özel televizyonlarda spikerler artık bir takımın holiganı, taraftarı gibi anlatım yapmaktadırlar. “ Şu saate kadar falanca takım gol atamadı. Şu saate kadar bastırıyor bastırıyor gol atamadı, mutlaka atacak ve galip gelecek” demektedirler. Karşısındaki takımdan söz etmemektedirler (Cihat Soysal, s.169). Bazı spikerlerin bu yanlış tutumları taraftarları fanatizme ister istemez teşvik etmektedir.

Ayrıca, kulüp yöneticilerinin, spor yazarlarına benim hakkımda şöyle yazarsan bu tesisten içeri giremezsin, benim hakkımda böyle yazarsan bu tesisten içeri giremezsin diye zorlamada bulunmaları, spor yazarlarını ister istemez etkilemekte ve görevlerini yanlış kullanmalarına sebebiyet vermektedir (Tanburacı, 2001, 91. dakika).

G. TOPLUMUN FUTBOLA BAKIŞI

Günümüzde futbola verilen önem tartışılmaz. Milyonlarca kişi, sporcu olarak; çok fazla sayıdaki kişide, seyirci olarak futbol sporuna katılmaktadır. Oynayanları ve seyredenleri yanında, çalıştıranları ve yardımcı elemanları ile çağımız futbolu bir endüstri haline gelmiştir. Uzmanlar tarafından bir oyun olarak kabul edilen futbol sporu bir çok ulus tarafından gençlerini ruhen ve bedenen sağlıklı yetişmesi yanında sosyolojik ve psikolojik açıdan gelişimlerdeki olumlu etkilerinden dolayı, bir eğitim vasıtası olarak kabul edilmektedir (İnal, 1998, s.17).

Bilinen tüm oyun sporları “İnsanın hareket özellikleri” üzerine oluşturulmuş yapılanmalar çerçevesinde; özgün kuralları ve eylem kurgusu olan “oyunsal” bir anlayış ile oynanarak gerçekleştirilmektedirler (Murat Başyazıcıoğlu, 1997, s.5). Futbolda, insan hareketine ve belli kurallara dayalı bir spor dalı olduğundan toplumun büyük bir kesiminin ilgi alanına girmektedir.

Futbol, toplum tarafından çağımızın en çok sevilen sporu olarak kabul edilir. Bunda, özel bir vücut yapısına gereksinim duyulmamasının, çok kişiyle oynanmasının, seyir zevki vermesinin ve yüzyıllardan fazla değişmeyen kurallarının etkisi vardır. Öte yandan insanın yaradılışından bu yana çok ilgisini çeken oyun aracı “top”un, futbolu sevdiren önemli etkenlerden biri olduğu görülmektedir (Spor Ansiklopedisi, 1991, s.99).

Futbol geniş bir oyun alanında çok sayıda oyuncunun katılımıyla, oyun kuralları gereği belirlenmiş sınırlı bir alanda, sonucu kalelere atılan ya da yenilen gollerle belirlendiği, el ve kol harici vücudun her yerinin kullanılarak oynandığı bir spordur. Bir karşıt ve tezatlar oyunu olması, oynayan ve seyredenleri yeni pozisyonlara, heyecanlara ve zevke taşıması nedeniyle diğer spor dalları arasında toplumda özel bir yer edinmesine sebep olmuştur (İnal, 1998, s.17).

Günümüzde futbol dünyadaki artan popülaritesine ve toplum katmanları tarafından kabul görmüslük ölçüsüne rağmen, yurdumuzda yöneticiler ve uygulayıcılar tarafından doğru biçimde algılanarak, uygulandığı söylenemez. Türk

futbolu doğru algılandığı ve uygulandığı zaman dünya platformundaki yerini de o ölçüde alacaktır (John A. Reeves-J. Malcolm Simon, ç.Ömer Zengin, 1997, önsöz).

Futbolun toplum içerisinde diğer spor dallarına göre taşıdığı önem ortadadır. Futbol, nereye gideceği kestirilebilen ve kontrol edilebilen yuvarlak bir topa heyecan verici bir koşu, ölçülü bir top sürme, soluk kesici bir şut ve sonuçta da estetik açıdan mükemmel bir kurtuluş veya golle sonuçlanan bir spordur. Oyun boyunca seyredenleri ve oyuna katılanları yeni durum ve şartlara taşıdığı ve yığınları peşinden sürükleyen bir takım oyunu olduğundan toplumların ilgisini çekmektedir. Takım oyunu özelliği taşıması yanında her oyuncunun futbol kişiliği ve kendi becerisi doğrultusunda yeteneklerini sergilemesi ve kendini göstermesi yanında kendini kanıtlama imkanına sahip olması, bunu yaparken de takım arkadaşları ile uyum içinde, ortak etkileşimle başarıya kavuşmak için yüksek enerji harcamaları ve futbol için oynanan şans oyunları gibi özellikler toplumda futbolu en popüler spor yapmıştır (İnal, 1998, s.17).

H. SPOR TARİHİNE GEÇEN ÖNEMLİ FANATİZM OLAYLARI

17 Peru'nun başkenti Lima'da ve 1964 yılında Peru-Arjantin amatör takımları arasındaki olimpiyat eleme maçı; iki takımın taraftarları arasında kavga çıkmıştır. Halkın birbirini ezdiği bu olayda 302 kişi ölmüş, 517 kişi de yaralanmıştır (Erkal, 1992, s.49).

Eylül 1967günü yaşanan Kayserispor-Sivasspor maçı; 41 ölü ve 100 yaralıyla Türk futbol tarihinin en acı anıdır. Maçtan önce başlayan, ilk yarı boyunca süren kavgalar, devre arasında kitle çatışmasına dönüşmüş, bıçaklananlar, ezilenler olmuştur. Daha kötüsü; olay, maç kavgasını aşarak iki şehir arasında savaş ilanına kadar uzamıştır. Kayseri'yi basmaya gelen on kamyon dolusu Sivasslı, il sınırında güçlüklerle durdurulabilmiştir. Aslında kavganın altındaki sebep şudur; Kayseri'de bir Sivas mahallesi vardır, kent halkıyla bu mahallenin sakinleri hiç geçinememektedir, sık sık tantana kopmaktadır. Şehir stadındaki kanlı tablo, büyük ölçüde bu birikimin eseri olmuştur (Kozanoğlu, 1990, s.88-89).

1985 Yılında Belçika'nın Heysel stadında oynanan Juventus-Liverpool maçı; Juventus taraftarlarını duvara sıkıştıran Liverpool taraftarları duvarın çökmesine neden olmuşlardır. 39 Kişi yaşamını yitirirken 400'den fazla İtalyan taraftar yaralanmıştır (Doğan, 1999, s.77).

11 Mayıs 1985 tarihinde Bradford'da oynanan Bradford City-Lincoln City futbol maçında bir ihtimal bir taraftarın kibritle oynaması, diğer bir ihtimal stadın kundaklanması sonucu 52 seyirci ölmüş, yüzlerce kişi yaralanmıştır (Erkal, 1992, s.49).

Eskişehir-Bursaspor maçı; Porsuk çayına yuvarlanan Bursa plakalı arabalar maç sonrası hatıralarda kalan şiddet öğeleridir (Doğan, 1999, s.80).

2000 yılındaki Galatasaray-Leeds United yarı final maçı öncesindeki gece Taksim'de Christophe Loftus ve Kevin Speight adlı iki İngiliz taraftarı biri 17, diğeri 22 bıçak darbesiyle öldürülmüştür (Ahmet Çakır, 2001, s.265).

Güney Afrika'da 2001 yılında yaşanan futbol faciası, Orlando Pirates-Kaiser Chiefs maçı; şampiyonluğun düğüm maçı niteliğindeki karşılaşmada, yetmiş bin kişilik stada seksen beş bin kişinin gelmesiyle, stada giremeyen binlerce insan kapılara yüklenmiş ve kapıların kırılmasıyla tribünlerde izdiham yaşanmış ve ilk bilgilere göre 43 kişi hayatını kaybetmiştir (Goal Dergisi, 2001, s.53-54).

İ. ÇEŞİTLİ SPOR YAZARLARININ VE FUTBOL FANATİKLERİNİN FANATİZM OLAYLARINDAKİ GÖRÜŞLERİ

1. SPOR YAZARLARININ GÖRÜŞLERİ

Ali Abalı (Ulus Ankara Gazetesi);

“Aşırı futbol tutkusu çılgınlığa dönüşmüştür. Bakınız, hangi spor dalında böylesine ölüm vardır? Peru'da 300 kişi, İngiltere'de 30-40kişi ve son olarak Heysel..

22 kişi sahada koşuyor, binlerce kişi onları izliyor, bağıyor, çağırıyor.

Abdülkadir Yücelman (Cumhuriyet);

“Spor alanlarında kara bulutlar.

Ragıp Duran’ın Londra’dan bildirdiğine göre stadlardaki son saldırı olaylarındaki saldırganların yüzde 86’sının 14-26 yaş grubundan olduğu, yüzde 93’ünün işsiz veya asgari ücretle çalıştığı anlaşılıyor. Ancak Pekin’de binlerce kızgın Çinli seyircinin çıkardığı olayların temelinde sadece işsizlik ve ekonomik nedenler yatmıyor. Yabancı düşmanlığı ve şovenizm.”

Maksut Mumcuoğlu (Cumhuriyet);

İngiltere’deki olaylara, ekonomik gelişmelere ve ırkçılığa değinerek şöyle dedi:

“İrkçılar, son yıllarda büyük atılım yapan İngiliz takımlarının galibiyetle teselli bulmakta, başka alanlarda kendilerince yitirdikleri üstünlüklerin acısını stadlarda çıkartmaktadırlar. Gerçekten olaydan sonra İngiliz basın ve yayın organlarında çıkan haber ve yorumla, ırkçılık faktörünün ağırlığını göstermektedir. Sayısız tarihsel örneğin tekrar tekrar kanıtladığı gibi ilkel ırkçılık virüsü girdiği her bünyeyi tahrip etmekte, insanlık tarihinde utanç ve lekeden başka bir şey bırakmamaktadır.

İsmail Cem (Güneş Gazetesi);

“Futbol alanlarının, dünyada, fakat öncelikle İngiliz seyirciler aracılığıyla taşlı-sopalı kavgalar sergilemesi bir gerçektir. Bu gerçeğin sosyal, ekonomik ve kültürel nedenleri ve içkili maç izleme alışkanlıkları ortadan kalkmadıkça, benzer acı ve mazeret kabul etmeyen olaylara tanık olunabilecektir” (Türkiye Amatör Spor, 1985, S.8, s.16).

2. FUTBOL FANATİKLERİNDEN BAZI AÇIKLAMALAR

1988 Eylül’ündeki Fenerbahçe-Galatasaray maçından önce gözaltına alınan K.T.: “19 Yaşındayım. Açık öğretim fakültesinde öğrenciyim. Bu yıl yeniden üniversite sınavlarına gireceğim. Muhasebeci yanına gidip geliyorum.

Ufaklığımdan beri Cim-Bom’luyum. Maçlara iki yıldır geliyorum: Bizim mahallede bir ilkokul arkadaşım var. Geçen seneki Beşiktaş maçından önce gel gecedem gidelim, tantana olur dedi. Yani saf değilim, biliyorum kavga dövüş var.

Maç İnönü’de sözleşmiş, gece on ikide Taksim Park’ında buluşulup gidilecek. Bende gönüllüyüm gitmeye. Fenerlilere daha hınçlıyım da Beşiktaş’ı da hiç sevmem. İnönü zaten muhitleri, biz gitmesek kapalıyı tamamen alacaklar. Kapalı alınmayınca tezahürat olmaz. Deplasmanda gibi oynarız. Bir de açık konuşmak lazım bağırıp çağırmak istiyorum, o zaman lise 3’teyim. Okulu kırıyoruz ama hayatımızda zevk yok. Üniversite imtihanına gireceğim ne olacağını bilmiyorum. Okumakta gözüm yok. Bir noktada pedere takılmak istiyorum. O okuyacaksın diye tutturmuş. Kafa bozuk yani, hınçlıyım genelde, tantana arıyorum. Maçın havasına da girdim, dolduk paso. İşe bak şimdi, uymuş bize Beşiktaşlılar. Stadın orada bir Beşiktaşlılar kovalıyor, bir biz kovalıyoruz aslında kapılarda polis var, var da biz hani o Taksim’e çıkan merdivenlerin ya da Maçka Parkı’nın demirlerinin orada filan gidiyoruz. O gün meselesi değil, genelde öyle, bir saatten sonra Beşiktaşlıları filan takmıyoruz. Öyle bir vuruyor ki polisler ulan sen insan mısın değil misin, o da onun umurunda değil. Yani sen Beşiktaşlıya vururken Beşiktaşlı sana vururken o kadar acımasız olmaz. 4-5 Polisin adam ortasında yere düşmüş, bir iki kişi kafasına vuruyor, o kadar vurulur mu? İşte geçen günkü Fener maçında aynı olay oldu. Bu kez karakola aldılar. Kalabalığız ya o kadar dövemediler. Bunlar iyi işler değil biliyorum. Ama biz de çok kötü bir şey yapmıyoruz ki. Aslında mesele geceden stad kapısında bulunmak, bir de bağırıp çağırmak. Adam bıçak getiriyorsa adam öldürmek için değil, kavga çıkarsa korunmak için. Mesela polis bizi kovalayacağına stad kapılarında biriktirse, karşılıklı bağırıp çağırsak kavga da çıkmaz. Aslında hafta içi dolmasak bunlar hiç olmaz. Yalan olmasın, mahallede de tantanamız var biraz ama bu kadar değil” (Kozanoğlu, 1990, s.96-97).

Harrison tarafından 1974’te yapılan bir röportajda, 26 yaşında fanatik bir kamyon sürücüsünün Cardiff City-Manchester United maçında yaşadıkları ikinci ağızdan anlatılmıştır. “Maça sadece bir nedenden dolayı girdim. Dalaşma. Bu bir saplantı. Bırakamıyorum. Birileriyle dalaşmaktan öyle keyif alıyorum ki neredeyse altımı ıslatıyorum... Tüm ülkeyi bunun için dolaşıyorum... Hafta içi her gece şehirde bir bela aramaya gidiyoruz. Maçtan önce etrafa saygın görünüyoruz... Sonra düşmana benzer birini görürsek ona saati soruyoruz; eğer yabancı bir aksanla cevap verirse dövüyoruz. Polisleri atlatabilirsın kazanırsın. Sadece onların nasıl

düşüneceğini düşünmelisin. Bilirsin işte, yarı yarıya ne yapacaklarını bilirsin, çünkü her hafta, hafta içi, hafta sonu aynı taktiği uygularlar. Yani onları yenmenin bir yolunu bulursan acayip şanlısın; gerçekten çok iyi dövüş olur” (Dunning-Murphy-Williams, ç.Ülkü, 1998, S.4, s.16).

Başka bir 19 yaşındaki holigan A. R.: “Eskiden Galatasaray’lıydım, Cim-Bom tribününden kelek yedim. Taksim’de Fenerli’lerle kapıştık. Arkadaşlar kaçtılar, ben tek kaldım, bıçaklandım. Hastanede kimse ziyaretime gelmedi. Bu olay beş sene önceydi. Sonra Beşiktaş’lı arkadaşlarım geldi. Bize gel, intikamını alırsı dediler. Sırf icraat olsun diye, olay yapalım diye Beşiktaş tarafına geçtim. Galatasaray’dan intikam almak için. İşsizim. Maç parasını bazen annemden alıyorum, bazen arkadaşlar para topluyor. Birde maçlarda kavga çıktığında altın künye kapıyoruz, satıp parasını paylaşıyoruz. Aslında böyle yaşamak doğru değil, askerden sonra bırakmayı düşünüyorum” (Kozanoğlu, 1990, s.97).

1985’te Thames TV’nin Fanatik adlı programındaki bir röportajda West Ham Inter City firmasından bir üye şöyle konuşmuştur: “Maça dövüşmek amacıyla gidiyoruz, ne demek istediğimi anlıyorsunuz... Dört gözle bekliyoruz... Bu harika bir şey. Bilirsiniz, eğer sizin için gelen, diyelim ki, 500 kişi varsa ve sizi bekliyor olacaklarını biliyorsanız, bunu bilmek güzeldir. Bilirsiniz bir tenis oyuncusu olmak gibi oynamaya her şeyinizle hazırsınızdır. Biz de dövüşmeye hazırızdır. Dövüşüyorum, çünkü böylece bir isim yapabilirim ve bilirsiniz işte insanlar sanki yaptığım şey için bana saygı duyuyorlar” (Dunning-Murphy-Williams, ç.Ülkü B., 1998, S.4, s.16-17).

J. FUTBOL VE FANATİZM İLİŞKİSİ

Yüz yılı aşkın bir geçmişi olan futbol bugün çok güçlü ve yaygın bir endüstri haline gelmiştir. Kitlesele tüketime çok yatkın, heyecan ve coşkuya açık, üstelik ucuz ve eğlenceli oluşu gelinen aşamada önemli etkenler arasındadır. İşte bu duygusal ve toplumsal meblağ, futbolun benzer spor ve eğlence sektörlerinin önünde yer almasının da önemli nedenlerindedir. Ama bütün bunların içinde en önemli ve üzerinde en çok durulması gereken neden ise futbolun mensubiyetlerle buluşmadaki başarısıdır. Bu açıdan futbol, mensubiyetlerin çağdaş simgesi olarak gördüğü kitlesele

ve yaygın kabulünde ip uçlarını vermektedir. Çünkü profesyonel futbol birilerinin adına; köyün, kasabanın, semtin, kentin, ülkelerin vs. adına oynanmaktadır. Birilerinin, bir yerlerin temsilcisi olmaktadır. Futbol taraftarları bu ilişkide mensubiyetlerin zeminini teşkil eden aktörlerdir. Böyle bir aktörlük için özel çaba ve eğitim gerekmemekte; mevcut formasyonlar (aile, sokak, mahalle, okul, kent vs.) içinde yer almış olmak taraftarlık için yeterli olmaktadır. Futbolun mensubiyetlerin söz konusu işlevleri açısından kabul gördüğü toplumlarda taraftarlık futbolu bir spor ve bir oyun olmaktan çıkararak toplumsal başarı ve başarısızlığın biricik ölçütü haline dönüştürmektedir. Böyle bir anlayış futbolda başarıyı, temsil edilen kasaba, kent ve ülkenin en önemli değeri olması düşüncesini de beraberinde getirmektedir. Başarı kadar başarısızlığın, yengi kadar yenilginin de futbolun doğal sonucu olduğu düşüncesi bu anlayıştan kaynaklanan olumsuz toplumsal sonuçları bertaraf edebilmek için zaman zaman futbolun içinden seslendirilen bir telkin, bir söylem olmaktadır (Doğan, 1999, S.2, s.75). Bu şekilde bir şehrin mensubu olan takım bütün taraftarları büyük bir coşku altında bir araya getirmekte ve olası fanatizm olaylarına zemin hazırlamaktadır.

Bazen birilerini dışlarız; ben/bizden ve kendimizden ayırır ve karşıya veya bir kenara koyarız. Yani düşmanlığın, rekabetin, nefretin, kinin, egemenliğin, güç gösterisinin, savaşın temelinde ben ve başkası ayrımlarının çok katmanlı, çok çeşitli görünüşleri vardır. İnsanlık tarihi, dinamizminin çok önemli bir kısmını da mücadeleden alır ve yenilgi, savaş, kin rekabet, nefret, düşman korkusu, hırs ve kendi zayıflıklarının olumsuz sonuçları olduğu bilinci bireyleri ve insanlığın farklı sosyolojik birimlerini (ümme, millet, şirket takım, taraftar, partili vs.) dinç tutar (Ayan, 1999, S.2, s.68). Buradan hareketle futbol taraftarları da bu oluşumdan soyutlanamaz.

Taraftarların futbol takımlarıyla kurdukları özdeşlikte mensubiyetler kadar bizzat futbol oyunundaki figürlerin günlük yaşamın gel-gidine, hır-gürüne benzer roller ve devinimler üretmiş olmaları da yatmaktadır. Çünkü boks ve hokey gibi sporların yanı sıra futbolda da “alan tutma, alan kapatma söz konusu olduğunda oyuncular kurallar izin versin ya da vermesin kıyasıya birbirlerine” girmektedirler.

Toplumsal yaşamın doğasını oluşturan statü ve roller arasında böyle bir mücadele, böyle bir etkileşimin yer aldığı göz önüne alındığında böylece, taraftarların futbol oyununa gösterdiği teveccühün toplumsal arka planı aralanmış olmaktadır. Toplumsal statülerin belirlendiği günlük yaşama bu gerçeklik içinde sıkı sıkıya bağlı olan insanlar bu alışkanlıklarını taraftarı oldukları takımların performansına ve renklerine yöneltmekte güçlük çekmemektedirler. Bir farkla ki, bu kez mücadeleyi kendisi ve kendileri değil gönül verdikleri, ümit bağladıkları takım ve onun futbolcuları yapmaktadırlar; yani temsilciler hırsıyla, azimle ve aşkla varlık nedeni olarak gördükleri taraftarların günlük yaşamdaki düş kırıklıklarını ve başarısızlıklarını umuda ve başarıya dönüştürmeye çalışmaktadırlar (Doğan, 1999, S.2, s.75). Fakat dönüşmediği takdirde istenmeyen fanatizm olayları patlak verebilmektedir.

Futbol bir zevktir, müzik gibi bale gibi bir şey. Herkes evinde bir şeyler mırıldanabilir ama müziğin keyfine varabilmek için, plak dinlenir, konsere gidilir. Çünkü herkesin yapar gibi olduğu şeyi, bazıları gerçekten yapmaktadır, sıradan insanların hayranlığını kazanacak kadar farklı ve hoş yapmaktadır. İki ayağı (hatta bir ayağı) ve yuvarlak bir cismi olan herkes futbol oynayabilir. Bu da bir zevktir. Ama bazıları farklı oynar. Sokaktaki adamın yapamayacağı hareketleri büyük bir ustalikle, estetik zenginliğiyle yapar. Üstelik bu hareketle, futbol gibi sürekli mücadeleye dayanan, taktik savaşına dayanan, orta sahada topu alan oyuncuya sınırsız seçenekler sunan bir oyunun içine serpiştirilmiştir. Bu durumda, her kültürden insanı kendine çekebilme ve ilgiyle seyredilmektedir (Kozanoğlu, 1990, s.79).

Futbolun çağdaş toplumlarda sporun bütün alanlarına başat bir anlayışa dönüşmesinin bir çok nedeninden söz edilebilir. Ama bunlar içinde en önemli neden onun kitlesel güç ve uyarılar üretmiş olmasıdır. Oyuncuların matematiksel tanımı ve sınırlılığına karşın çok sayıda insanın ilgi ve seyirlerine açık bir olaydır. Futbol bu itibarla bir temâşâ sporudur. Temâşânın getirdiği haz ve zevk; renklerinden, oynayanların yerel ve ulusal mensubiyetlerine kadar bir özdeşlik (identification) olayı yaratmaktadır. Mensubiyetleri “ biz duygusu” çevresinde ortak bir toplumsal bilinç etrafında birleştiren futbol bugün bu bilincin yalnızca sporuna ve eğlencesine

cevap vermekle kalmamakta, ticaretine ve hatta siyasetine de katkıda bulunmaktadır. Bu anlamda futboldan beklentiler kişiden kişiye kültürden kültüre değişmektedir. Ortaya çıkan farklılık futbolun genel-geçer rit (âyin) ve kurallarına yeni boyutlar eklenmesi değil, olaya yeni ve farklı anlamlar yüklemekten ileri gelmektedir. Bu itibarla Amerikalı ile Avrupalının, Japonlar ile Arapların, Türkler ile Fransızların futboldan beklentileri ince farklılıklar ortaya koyabilmektedir (Doğan, 1999, S.2, s.74-75).

İnsanlık tarihinde spor ve oyun kadar rekabete dayanan bir başka egemenlik anlayışı bulmak güçtür. Çocukların “ce” deyip kendilerini bir yere saklamalarından, olimpiyatlarda alınan madalyaların uluslararası devletlere, ırklara, kültürlere sağladığı onura kadar her şey kazanan ve kaybedeni belirlemektedir. Törenseldir de olsa, gösterimlik de olsa spor kaynaklı, şiddete gebe egemenlikler ve yenilgiler bu noktada var olmaktadır (Ayan, 1999, S.2, s.69). İstense de istenmese de fanatizm olayları sporda, özellikle futbolda meydana gelmektedir ve önlenmesinde de çok büyük güçlükler çekilmektedir.

Futbol popüler bir spor olarak istinasız tüm dünyayı kuşatan evrensel bir ilgi odağıdır. Fransa “Stratejik ve Uluslar arası İlişkiler Enstitüsü” müdürü Pascal Boniface bu ilginin boyutlarını şöyle açıklamaktadır: “Futbolun stratejik önemini kimse reddedemez. Futbol dünyanın en evrensel olaylarından biridir. Demokrasiden piyasa ekonomisinden daha evrenseldir. Gerçek anlamda sınır tanımayan tek şeydir. Bugün Birleşmiş Milletlerin 186 üyesi vardır, F.I.F.A.’nın ise 198’dir.” Çağdaş toplumsal yaşam futbolun şahsında sportif ilgilerin benimsenmesi çerçevesinde belirginleşmektedir. O nedenle giderek artan ilgi futbolun başlı başına bir sektör haline gelmesinde etkili olmuştur. Modern insanın futbol ilgisi aynı zamanda futbolun felsefi, etik, kültürel ve sosyal sonuçlarını özümseyecek ve futbolu bu sonuçlara yönelecek bir zemine oturtma eğilimlerini de beraberinde getirmiştir. “Absurdité”nin ünlü teorisyeni Albert Camus’ye France Football dergisine “ahlâk adına neye sahipsem bana bunların hepsini futbol öğretti” dedirten, futbolun belirtilen hedeflere doğru rafine olan çağdaş espirisidir (Doğan, 1999, S.2, s.84).

Bir insanı bir takıma çeken asıl güçlü halat, kimlik vaadidir. Tek bir kararla, birkaç saniye içinde uğraşmadan yorulmadan şak diye yepyeni bir kimlik

kazanılmaktadır. Erzurumlu bakkal Recep, Erzurumlu bakkal Cim Bomlu Recep oluvermektedir. Böylece milyonlarca kişilik bir “biz” ordusunun parçası haline gelmektedir. Taraftarlık tercihini güçlü bir takımdan yana kullanmak, güçlü bir kimlik edinmenin avantajını da, haliyle, birlikte getirmektedir. Sonuçta, hafta sonlarında yüz güldüren, posterleri gururla asılan, sokaklarda sevinme fırsatı yaratan, sağda solda “nasıl yendik?” havası attıran kimliktir (Kozanoğlu, 1990, s.80).

Çağdaş insan futbolda kendi özünü bulmuştur. Kolay ve zorun, iyi ile kötünün, güzellik ile çirkinliğin insana özgü karşıtlıklarını sunan futbol bu zengin açılımı ile çok farklı gereksinim ve özelemlere cevap vermektedir. Bu yüzden futbol, dünyada geniş kitlelerin mistik kaçış alanı ve sığınağı da olmuştur. Himayeci kültürün egemen olduğu toplumlarda taraftar kitlelerinin futbola yükledikleri anlam ile futboldan beklentileri mensubiyetlerin ön gördüğü ufuk ile sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla bu sınırlı dünyanın, futbolu, himayenin gerçek bir manevra alanına dönüştürmesi doğal olmaktadır (Doğan, 1999, S.2, s.84).

K. FUTBOL FANATİZMİNİN BİREYSEL BOYUTLARI

Davranışlarına bir açıklama getirmek açısından futbol fanatiklerinin toplumsal kökenleri ve deneyimlerinin bilinmesi çok önemlidir, çünkü ancak insanların toplumsal geçmişlerinin ve koşullarının keşfi ile, yaşam deneyimlerinin onları nasıl ve neden, değer, tutum ve davranışları benimsemeye ittiğini ortaya çıkarmak mümkündür. Daha değişik bir yaklaşım ile, ısrarcı futbol fanatikleri için futbolda ya da futbolla ilgili bir konuda bir çeşit savaş heyecanı arayışı paylaşılan ve toplumsal olarak yerleşmiş bir arayıştır. En azından, öncelikli olarak açıklanması gereken bir yaklaşımda sadece kişisel nedenlere bağlı olarak açıklama yapmak yerine toplumsal nedenleri de göz önüne almanın gerekliliğidir. Bu görüş, psikolojik açıklamaların bu konuda yersiz olduğu anlamına gelmez ama kısaca toplumsal olguların psikolojik açıklamasının tek başına anlamlı olmadığını açıklayıcıdır (Dunning-Murphy-Williams, ç. Ülkü, 1998, S.4, s.17).

İnsan türünün en temel özelliklerinden biri olan saldırganlık ve şiddet, onun evriminde de önemli rol oynamıştır. Aslında hepimizin içinde var olan saldırganlık dürtüsü, gündelik yaşamda kendini pek fazla dışarı vurma fırsatı bulamamaktadır.

Çünkü, uygar yaşamdaki işlerimiz, evrimsel geçmişimizde önemli olan, örneğin avcılık gibi işlerden çok farklıdır. Lorenz'e göre, birçok hayvan türünün ve insanın ortak bir özelliği olan saldırganlık, boşaltılması gereken güçlü bir birikim yaratmaktadır. Bu nedenle de belli bir uyarıcıya tepki olarak zaman zaman serbest bırakılması gerekmektedir. Kimi araştırmacılar, saldırganlığın ve şiddet olgusunun en iyi, toplumsal ilişkilerin dinamikleri içinde, bütüncül bir bakış açısıyla anlaşılabilirliğini savunmaktadırlar. Çünkü çatışmalar, birbirleriyle ilişki içinde olan, birlikte bir şeyler paylaşan ve ortak bir gelecek beklentisi içinde olan bireyler ya da gruplar arasında olmaktadır (Bilim ve Teknik Dergisi, 2001, S.399, s.35).

Birleştirici unsurların en kolay bulunanı ve en geniş kapsamlısı nefrettir. Nefret, bir kimseyi kendi kendinden koparıp ayırır ve ona dertlerini ve geleceğini unutturarak onu kıskançlık ve menfaatperestlikten kurtarmaktadır. O kimsenin artık en içten arzusu, kendi benzerleriyle kaynaşıp ateşli bir kitle haline gelmektir. Genellikle, bir şeyi sevdiğimiz zaman, o şeyi bizimle beraber sevecek taraftarlar aramamaktayız; aksine, sevdiğimiz şeyi seveni rakip ve mütecaviz olarak görmekteyiz. Fakat bir şeyden nefret ettiğimiz zaman aynı şeyden nefret eden taraftarları daima aramaktayız. Haklı bir şikayetimiz olduğu ve bize haksızlık yapanlara karşı intikam almak istediğimiz zaman bizim tarafımızı tutacak kimseler aramamız akla yatkındır. Şaşırtıcı nokta şudur ki, nefretimiz elle tutulur bir şikayetten ileri gelmiyorsa ve bu şikayetimiz pek de haklı görünmüyorsa, taraftarlar bulma arzumuz daha şiddetli olmaktadır. Bizim gibi nefret eden başkalarıyla birleşmeye bizi iten, genellikle işte bu haksız yere duyduğumuz nefrettir ve bu cins nefret en etkili birleştirici faktörlerden bir tanesi olarak vazife görmektedir (Hoffer, ç. Günür, 1978, s.122-125-126). Futboldaki fanatizmde, nefret ve hırs arzusuyla bir grup oluşturularak taşkınlığın dışa vurulması bu duruma en açık örnektir.

Baskın normlar bireysel savunma stres yaratsa da spor, askerlik ve polislik gibi durumlarda saldırgan yiğitlik gösterisi toplumsal olarak uygun olsa da, futbol fanatiklerinin toplumda dövüş başlatan erkeklere prestij sağlamak gibi normları vardır. Başka bir deyişle, saldırgan erkek tipine giren sert erkek, futbol fanatiklerinin genelde içinde bulunduğu toplumsal çevrelerde, korkuyla hayranlık karışımı bir saygı görmektedirler. Bu özellikle, eşleri ya da içinde buldukları topluluk için,

cesaret ve dövüş gösterisi yaptıkları durumlarda olmaktadır. Eşleri sayesinde dövüşüp de prestijleri artan erkekler, dövüşün neden onlar için eğlenceli olduğunu açıklamaya yardımcı olmaktadır. Çünkü, eş-grup desteği vardır, dövüşmek onlar için kendine saygı nedenidir ve burada daha yüksek toplumsal sınıfların özelliği olan suçluluk duygusunun oluşması gibi bir durum yoktur (Dunning-Murphy-Williams, ç.Ülkü, 1998, S.4, s.19).

Şiddete başvuru gelişmiş toplumlarda kabul edilebilecek bir davranış değildir. Aile, okul ve din gibi toplumsal kurumlar şiddete değil sevgiye ve saygıya dayalı bir düzen içinde insanın gelişimine katkıda bulunmak hedefini taşımaktadırlar. Spor da toplumsal bir kurum olarak yaşamı güzelleştirmek amacıyla yapılmaktadır. Ancak bir çok kişi mekanikleşen ilişkiler yumağı içerisinde sevgi ve saygıyı daha geri plana atmış dar ve kısır beklentilerle, günlük endişelerle yaşar hale gelmiştir. Yaşamın derin ve arka planını algılayamamakta, sevgi yerine kin ve nefretle hareket etmekte, hangi değerlere zarar verdiğinin farkında dahi olmadan yaşamaktadır (Emin Ergen, 2001, s.10). Bu kişilerin toplumda sıkça bulunması, futbol maçındaki en ufak bir olumsuzlukta toplu şiddete ve dolayısıyla da fanatizme dönüşmektedir.

Saldırganlık, aslında pek çok biçime bürünebilecek bir davranıştır. Saldırganlıktan ne anladığımız kişiden kişiye değişkenlik gösterebilir; ancak saldırganlık ve saldırganlık dürtüsünün şiddete dönüşmesi, bir toplumun tüm bireylerini etkileyen bir sorundur. İnsanlar arasında saldırganlıkla çözülmeye çalışılan çatışmalar, en iyi biçimde toplumsal ilişkiler ağının dinamikleriyle ele alındığında anlaşılabilir. Gerçek yaşamda, saldırganlık ve şiddet eylemlerinin genellikle birbirlerini tanıyan bireyler arasında gerçekleştiğini yani iki tarafın ortak bir geçmişlerinin olduğunu ve ortak bir gelecek paylaşmayı beklediklerini unutmamak gerekmektedir (Bilim ve Teknik, 2001, S.399, s.35). İngiltere, Türkiye vb. ülkelerin büyük takımlarının taraftarları arasındaki şiddet eylemleri de buna örnektir. Takımlar arasındaki geçmişten bugünlere gelen rekabet ve kazanma hırsı taraftarları da etkilemiştir.

Normları ve standartları, toplumda baskın olanlardan belli ölçülerde ayrıldığından futbol fanatiklerinin genelde taraftar topladığı işçi sınıfları “rasgele bir

araya gelmiş” olarak tanımlanmaktadır. Onları tanımlayacak başka bir kelime ise kabadayı işçi sınıfıdır. Böyle bir terim uygundur, çünkü onların baskın erkeklerinin özelliği olan saldırgan erkekliği kapsamaktadır. Saldırgan erkeklik, “kabadayı” ve işçi sınıfının rasgele bir araya gelmiş bölümünün önemli toplumsal yapısal belirleyicilerinden biri, işçi sınıfının çocukları ve gençlerinin yaşadığı anne-baba denetimi yokluğudur. Özellikle ilk toplumsallaşma evrelerinin çoğunluğunu sokaklarda yaşatlarıyla birlikte geçirdikleri gerçeği; bu çocukların ve gençlerin birbirlerine sert davranma eğiliminde oldukları ve birbirleri üzerinde, yaşın, gücün ve fiziksel gösterişin önemli belirleyiciler olduğu baskın hiyerarşiler geliştirdikleri anlamına gelmektedir. Bu tür örnekler daha az ortaya çıkmaktadır, çünkü çocuklar ailelerinin denetimi altındadırlar. Anne-baba denetiminin olmadığı ya da ara sıra uygulandığı zamanlarda, bu tür baskın hiyerarşilere daha az rastlanmaktadır. Baskın hiyerarşiler sadece düşük düzey işçi sınıfı mahallelerinde değil, okulların günlük yaşamında da kendini göstermektedir. Hepsinin ötesinde, bu hiyerarşiler dövüşebilmenin önemli bir prestij ve güç belirleyicisi olduğu çocuk bahçelerinde bile işlemektedir (Dunning- Murphy- Williams, ç. Ülkü, 1998, S.4, s.19). Aile denetiminden yoksun ve şiddet ortamında yetişen bu tür çocuklar ilerleyen yaşlarında takımların fanatik taraftarları olmaktadır.

Sporun taşıdığı dostluk ve kardeşlik temalarının artık günümüzde daha iyi özümlediğini görmek yerine Galatasaray-Leeds United maçı öncesinde yaşanan üzücü olaylardan çıkan sonuç hiç de iç açıcı değildir. Yaşanan bu üzücü olayda bireysel fanatizm ruhuna alkolde etkide bulunmuştur. Alkollü oldukları söylenen Leeds United’lı taraftarlar, alkolün etkisiyle fanatizme daha çabuk yönelmişlerdir. Kökeni İngiltere’nin Leeds ve Liverpool kentlerinde 1800’lü yılların ortalarında yaşanmaya başlanan ve çeşitli sosyo-ekonomik faktörlere bağlı olarak gelişen holiganizm Avrupa, Amerika ve Afrika’ya sıçramış bulunmaktadır (Ergen, 2001, s.10).

Şiddeti psikolojik ve toplumsal etkenler açısından açıklamaya çalışan araştırmaların bazıları, gelişim sürecindeki deneyimlerin insanların şiddete yönelme davranışlarına etkisini ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Daha çok Kanadalı psikolog Bandura’nın görüşlerini temel alan sosyal öğrenme kuramına göre çocuklar, belli

durumlarda nasıl davranmaları gerektiğini, başka insanların davranışını gözlemleyerek öğrenmektedirler. Bandura'ya göre insan gelişimi, doğuştan gelen özelliklerin, kişinin davranışlarının ve çevrenin etkisinin karmaşık etkileşimleri sonucu gerçekleşmektedir. Saldırgan davranışların pekişmesinde en önemli etken de çevredeki modellerin davranışlarının gözlenmesidir (Bilim ve Teknik, 2001, S.399, s.37). Fanatizmi benimsemiş bir babanın çocuğu da maçlarda onu gözlemleyerek fanatizme yönelmektedir.

Günümüz insanı, spora olan tutkusunu, sportif yarışmaları takip ederken veya fiilen katılırken olimpizm felsefesini uygulayabiliyor mu? Maalesef bu suale tam anlamı ile evet cevabını veremiyoruz. Aşırı sevgi, tutku ve ilgisizlik günümüz insanının hislerine, kazanma arzusuna dur demesine engel olmaktadır ve ortaya çarpık bir fanatizm çıkmaktadır. Bu durumda spor araç olmaktan çıkarak, kazanmak için araç olmaktadır. Her ne pahasına olursa olsun kazanmak, galip gelme arzusu çeşitli üzücü olayların meydana gelmesine sebep olmaktadır. Çeşitli örneklerde bu aşırı tutkunun yaşamımızı dahi tehdit ettiğine şahit olmaktadır (Sinan Erdem, 2001, s.11).

Toplumsal açıdan, rasgele bir araya gelmiş “kabadayı” işçi sınıfı toplulukları, sıradan saldırgan erkeklik oluşumuyla sonuçlanan, geri dönüş süreciyle tanımlanabilir. İnsanların normal düzeyden daha yüksek düzeyde saldırganlığa alışmak zorunda oldukları gerçeği onların normlarına ve değerlerine yansımaktadır. “Kendini koruyabilmek” bu değerlerin üzerinde durduğu bir konudur ve dövüşebilen erkeklere prestij sağlamaktadır. Dövüşmek, egoyu tatmin edici prestij sağlanmasıyla doğrudan ilgili olduğundan, erkeklerde dövüşmeye karşı derin bir ilgi vardır ve bunu yaşamın anlamı, hazzı ve duygusal uyanış olarak görmektedirler. Sonuç olarak, “saygın” sınıflardaki erkeklerin saldırgan eğilimleri, baskın değerlere göre uygun olan spor gibi etkinlikler ile giderilir. Seçenek olarak, eğitim ve meslek alanlarındaki yarışmalara katılarak yüceltilme güdülerini tatmin yoluna gitmektedirler. “Kabadayı” işçi sınıfı üyeleri de bu sporları fazla kurallı ve ehlileştirilmiş bulduklarından reddederler. Eğer yer alırlarsa, fazla sert olduklarından kolayca dışlanırlar (Dunning-Murphy-Williams, ç. Ülkü, 1998, S.4, s.21). Böylece prestij

sağlayabilecekleri bir ortam ararlar. Mensup oldukları takımların maçlarındaki şiddet ve fanatizm ortamı ise bu insanlar için çok uygundur.

1980’li yıllarda araştırmacılar, televizyon programlarındaki şiddetin insanları nasıl etkilediğini incelemeye yönelmişlerdir. Bu araştırmaların sonuçlarına göre şiddet içeren televizyon programlarının etkisi iki yolla oluşabilmektedir. Birincisinde, şiddet içeren programların çokluğu, insanlarda şiddete karşı bir duyarsızlık gelişmesine neden olmaktadır. İkincisinde ise şiddetin sorunları çözmek ve amaca ulaşmak için kabul gören bir yol olduğu düşüncesi uyanmaktadır, günlük yaşamda saldırgan davranışlar serbest bırakılmaktadır. 1994 yılında yapılan bir araştırmadaysa, evde anne babadan biriyle sürekli çatışma halinde olan çocukların dışarıda öteki çocuklara göre daha saldırgan davranışlar sergiledikleri görülmüştür (Bilim ve Teknik, 2001, S.399, s.38). Evdeki çatışma ortamı da futbol fanatizmine yönelmeye yetiştirme açısından çanak tutmaktadır.

Sporda şiddet ise yalnızca stadyum dışında holigan denilen aşırı fanatik taraftarlar arasında olmamakta, saha içinde de sporcuların kural dışı oyunları şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Maalesef medyada çıkan bazı başlıklarında bu davranışları körüklemesi söz konusu olabilmektedir. Yapılan çirkin davranışı haklı çıkaran türde nitelemelerle karşılaşmaktayız. Örneğin kazanan takım için “bombalamak, mahvetmek, çelme takmak” gibi masum görünen başlıklar genç ve küçük yaşlardaki fanatikleri etkileyerek, saldırgan tavır içine sokabilmektedir (Ergen, 2001, s.10 11).

Harrington (1968) yılında ve Trivizas (1974-1976) tarafından keşfedilen, mesleki ve toplumsal futbol fanatiği dağılımı çalışmaları devam etmektedir. Bu, 1985 yılında West Ham United’ın Inter City Firm’ün 143 üyesinin toplumsal kökenleri üzerinde yürütülen analiz çalışmaları tarafından ortaya konmaktadır. Leicester Üniversitesi tarafından yapılan araştırma sırasında örneklerden 32’sinin (%24) işsiz olduğunu görmek ilginçti. Bu Harrington’un “ bilinmeyen veya işsiz” sınıfına giren 29 veya %6’dan aşağı örneğiyle ve Trivizas’ın kaydettiği %12 oranında işsiz insanın gerçekleştirdiği futbolla ilgili karşılaştırılmaktadır. Bu rakamlar, 1960’lardan beri artan işsizlik oranını ve futbol fanatizmine nasıl yansıdığını açıkça göstermektedir. İşsiz futbol fanatiklerinin oranında sürekli bir artış

gözenmiştir. Özellikle, Harrington'ın 1960'lardaki, Trivizas'ın 1970'lerdeki verilerinin ve araştırmayı yapan Leicester Üniversitesi'nin verilerinin hepsi futbol fanatiklerinin çoğunluğunun toplumsal sınıflandırmanın alt tabakalarından geldiğini belirtmektedir. Daha küçük ve göreceli sabit bir oran ortadan, daha da küçük ve aynı oranda sabit bir oranda da en üst sınıftan geldiğini göstermektedir. Buna göre, futbol fanatikliğinin doğuşu konusundaki düşüncelerde, bir yandan işsizlik bir yandan da zenginlik öne çıkan karşıt görüşleri içermektedir (Dunning- Murphy-Williams, ç. Ülkü, 1998, S.4, s.18-19).

Futbol, bireysel umutsuzlukları, düş kırıklıkları, hüsrana ve mağduriyetleri kitlesel misyonla umuda dönüştüren toplumsal bir olay olarak ele alınmaktadır. Vasıfsızlığın mesleksizlik olgusunu körüklediği ve pekiştirdiği toplumlarda futboldan estetik, etik, felsefe ve çağdaş boş zaman kültürü adına bir şeyler üretilmesi beklenemez. Çağa uygun bilgi ve becerilerden yoksun olan insanların futbolun belirtilen boyutlarından tatminler alması ebetteki düşünülemez. Bu insanlar başarı kültürü adına birey olarak beceremedikleri ve ulaşamadıkları tatminlere kitlesel katılım halinde ulaşmayı denemektedirler. Gerçekte futbolla açıklanan bu kitlesel katılım dinde, siyasette ve ekonomide de geçerlidir. Ayakta ve hayatta kalabilmenin bireysel ön gerekliliklerinden, yeterliliklerinden yoksun olan insanlar bu sorunlarını birbirlerine ve bir şeylere yaslanmakta, hayatlarını kolaylaştıracak himayelere girmekte bulmaktadırlar. Açıkça, dini himayeden siyasi himayeye kadar ortaya çıkan tüm himayeci kültürlerin zemininde vasıfsızlık yatmaktadır. Kavgalı, gürültülü, kanlı sopalı futbol halleri hayata anlam anlayışında, futboldan başka seçeneği olmayan bu tür kitlelerden gelmekte ve tütmektedir (Doğan, 1999, S.2, s.76).

L. FANATİZMİN PSİKOLOJİK BOYUTLARI

1. KİŞİLİK ÇATIŞMASI: Futbolu, felsefeden ve etikten soyutlayan anlayış onun yerel yaşamın biricik değeri haline gelmesine yol açmıştır. Futbolla yatıp futbolla kalkan, onunla ağlayıp onunla gülen taraftarlar için tutulan takım ve onun renkleri artık bir yaşam biçiminin adı ve simgesi olmuştur. "Benim eşsiz takımım- Biricik sevgilim- Söyle senden başka kimim var benim?". Bu dizeler bir futbol maçında

alanlarda dalgalanan sevinç ve hüznün gösterisi olarak topluca icra edilen adeta taraftar marşının nakaratıdır. Bu ortak terennümleri sevinç ve hüznün boyutlarındaki versiyonları da değişmektedir. Yengiden başka bir seçeneği düşünmeyen kalabalıklar bu kez; “Yenmeye yenmeye yenmeye geldik- Ölmeye ölmeye ölmeye geldik- Bu maçı alacağız başka yolu yok- Burası Sami Yen, buradan çıkış yok” gibi sloganlarla hem kendi takımlarını ve futbolcularını hem de karşı takımı tek boyutlu bir psikolojik kıskaç içine almaktadırlar. Kendi takımlarının yenmekten, karşı takımın ise yenilmekten başka seçeneği olmadığı söylemine dayanan bu taraftar tutumunda bir yerlerde kaybedilmiş başarı, aşk, mutluluk, kazanç vb. hedeflerin futbol takımının başarısı aracılığıyla ama mutlaka telafi edilmesi düşüncesi yer almaktadır. Böylelikle tüm haftanın hatta tüm zamanların yorgunluğu, horlanmışlığı ve ezilmişliği hafta sonlarındaki gönül verdikleri takımların maçlarında çıkarılmaya çalışılmaktadır (Doğan, 1999, S.2, s.76-77).

Futbol, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de halkın yüzde seksenine yakınının ilgisiz kalmadığı bir oyundur. Anadolu insanı kanlısı bile olsa evine, köyüne gelen kimseye hürmette kusur etmeyen bir zihniyete sahipti ama takım aşkı her şeyi aldı, vurmak öldürmek normal bir davranış oldu. Bunlar acı ama gerçektir. Bizler gerçek futbol taraftarlarının yapması gerekenleri yapmamaktayız. Daha da önemlisi kültürümüzün, kişiliğimizin uygun bulmadığı gibi davranıyoruz. İnsanlar kendini tuttuğu takım ya da sporcusu ile özdeşleştirmektedir. Başarısı ile sevinmekte, kaybedince üzülmemektedir. Takımı ve sporcusu kendisi için iftihar duygusunun kaynağı olmaktadır. Böylece kendi eksiklerini ve kayıplarını görmezlikten gelmektedir. Tribünde takım ve sporcusuna kendileri için ölmeye hazır olduklarını defalarca tekrarlamaktadırlar. Takımın galibiyete mecbur olduğunu ve gerekirse vurarak, kırarak, parçalayarak maçı kazanmasını istemektedirler (Tahsin Han, 2000, s.46). Fanatizm insanlarda kişilik çatışması oluşturmaktadır. Bu psikoloji içinde olan iki takım taraftarı karşı karşıya geldiklerinde ise istenmeyen fanatizm olayları kaçınılmaz olmaktadır.

Ayrıca organik sistem düzleminde spor karşılaşmalarına bakıldığında seyirci açısından alkolün de etkisiyle haz dolu yaşanabilecek psikolojik süreçleri belirli bir biçimde etkilemek olanaklıdır (Voigt, ç.Atalay, 1998, s.206). Alkol insan bedenini

etkilediği gibi psikolojisini de etkileyerek sahte bir güven vermektedir. Bu da şiddet olaylarının başlamasını kolaylaştırmaktadır.

2. DEŞARJ OLMA İHTİYACI: Kitle hareketinin taraftarlar çekmesi ve bunların taraftarlığını devam ettirmesi, kişisel yükselme arzusunu tatmin edebileceğinden dolayı değil fakat kişilerin kendinden kurtulma arzusunu tatmin edebileceğinden dolaydır. Hayatlarını tamiri imkânsız şekilde kötü bulan kimseler, şahsen yükselmede değerli bir gaye bulmamaktadırlar. Şahıslarına ait mesleki bir imkân onlarda büyük bir gayret doğurmamaktadır. Onlar için kişisel ilerleme kötü, kirli ve çirkindir. Şahıslarına bağlı olarak yapacakları her iş onlara göre semere vermeye mahkumdur. Onların en içten gelen arzuları yeni bir hayattır. Yeniden dünyaya gelmek gibi veya; buna imkân olmadığına göre, kutsal bir amacın kimliğini şahıslarına katmak suretiyle yeni bir güven , ümit, değer ve övünme duygusuna sahip olmaktır. Aktif bir kitle hareketi her ikisini de vaad etmektedir. Eğer bu kişiler kitle hareketine tam taraftar olarak katılırsa, hareketin kollektif bünyesi içinde yeni bir hayata yeniden doğmuş gibi olmaktadır, veya sadece sempatzan durumunda kalırlarsa, yine de hareketin mücadeleleri, başarıları ve ideallerinin taraftarları olarak kendilerinde güven, gaye ve övünme duygusu bulmaktadırlar (Hoffer, ç. Günur, 1978, s.26-27). İşte bu tür duygulara sahip insanların bir takımın kimliği altında toplanmaları fanatizmi daha fazla teşvik etmektedir.

Futbolun özünde sert bir iktidar savaşı vardır. Sahada ne kadar şiddetli bir mücadele varsa, tribünlerde de taraf olanlar aynı şiddeti yaşamaktadır. Bir farkla; oynayan enerji tüketmekte, seyreden ise durduğu yerde tuttuğu takımın etkisinde kalmaktadır. Galipse bastırıldığı fanatik ruh sevince dönüşmekte, mağlupsa deşarj olabilmek için ne yazık ki saldırıya geçmektedir. Bu kiminde küfür, kiminde darp, kiminde de kendini cezalandırmak olarak ortaya çıkmaktadır. Az gelişmiş toplumlarda birey ekonomik, ruhsal, seksüel çöküntü içinde olduğundan zaten patlamaya hazırdır. Eğitim düzeyi de düşük olunca değişken olaylara kendini adapte etmesi zor olmaktadır. Ülkemizde kimlik sorunu yaşayan bireyler kendini gücü temsil eden takımların bir ferdi olarak görmektedir. Takımları başarılıysa onlar da başarıdan pay kapıp keyiflenmekte, başarısızsa birey de kendini başarısız saymaktadır. Bu gibi toplumlarda birey tuttuğu takımla bütünleşmekte ve

özdeşleşmektedir (Tanburacı, 19 Haziran 2001, otanburaci@aksam.com.tr.). Bu ise psikolojik açıdan futbol fanatizminin boyutlarını açıkça ortaya koymaktadır.

Tüm sloganlar maçın taraftarı olunan takım tarafından kesinlikle kazanılması yönünde odaklanmaktadır. İyi bir sonuç taraftarın mutlu olması için yeterlidir. Ama ya sonuç yengi yerine yenilgi olursa ne olur? Öncelikle bu olumsuz sonuçta durumu açıklayan en önemli cümle yine bir taraftar sloganıdır: “ Bize yine hüsrana, bize yine hasret!”. Hüsrana, haftaya ve günlere yayılan düş kırıklığını, küskünlüğü, hüznü ve mutsuzluğu; hasret ise sonraki haftalara sarkan yengi ve başarı beklentisini ifade etmektedir. Burada söz konusu olan her halükarda haftaya mutsuz, kırgın ve küskün başlayan kitlelerin toplumsal isterisidir. Bu haliyle ve buradaki belirtilen sonuçlarıyla futbolun taraftar boyutu dünyanın hemen her yerinde benzer sosyo-psikolojik dalgalanmalara neden olmaktadır (Doğan, 1999, S.2, s.77).

3. AİT OLMA İHTİYACI VE MÜFRİTLİK: Beşeri görüngü (fenomen) insanın güçlü insan ile birlikte olarak, özdeşleşerek kimlik gelişimi ve arayışı içinde olmasıdır. Yani, “ben, güçlü olan diğer güçlülere dahil olarak bir bizlik duygusunu geliştireceğim ve başkalarını yeneceğim, en az başkaları kadar güçlü olacağım, kimden neyim eksik” diyebilmektedir, başarısının gereğine inanıp, bu ikisini birleştirebilir. İnsan buna müpteladır. Bunun dışında her hangi bir gruba, partiye, takıma, birlikteliğe dahil olmadan kendini güçlü hissetmenin, kendi kendine şahsiyet geliştirmenin, benliği güçlendirmenin zor olduğu inancı çok yaygın olabilmektedir. İstenen, diğer benler ile güçlü bir biz duygusunu, güçlü bir takım taraftarlığında tadarak maneviyatımıza destek sağlamaktır. Bazı ruhsal özelliklere sahip kimseler ve bunların birlikteliğinden oluşan sosyolojik birimler, galip gelinen her maçtan sonra diğer takım taraftarlarına karşı törensel/gösterimlik/seyirlik bir egemenlik ızdırabı, kendilerine de, çoğu zaman küfre, anlamlı el hareketlerine varan hareket etme konforu sağlayabilmektedir. Daha da ilerisi sosyopat denilen tipin doğmasına neden olabilmektedir (Ayan, 1999, S.2, s.69).

Fanatizme birde müfritlik açısından bakarsak; müfrit, tutunduğu amacın yekpare ebedi bir kaya olduğuna inanmıştır. Mantığına ve samimi duygularına hitap etmek suretiyle bir müfriti amacından soğutmak ve vazgeçirmek imkansızdır. O uzlaşmaktan korkar ve kutsal amacının doğruluğunu ve kesinliğini değerlendirme

tekliflerini kabul etmez. Fakat o, bir kutsal amaçtan aniden diğer birine geçmekte güçlük çekmez. Bir müfrit aklen ikna edilemez fakat ancak kalben tutulur. Onun ihtirashı bağlılığı, bağlandığı amacın niteliğinden çok daha önemlidir (Hoffer, ç. Günür, 1978, s.115-116). Psikolojik olarak aşırı bağlılık zorunluluğu hissetme fanatizmin bir başka boyutunu ortaya koymaktadır.

Bu duruma bir örnek vermek gerekirse; işte yakın tarihte yaşanan acı ama gerçek bir hikaye; 5 Mayıs 1996 günü, Fenerbahçe deplasmanda Trabzonspor'u 2-1 yenerek şampiyonlukta önemli bir avantaj yakalamıştı. Takımının yenilmesine üzülen ve yenilgiyi kabullenemeyen bir Trabzonspor taraftarı 6 Mayıs 1996 günü kendini asarak intihar etti. Ceset üzerinde yapılan aramada cebinden bir miktar para ve "tabutumu Trabzonspor bayrağına sarın, eğer yeniden doğarsam Trabzonspor'lu doğmak istiyorum" diye yazılı bir not çıkmıştır. Görüldüğü gibi, takım aşkı, futbol aşkı bambaşka bir duygu, bildik aşklardan çok farklıdır. Sevgiliden karşılık bekleriz, ama futboldan asla karşılık beklemeyiz. Futbol aşkı karşılıksız ve nedensizdir. Niçin sevildiği pek bilinmez. Kişi bütün hayatını ve bütün servetini takımı uğruna hiç karşılıksız yitirmeye hazırdır (Kozanoğlu, 1990).

4. YETERSİZ BENLİK: Büyük, görkemli ve çekici vitrinler ve pazarlama teknikleri yanında ekonomik anlamda az gelirlilik ve fakirlikten kaynaklanan sosyolojik tabanlı engellenmişlik ile cinselliğin görselleşmesiyle ortaya çıkan psiko-kültürel tabanlı engellenmişlik acaba kendisini "efendice savaş" denilen sporun bir dalında, futbol seyircisinde aşırı taraftarlık krizine mi dönüştürmektedir, yoksa parti taraftarlığının sivil ifade tarzlarından uzaklaşan partizanlığına mı, yoksa dönemsel olarak böyle bir psiko-kültürel bunalım çağındaki insan tipinde benlik/kişilik gelişimi futbol taraftarlığı, partizanlık gibi bir oluşuma mı ipotek edilmek istenmektedir? Belki aile içi gerilimlerin geri planında da benzer bir egoist ben duygusunun ekonomik, siyasal ve cinsel kaynaklı engellenmişliği yatabilmekte, benliklerin biz olma sürecinde aşırı taraftarlık, kendi merkezlik kaygılarından uzaklaşabilme yeteneği yatmaktadır (Ayan, 1999, S.2, s.72).

Yetersiz benliklerinden kaçmak veya onu kamufle etmek isteği, hayal kırıklığına uğramış kimselerde bir rol yapma yeteneği oluşturmakta ve büyük

törenlerin içinde bulunma eğilimini arttırmaktadır (Hoffer, ç. Günur, 1978, s.96). Futbol taraftarlığı ise bu büyük törenlere katılmanın en kolay yoludur.

Fazla imkânlar da, imkânların kıtlığı gibi bir hayal kırıklığı kaynağı olabilmektedir. İmkânlar çok fazla görüldüğünde, her şeyi gerçekleştirecek zaman kalmamaktadır. Bu durumda insanlar, “yapabilecek bu kadar çok şey karşısında benim yaptığım veya yapabileceğim şey devede kulak kalacaktır” düşüncesine kapılmaktadırlar ve bu düşünce onlarda hayal kırıklığı yaratabilmektedir (Hoffer, ç. Günur, 1978, s.73). Bu gruptaki insanlarda kendilerini zaman zaman şiddet olaylarına yönlendirmektedirler.

Sonuç olarak sosyal davranışın güdülenmesinde, öncelikle kişinin o andaki psikolojik alanında bulunan güdüleyici dinamikler, sosyal davranışın nedeni kabul edilmektedir (Özcan Köknel-K. Özüğurlu-G.A. Bahadır, 1989, s.207). Fanatizm olaylarında da rahatlama, stres atma vb. güdüleyiciler olduğundan bu durum aynıdır.

Kişilerin gereksinme ve istekleri tam doyuma ulaşmazsa, isteklerin doyumu engellenirse, sürekli olarak bu isteğin doyumu yönünde davranışta bulunur. İstek eşiği gittikçe düşer, duyarlılığı artar. Birey, nesne ve insan ilişkilerinde daha istekli ve ısrarlı olur. İhtiyaç ve isteklerin, gelişime ve davranışa itme güçlerinde basamaklı bir sıralanma görülmektedir. İhtiyaç ve istek gereksinmelerinin sıralaması şu şekildedir;

- Fizyolojik gereksinmeler; açlık, susuzluk ve cinsellik.
- Güven içinde olma gereksinmesi.
- Birbirine ait olma, aşk ve sevgi gereksinmesi.
- Takdir olunma, beğenilme, sayılma itibar görme gereksinmesi.
- Kendini gerçekleştirme gereksinmesi (Köknel, Özüğurlu, Bahadır, 1989, s.210).

Son üç gereksinme psikolojik açıdan futbol fanatizminde büyük rol oynamaktadır. Bir takıma gönül veren ve o takıma büyük bir aşk ile bağlanan taraftarın, toplumda kendini gerçekleştireceği ve takdir edilebileceği bir statü ortamı

yoksa, takımına duyduğu sevgiyi aracı olarak kullanarak takdir edilme ve kendini gerçekleştirme gereksinmelerini gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

Günümüze gelindiğinde spor seyircilerinin ortak özellikleri aşağıdaki biçimde belirlenmiştir.

- Zayıf olana duyulan sempati,
- Yüksek nidalar atmak, coşku ve tezahüratlar,
- Oyuncuların hareketleriyle kendinden geçmek,
- Sansasyon ve vahşilik hırsı,
- Oyuncularla alay etmek,
- Seyircide aynı hava değişimi ve kaypaklık,
- Taraf tutma, ulusçuluk, şovenizm ve benzeri davranış biçimleridir.

Sonuncu madde sosyolojik boyuta daha fazla işaret etmektedir. Opaschowski'ye göre ise, spor seyircilerinin sporla ilgili eğlence arzusu dört gereksinime indirgenebilir. Bunlar haz duymak, gerilim yaşamak, aynı düşüncede olan insanlarla beraber olmak, heyecanlanmaktır. (Dieter, ç. Atalay, 1998, s.203-208)

İşte futbol yazarlarının köşelerinde ve futbol manşetlerinde yukarıda açıklanan, bütünüyle bu psikoloji içerisinde bulunan insanların tuttuğu takım aleyhinde, rakip takımı destekler nitelikte, hakemler, futbolcular, teknik direktörler ve kulüp yöneticileri aleyhinde, bu insanların ruh hallerini olumsuz etkileyecek yazılar yazıldığı takdirde bu insanlar olumsuz olarak etkilenmekte ve fanatizme yönlenebilirler. Bu da futbolda fanatizmin psikolojik boyutunu ortaya çıkarmaktadır. Yazılı basının futbol fanatizmini teşviki araştırılırken, futbol fanatizmini teşvik eden psikolojik kriterler bütün bu yukarıdaki açıklamalar ışığı altında oluşturulmuştur.

M. FANATİZMİN SOSYOLOJİK BOYUTLARI

1. SOSYAL PROBLEMLER: Sporun tarihsel gelişiminin başlangıcında yarışmacılarla seyirciler arasında güçlü bir ayrım olmadığı kabul edilir. Seyirciler potansiyel yarışmacılardı ve yarışmacılar da belirli koşullar altında seyircilerdi.

Gabler/Schulz/Weber ise saldırgan fan davranışlarının belli başlı amaçlarını şöyle sıralamaktadır:

- Rakibe zarar vermek ve kendi takımından yararlanmak,
- Sosyal açıdan kabul görme arzusu,
- Bir gruba ait olma gereksinimi yani birlikte ve esenlik içinde olmak,
- Güçlü olma isteğidir (Dieter, ç. Atalay, 1998, s.202-203-208-209).

Futbol sınırları, kültürleri ve ırkları aşarak tüm dünyayı kucaklamıştır. Bu olgudan soyutlanan ne bir kıta, ne de bir ülke düşünmek olası değildir. Ancak kültürler, taraftarların futbol sonuçları karşısındaki tutumlarının, nitelik ve derece farklılığının da ölçütü olurlar. Örneğin Brezilyalılar “giydikleri ve giymedikleri giysiler ve sürdükleri boyalarla” tanınırken, İngilizler toplu şarkıları ve taraftarlıkta şiddet boyutunu öne çıkaran “hooligan” imgesiyle şöhret olmuşlardır. Hatırlanacağı üzere bu ünlü İngiliz hooliganlar 1985 yılında Belçika’nın Heysel stadında oynanan Juventus-Liverpool maçı öncesindeki taşkınlıklarıyla şöhretlerini tescil ettirmişlerdir. “Juventus taraftarlarını duvara sıkıştıran Liverpool taraftarları duvarın çökmesine neden olmuştur. 39 Kişi yaşamını yitirirken 400’den fazla İtalyan taraftar yaralanmıştır” (Doğan, 1999, S.2, s.77).

Bir kitle hareketinin canlılığı taraftarlarındaki “birlikte hareket” ve “nefsinden fedakârlık” etme isteğinden ve eğiliminden meydana gelmektedir. Önemli olan nokta şudur ki, hayal kırıklığına uğramış kimselerde beraberlik ve fedakârlık eğilimleri kendiliğinden doğmaktadır (Hoffer, ç. Günür, 1978, s.85-86). Bu hayal kırıklıkları sanayi toplumlarının sosyal hastalıkları olan; toplumda yabancılaşma, yalnızlaşma, maddi tatmine rağmen manevi tatminsizlik içinde olmak, kendi kendini uyuşturma ihtiyacını hissetmek, fertçilik, maddecilik, faydacılık, gayesizlik, anomik intihar, yüksek boşanma oranları ve çeşitli sapma davranışlarla ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde çevre ile sosyal ilişkileri yetersizleşen ve kısmen toplum dışına itilen veya itildiğine inanan belirli grupların spor ve benzeri çeşitli sosyal nitelikli olayları vasıta yaparak ve şiddet kullanarak boşalma ihtiyacını hissetmeleri fanatizmi doğurmaktadır (Erkal, 1992, s.4).

Latin Amerikalılar için futbol sadece “bir futbol maçı değil, aynı zamanda yaşama biçimidir. İnsanlar sevgilerini, nefretlerini ve ihtiraslarını yeşil sahalara yansıtmaktadırlar. O kadar ki ülkenin ekonomik istikrarsızlığı, evde eşlerle yapılan kavgalar, iklimin rahatsız edici rutubetinin acısı futbolculardan çıkarılır. Bir hakemin saha içinde mafya tarafından öldürülüşü ile Kolombiya milli takımının bir oyuncusunun son dünya kupasında penaltı kaçırmayı sonucu öldürülmesi” henüz hafızalardan silinmemiştir. Buna karşılık bir çok Avrupa ülkesinde taraftar için futbol çağdaş boş zaman kültürünün önemli bir parçasıdır” (Doğan, 1999, S.2, s.77). Futbol boş zaman aktivitelerinin başında geldiği için de bazı taraftar kitlelerindeki hayatın stresinden şiddetli boşalma isteği, istenmeyen fanatizm olaylarına meydan vermektedir.

Futbolda fanatizmin sıkça karşımıza çıktığı bir nokta da futbolcu transferleridir. Futbolcu imzayı atar atmaz gider formayı manevi bir hava altında öper, giyer; o formayla bir topun peşinde koşturularak resimleri çekilir ve cümle aleme bu futbolcunun artık bizim takımdan olduğu, bizim takımda oynamaktan duyduğu mutluluk ifadeleriyle birlikte duyurulmaktadır. Onu gazetede kendi takımlarının formasını giymiş gören ve muhtemelen bu takımla ilgili çocukluğundan bu yana taşıdığı özlem ifadelerini okuyan taraftar muhtemelen fanatizm düzeyine göre onu profesyonellelikle izah edilemeyecek bir yakınlık hissiyle bağrına basmaktadır. Aynı oyuncunun eski takımının taraftarları içinse bu oyuncu kelimesinin değişen tonlardaki anlamlarıyla bir dönemdir. Onun cezası zaten şu veya bu şekilde tribünlerden de verilmektedir. “Takımı satıp giden” bu oyuncu hele bir de eski takımına karşı başarılar kaydediyorsa, bir gol atma veya attırma gafletinde bulunuyorsa, o oyuncunun ne cinsiyeti, ne şerefi, ne de haysiyeti kalmaktadır (Yasin Aktay, 1999, S.2, s.44-45). Görüldüğü gibi insanlar kendilerini tuttıkları takımlarıyla özdeşleştirdikleri için futbolcu transferleri fanatizm boyutlarına taşınabilmektedir.

2. AŞIRI BASKI VE EKONOMİK SIKINTILAR: Anne ve babanın aşırı baskısı, anlamsız kısıtlamaları, gereksiz sınırlamaları gencin aileye boyun eğmesine yol açmaktadır. Bu boyun eğişin altında aileye baş kaldırma ve karşı çıkma endişesinden kaçış vardır. Başka bir deyimle, güvensiz olan genç kendinden büsbütün baskılara boyun eğerek özerkliğini daraltmakta fakat

sorumluluğunu sınırladığı için temel güvenini arttırmaktadır. Pek çok sosyologun görüşlerine göre, böyle bir kişilik yapısı kazanmış olanlarda topluma karşı belirli bir tutum gelişmektedir. Hoş görmezlik, sevgi ve anlayış yerine, güce ve kuvvete önem verme, olaylara önyargı ile bakmak vb. bu tutumun temel çizgilerini oluşturabilmektedir (S. Büyükkaragöz, 1994, S.202, s.10). Bu durumda saldırganlık ve fanatizm olaylarını tetikleyici rol oynamaktadır.

Türkiye’de futbol bir yaşam biçiminden çok bir ifade biçimi, toplumsal bir retoriktir. Futbolun Türkiye için böyle işleve dönüşmesinde sosyo-kültürel yapının bu coğrafyaya özgü güncel ve geleneksel etkilerinden söz edilebilir. Sosyolojik açıdan bireyi değil de grubu (cemaati, aşireti, dernekleri vs.) ön plana çıkaran kültürel yapıda bağlanma, itaat ve müdahale eğilimleri belirleyici olmaktadır. Derin tarihten süzülüp gelen bu geleneksel yapı son dönemin ekonomik ve siyasal sıkıntılarının etkisiyle geniş ve yaygın bir himayeci kültür üretmiştir. Himaye eden ve edilenlere şans ve olanaklar yaratan sistemde çok büyük özveri gerektirmeyen bağlanma, itaat ve himayenin yaşamını kolaylaştırma peşinde kitlelerdeki cazibesi artan bir biçimde sürmektedir. Bağlanma konusundaki zaafın üzerine gelen himaye, futbol dünyasının piyasası ile birlikte taraftar kitlelerini de sarmalamaktadır (Doğan, 1999, S.2, s.78).

Türkiye’de başta gençler olmak üzere himayeye yönelen taraftarlar, çağın değişen sosyo-ekonomik ve kültürel gerçekliği karşısında başarı, geçim sıkıntısı, yarın gibi her biri ekonomik ve psikolojik boyutlarla yüklü kaygılara itilmektedir. Futbol çoğalan bunalım yumağı içinde bu kitleleri görece mutluluklara yöneltirken, diğer himayeci oluşumlarda hayatı kolaylaştırma vaatleriyle pastadan pay alma peşindedirler. Çünkü bu kitleler ne kendileri tarafından ne de devlet tarafından çağa uygun bir eğitimi, istenen kalite ve sürelerde gerçekleştirme olanağı bulamamışlardır (Doğan, 1999, S.2, s.80).

Eğitimsizlik kişi, aile, yakın çevre, okul, toplum ilişkilerinde uyumsuzluk etkenlerini hazırlayan temel faktör olma niteliği göstermektedir (Silah, 1994, S.198, s.19). Ferdin diğer fertlerle, grupla ve toplumla olan ilişkilerinin yetersizliği, onun suça yönelik davranış geliştirmesine sebep olmaktadır. Bu yetersizliğin sebepleri arasında kusurlu ana baba örnekleri, kent insanında görülen topluma yabancı kalma,

organik ya da işlevsel kökenli ruhsal bozukluklar sayılabilmektedir. Bu gruptaki kişiler saldırgan, yıkıcı ya da ihtiyaçlarına doyum sağlamaya ilişkin tepkilerini denetleyemediklerinden suç özelliğindeki davranışlara yönelmektedirler. Bu tür suça yönelik davranışlar ferdi kökenli olmaktan çok, sosyal uyumdan, çevre ve toplum baskısından kaynaklanmaktadır (Y. Kocaoğlu, 1994, S.200, s.46). Bu davranışlarda daha sonra toplumda fanatizm, şiddet gibi olumsuz alanlarda ortaya çıkmaktadır.

3.TAKIM KİMLİKLERİ: Futbolun ideolojik işlevini azımsamamak gerekiyor. Futbol benzeri bir çok etkinliğin yaptığından çok daha etkin bir biçimde, bir çeşit totem servisi yapmıştır. Buradaki totem insanların boş inançlarla kafalarından uydurdukları putumsu nesnelere olarak anlaşılmalıdır. Aslında bu yaygın anlamına karşı ilk direnenlerden biri olan Durkheim'ın kavrama getirdiği sosyolojik yaklaşım, totemin mantığını anlamayı, basit veya ilkel bir putlaşmaya indirgememeyi sağlamıştır. Ona göre totem cismani varlığı itibariyle kendinden menkul güçleri olan bir şey değil, daha ziyade sembolize ettiği anlamıyla temayüz eden bir kimlik inşâ unsurudur. Genellikle bir hayvan veya bitki olan totem aracılığıyla her kabile kendine seçtiği genellikle bir hayvan yoluyla kendisiyle başka kabileler arasındaki ilişkileri sembolize eder, kendi kimliğini tesis eder. Sembol olarak seçilen hayvanın, bitkinin, yedi başlı ejderhanın, çift başlı kartalın, deniz kızının vb. gibi bir varlığın vurgulanan özelliğiyle birlikte öteki kabilelere karşı konumu tanımlanmış olur. Bugün birçok futbol takımının kendini temsil etmek üzere; kara kartal, çift başlı kartal, sarı kanarya, aslan, boğa vs. gibi seçtiği sembollerin işleyiş mantığı hiç de farklı değildir ve bununla, kuşkusuz, modernliğin tabiatına da uygun olarak biraz daha soft bir özdeşleştirme/farklılaştırma işlemine, yani yumuşak kimlik inşâ süreçlerine zemin sağlamaktadır (Aktay, 1999, S.2, s.46). Görüldüğü gibi çoğu futbol takımının da kimlik olarak kullandıkları semboller vahşi hayvanlardan seçilmekte ve az da olsa fanatizm, takımların kimliklerine de taşınmaktadır.

4. TARAFTAR KİMLİĞİ: Anadolu çocuğuna (Yozgatlı, Çorumlu, Sivaslı, Karşlı vs.) hangi işi yaparsın diye sorulduğunda, her işi yaptığını söylemektedir. Bozkır güneşinin teninde oluşturduğu kara-kavruk imaj adeta büyük kentin göbeğinde zaptedemediği kent fobisini simgelemektedir. Bu diyalogları herhangi biri ile herhangi bir zamanda tamamlama şansını bulmak zor değildir. Devam edilerek;

“hangi takımı tutuyorsunuz?” dendiği zaman, daha önce nereli ve hangi işi yaptığı konusunda verilen utangaç cevapların yerine daha bir gür sesle ve daha açık bir cevap duyulmaktadır: Cim bomluyum, Fenerliyim, Beşiktaşlıyım ve bu üçlü dışında da gelen kısmi cevaplarda da Trabzonlu veya başka takımlı olduğunu öğrenebilirsiniz. Olayın sosyolojik izahı şudur: “Siz bakmayın benim Yozgatlı, Kırşehirli, Sivaslı, Çorumlu olduğuma. Ben Cim bomluyum, Fenerliyim, Beşiktaşlıyım.” Bu cevapların ortaya çıkardığı gerçekte soruya muhatap olan kişilerin üzerlerinde derin bir psikolojik baskı olarak hissettikleri kentsel mensubiyetlerin ve daha çok da taşrasal ezikliğin tutulan takımla birlikte bertaraf edilmiş olacağı düşüncesi yer almaktadır. “Üç ayrıcalıklı İstanbul takımından” (Galatasaray, Fenerbahçe ve Beşiktaş) birini tutmakla üzerinde taşrasal ağırlık birden çağdaş mensubiyete yani İstanbulluya dönüşmektedir. Açıkça kendini kara-kavruk bir Anadolu çocuğu olarak ifade edemeyen insanlar taraftar olarak ve de İstanbullu olarak ifade imkânına kavuşurlar. Bundan böyle Cim-bomlu olarak rahat ve kendinden emin; akan sular durmakta, adam yerine konulmaktadır. Çünkü artık o bir taşralı değil İstanbullu ve Galatasaraylıdır, O bay Ahmet değil, Galatasaraylı; bay Mehmet değil, Fenerbahçeli; bay Recep değil, Beşiktaşlıdır. Böylelikle taraftarlarda Ahmet, Mehmet, Recep olarak isimlendirilen gerçek toplumsal statü ve kimlikler yerlerini taraftar kimliği ile değiştirmektedir. Geçmişte bireyin önüne geçen birey kimliğini engelleyen cemaatleri yerine bu şekilde günümüzde derneklerin ve çağdaş diğer oluşumlarla birlikte taraftar birimleri geçmektedir. Gerçek kimlik yerine mensubiyetlerin geçirilmesi alışkanlığı toplumun kendi bireyselliğinden umudunu kesmiş yaygın kimselerinde görülen günlük olaylardandır. Bu nedenle Türkiye’de bir çok insan mesleki kimliğini nominal kimliğinin (bay X, bayan Y) Önüne geçirmekte, mesleği adına işlendiğini düşündüğü cürümleri kendine yapılmış saymak gibi bir duyarlılık taşımaktadır. Çünkü insanlar toplum içinde “meslek, cemaat ya da etnik aidiyetleriyle var olabilmektedirler ve o yüzden de etnik ya da mesleki kimliğine dört elle sarılmaktadırlar. O yüzden de mesleğine bir laf geldiği zaman gülüp geçememekte; kendini o meslekten ayırıp objektif bakmamaktadır. Sahip olduğu yegâne kimliğin lekelenmesini, aşağılandığını görünce kendini aşağılanmış hissedip deliye dönmektedir” (Doğan, 1999, S.2,s.78-79). Bu zihniyete sahip kişiler bir takım

uğruna bir araya geldiklerinde ise taşkınlık, şiddet ve fanatizm gibi istenmeyen durumlar kendini hızlı bir şekilde gösterebilmektedir.

Futbolun getirdiği aidiyet ise tutulan takımlar ve onun şahısında yaşanan kenttedir. Bu yüzden bir taşralının üç ayrıcalıklı İstanbul takımlarından birinin taraftarı olmalarında potansiyel bir kent özleminin tatmini düşüncesi yer almaktadır. Kentliliği bu derece kolaylaştıran böylesi bir taraftarlık psikolojisi geniş ve sayıca kabarık bir taraftar kitlesi ortaya koymaktadır. Türkiye’de futbol adına gerçekleştirilen bütün proje ve etkinlikler işte bu hedef kitleyi esas almaktadır (Doğan, 1999, S.2, s.80).

Bir İngiliz futbol fanatiği “dövüşüyorum, çünkü böylece bir isim yapabilirim ve bilirsiniz işte insanlar sanki yaptığım şey için bana saygı duyuyorlar” demiştir. Onlara göre, dövüşmek yaşamdaki anlam ve mutluluğun temel kaynağıdır. Ayrıca fanatik etkinlik erkeklere bir statü sağlamaktadır. Buna göre bu fanatik, dalaştan; haz veren, neredeyse şehvani bir saplantı olarak bahsetmektedir. Fanatiklere göre, dövüş planlama ve başlatmaya, baskın normlara göre dövüşmenin tabu olduğu yerlerde, toplum önünde dövüşmeye yatkındırlar. Onlara göre, statü arayışı ve haz veren “savaş heyecanı” genel bir boş vakit uğraşını oluşturmaktadır (Dunning-Murphy-Williams, 1998, S.4, s.16).

Her canlıda önde olma, başarıma güdüsü ve duygusu vardır. İnsanda ise başarı için hem duygu hem de fikir vardır. Bu fikir ve yetenek ise antropo felsefe anlamında, insanlık tarihini oluşturmuştur. Savaşlar ve spor, bir ölçüye kadar, insanlığın insan üzerindeki egemenliğine olan tutkunluğunun kurumlaşmış şeklidir. Futbol bu anlamda oldukça güncel ve yaygındır. Tarihin farklı dönem ve kültürlerinde değişik sporlar aşırı taraftarlık ve fanatizmi beslemiştir (Ayan, 1999, S.2, s.72). Futbolda bu sporların başta gelenlerindendir.

İşte futbol yazarlarının köşelerinde ve futbol manşetlerinde yukarıda bahsedilen yöndeki insanların örf, adet, gelenek ve değerlerine, ırk veya toplumun aleyhine, o toplumun değerlerine ters düşen veya şiddet içeren kelimelere yer verildiği takdirde ve topluma yanlış mesajlar verildiğinde bu insanlar olumsuz olarak etkilenerek, kızmaktalar ve fanatizme yönelmektedirler. Bu da futbolda fanatizmin

sosyolojik boyutunu ortaya çıkarmaktadır. Yazılı basının futbol fanatizmini teşviki araştırılırken, futbol fanatizmini teşvik eden sosyolojik kriterler bütün bu yukarıdaki açıklamalar ışığı altında oluşturulmuştur.

N. OLİMPİZM, FAİR-PLAY VE FANATİZM

Olimpizm; ırk, din, dil, renk ve her türlü ayrıcalıkları reddeder ve sporun amaç olarak değil araç olarak insanların mutluluğu için kullanılmasını tavsiye etmektedir. Çağımızda insanlar sporu sevmektedirler, imkânlarının elverdiği şekilde spor yapmaktadırlar veya yarışma biçiminde gerçekleştirilen sportif faaliyetleri yakından takip etmektedirler. Ancak, çocukluk çağından itibaren gerçek anlamda sporun eğitimini yaptıramadığımız için bunun ulvi anlam ve uygulamasından uzaklaşmaktadır. Halbuki çağımızda spor çok önemli bir eğitim aracıdır. Spor eğitiminde kullanılacak en önemli düşünce tarzı muhakkak ki OLİMPİZM'dir (Erdem, 2000, s.10).

Fair Play'in en çok gerektiği yer yarışma ya da karşılaşma sporlarıdır. Bunlarda da amatörlükten profesyonelliğe doğru gidildikçe Fair Play gereksinmesi artmaktadır. Çünkü profesyonellikte ilkin gözetilen başarıdır. Burada sporcu; çalıştırıcısı, kulüp yönetimi, izleyiciler ve spor basını tarafından başarı için zorlanmaktadır. Spor Basını da önemli haber bulup, sayfasını satabilmek amacıyla başarı için hırsına kapılıp, bu yolda ödüller, alkışlar, veya suçlamalar, aşağılamalar dalga dalga geliyorsa, sporcu nasıl yetiştirilirse yetiştirilsin benliğine ekilmiş bulunan Fair Play katlediliyor demektir (Erdemli, 1996, S.166-167). Sporun sağduyusu ve gerçek savunucusu olması gereken spor basını arada sırada Fair Play çığırtkanlığı yapmasına karşın, yine de sayfasını satabilmek için gidişe ayak uydurmakta ve spordaki çöküşü kendi gücü ölçüsünde desteklemektedir (Erdemli, 1996, s.160).

Modern olimpiyatların babası adledilen Baron Pierre de Coubertin, 1894 yılında Sorbonne Üniversitesi'nde yaptığı konuşmada bu felsefeyi şöyle açıklamıştır:

“İnsanların birbirlerini sevmelerini istemek ütöpik bir düşünce olabilir. Ancak gençlerimizi dört yılda bir buluşturabilirsek, birbirlerini iyi tanımalarını ve saygı duymalarını sağlayabiliriz. Bu şekilde barış içinde yaşayan bir dünyaya kavuşuruz.”

Bu sözlerden anlaşılacağı üzere sporun insan sağlığına yararlı olması kadar, bu fani dünyada “barış, kardeşlik, dostluk ve saygı” ortamını yaratmak için bir araç olarak kullanılmasının da önemli olduğudur. Nitekim Birleşmiş Milletler, Olimpiyat Oyunları'nın ve Olimpizm'in yüzüncü yıldönümü olan 1994 yılını tüm ülkeler için “dostluk, kardeşlik, barış ve olimpik düşünce” yılı ilan etmiş ve ihtiyacımız olan bu ortamı yaratmak için tüm ülkelere çağrıda bulunmuştur (Erdem, 2000, s.10-11).

İnsana saygı, hür bir irade gücüne sahip, değerli bir ben, öz, bir bilinç ve irade merkezi olarak insanın görülmesidir. Kişiyeye saygı onun vücut potansiyel güçlerinin geliştirilmesinin şartlar elverdiğince sağlanmasıdır. Bu şartların geliştirilmesi, kültür alanında, eğitim alanında, ekonomi ve siyaset alanlarında yapılan düzenlemelerle birlikte zihniyet değişimi ile mümkündür. Ülkemizde batıdan alınan demokrasi, özgürlük, eşitlik, özerklik vb. kavramların eğitim sistemleri içerisinde yoğrularak beyinlere ve gönüllere kazınması gerekmektedir (Büyükkaragöz, 1994, S.202, s.10). Bu şekilde Fair Play ve Olimpizm anlayışını hayatımıza geçirmek daha kolay olabilecektir.

Günümüz insanı, spora olan tutkusunu, sportif yarışmaları takip ederken veya fiilen katılırken Olimpizm felsefesini uygulayabilmekte midir? Bu suale tam anlamı ile evet cevabını verememekteyiz. Aşırı sevgi tutku ve bilgisizlik, günümüz insanının hislerine, kazanma arzusuna dur demesine engel olmakta ve ortaya çarpık bir fanatizm çıkmaktadır. Bu durumda spor araç olmaktan çıkmaktadır. Kazanmak için amaç olmaktadır. Her ne pahasına olursa olsun kazanmak, galip gelme arzusu çeşitli üzücü olayların meydana gelmesine sebep olmaktadır. Çeşitli örneklerde bu aşırı tutkunun yaşamımızı dahi tehdit ettiğine şahit olmaktadır. Gerçekte olaylar sporun kendisinden kaynaklanmamaktadır. Günümüz ekonomik koşullarının ağırlığı ile türlü politik ve sosyal baskıların yarattığı, çağın yeni hastalığı stres, bireylerin spor yaparken veya sportif yarışmaları izlerken şiddete başvurmalarına neden olmaktadır (Erdem, s.11, 2000). Küçük yaşlardan başlayarak insanlara Fair Play ve Olimpizm düşüncesi aşılandığı takdirde, bu düşünce tribünlere de yansiyabilecektir. O zaman fanatizmden toplum, devlet ve birey olarak uzaklaşılır ve spor dostluk, barış ve kardeşlik ortamında uygulanabilir.

1. F.I.F.A. FAİR PLAY İLKELERİ

Uluslar arası Futbol Federasyonu'na göre fair play ilkelerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

Kazanmak için oyna.

Hakça oyna.

Kurallara uy.

Rakiplere, takım arkadaşlarına, hakemlere, görevlilere ve seyircilere karşı saygılı ol.

Mağlubiyeti vakar ile kabullen.

Futbolun menfaatlerini ileri götür.

Rüşvet, uyuşturucu, ırkçılık, şiddet ve futbolu tehdit eden diğer tehlikelerden uzak dur.

Diğer oyunculara bozucu baskılara direnmekte yardım et.

Futbolun itibarını düşürmeye çalışan kişilerin karşısında dur.

Futbolun saygınlığını savunan kişileri onurlandır (Hakan Can-Cem Can, 2001, S.1910, s.11).

2. TARAFTARIN ETİK İLKELERİ

Spor taraftarlarında bulunması gereken ve sporun özünde de var olan ilkeler aşağıda sıralanmıştır:

Taraftar futbolun kurallarını öğrenmeye teşvik edilmelidir. Hakemlerin taraftarlardan çok daha deneyimli ve sahada nelerin olup bittiğine ilişkin daha iyi bir görüşe sahip olduğunu unutmamalıdır. Oyuncular gibi hakemde zaman zaman hata yapabilir. Bunu kabul etmeyi denemek gerekir. Hakem yoksa oyunda yoktur.

Her iyi oyun için iyi bir rakip gerekir. En keskin rakip bile düşmanımız değildir. Kimse kaybetmekten hoşlanmaz ama kaybederseniz, rakibin becerisini ve mücadele ruhunu takdir etmeye çalışın.

Taraftarların çoğunluğu bağırarak kulübünü desteklemek, oyunun bir parçası olmak ister ve oyunun özel karakter ile atmosferine katkı sağlarlar. Fakat rakipleri ırk, kültür ya da dini kökenleri nedeniyle aşağılamamak gerekir. Spor rakiplerinin kökeniyle değil, performans ve katılıma ilişkin bir şeydir. Negatif suistimal değil, pozitif destek sağlayın. Spor herkes içindir.

Stadyumda tezahürat şekliniz ve kullandığınız dil ile yanınızdakilere saldırmayın. Sahaların çoğu her türden insanın katılmasına müsaittir. Söylediklerinizin çevrenizdekilere de uygun olduğundan emin olmaya çalışın.

Tahrik ne olursa olsun sahaya çeşitli nesnelere atmayın ve kavga etmeyin. Bu davranışlar stadyumu herkes için tehlikeli bir yer haline getirir. Taraftar şiddetinin sporda yeri yoktur. Kavga edenler “kulüplerini düşündüklerini” söylerler ama hareketlerinin diğer taraftarlar üzerindeki sonuçlarını düşünmezler. Akıllı olun, şiddete karışmayın.

Spor müsabakalarından hoşlanın; çocuklu birer taraftar olarak kulübünüzle gurur duyun ama (kendinizde dahil) kimsenin yaralanmaması ya da tutuklanmasına yol açacak şekilde davranmayın. Sporun bütün geleceği, işlerin her zaman istedikleri gibi gitmeyebileceğini kabul eden taraftarlara bağlıdır. Oyun için her zaman yeni bir gün olacağını hatırlayın (H.Can-C.Can, 2001, S.1945, s.8).

III. BÖLÜM

METODOLOJİ

A. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu araştırmada, öncelikle konuyla ilgili literatür taraması yapılarak fanatizm konusunda, fanatizmin sosyolojik ve psikolojik boyutları hakkında bilgiler sunulmuştur. Daha sonra araştırma, gazete ve dergilerden elde edilen veriler üzerinde yürütülmüştür.

Özellikle araştırmanın temel prensipleri, kriterleri, ilkeleri ve teorik bilgileri literatür taramasına dayandırılmıştır.

Araştırmada tarihi yöntem ve survey yöntemi kullanılmıştır.

Yabancı kaynaklar araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

İstatistik veriler tablolar haline dönüştürülerek, elde edilen bilgiler daha anlaşılır hale getirilmeye çalışılmıştır.

7 Şubat 2001-28 Mart 2001 tarihleri arasında 50 gün süreyle yayınlanan gazetelerin (Hürriyet, Sabah, Star, Akşam, Fotomaç, Fanatik) tamamı (toplam 300 adedi), 2001 Mart, Nisan, Mayıs, Haziran olmak üzere 4 ay süreyle yayınlanan aylık futbol dergilerinin (Goal, Futbol Plus) tamamı (toplam 8 adedi) araştırmacı tarafından satın alınarak futbol yazarları, futbol yazıları ve futbolla ilgili manşetler açısından incelenmiş ve değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Bu konuyla doğrudan ilgili daha önce bir araştırmanın yapıp yapılmadığı Milli Kütüphane ve Y.Ö.K.'ün internet sitesindeki Tez Tarama bölümü vasıtasıyla araştırılmış ve Ege Üniversitesi'nde Ahmet Talimciler'in "Türkiye'de Futbol Fanatizmi ve Medya İlişkisi" konulu yüksek lisans tezi hazırladığı tespit edilmiştir. Ancak bu araştırma sadece spor gazeteleri olan Fotomaç ve Fanatik'i ele aldığı için eldeki araştırma bu araştırmadan farklılık göstermektedir. Eldeki araştırmada ise hem ulusal basındaki 6 adet gazete (Hürriyet, Sabah, Akşam, Star, Fanatik ve Fotomaç) hem de ulusal yazılı basındaki futbol dergileri (Goal, Futbol Plus) sadece fanatizmin

sosyolojik ve psikolojik bakımlarından incelemeye alındığından ve ülkemizde fanatizmin önlenmesi hakkında futbol yazarları ve literatürden araştırmalar yapılarak öneriler sunulduğu için böyle bir araştırmanın yapılmasının yararlı olacağına karar verilmiştir. Ayrıca eldeki araştırmayla aynı isimli başka bir araştırma yapılıp yapılmadığının tespit edilmesi için Y.Ö.K.'ün internet sitesindeki "Tez Tarama" bölümünde basit ve gelişmiş taramalar yapılmıştır (<http://www.yok.gov.tr>). Tarama sonucunda, eldeki araştırmayla aynı isimli ve amaçlı herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır (Bkz. Ek-2).

Yazılı basında futbol fanatizminin sosyolojik ve psikolojik bakımdan teşvik edilip edilmediği ve elde edilen bulguların yazıya aktarılması alt problemler baz alınarak yazılmıştır.

Türkiye'de yazılı basının, futbolda fanatizmi sosyolojik ve psikolojik bakımdan teşvik edip etmediği araştırılırken, fanatizmin sosyolojik ve psikolojik boyutları geniş bir şekilde açıklanmıştır (Bkz. s.37-42).

Futbolda fanatizmin sosyolojik ve psikolojik değerlendirmesi yapılarak verilere ulaşılırken aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

Psikolojik açıdan cevap aranan sorular;

- Futbol yazarı köşesinde bir takımı aşırı şekilde destekler nitelikte ve karşı takımların taraftarlarını kızdıracak yazılar yazmakta mıdır?
- Futbol yazarı köşesinde herhangi bir takımın taraftarlarını olumsuz etkileyen taraflı yazılar yazmakta mıdır?
- Futbol yazarı köşesinde hakemler, futbolcular, teknik direktörler veya kulüp yöneticileri aleyhinde taraftarları kızdırtan yazılar yazmakta mıdır?
- Futbol yazarı köşesinde taraftarların ruh haline olumsuz etki edecek yazılar yazmakta mıdır?
- Futbol manşet yazısı bir takımı aşırı şekilde destekler nitelikte ve karşı takımların taraftarlarını kızdıracak nitelikte midir?
- Futbol manşet yazısı herhangi bir takımın taraftarlarını olumsuz etkileyecek nitelikte midir?

- Futbol manşet yazısı hakemler, futbolcular, teknik direktörler veya kulüp yöneticileri aleyhinde taraftarları kışkırtır nitelikte midir?
- Futbol manşet yazısı taraftarların ruh haline olumsuz etki edecek nitelikte midir?

Sosyolojik açıdan cevap aranan sorular;

- Futbol yazarı köşesinde toplumun örf, adet, gelenek ve değerlerine ters düşen yazılar yazarak taraftarları kızdırmakta mıdır?
- Futbol yazarı köşesinde bir milletin, ırkın veya toplumun aleyhinde yazılar yazarak taraftarları kızdırmakta mıdır?
- Futbol yazarı köşesinde toplumun değerlerine ters düşen, argo veya şiddet içeren kelimeler kullanarak taraftarları olumsuz yönde etkilemekte midir?
- Futbol yazarı köşesinde toplumsal olarak yanlış mesaj verip, taraftarları olumsuz yönde etkilemekte midir?
- Futbol manşet yazısı toplumun örf, adet, gelenek ve değerlerine ters düşecek ve taraftarı kızdıracak nitelikte midir?
- Futbol manşet yazısı bir milletin, ırkın veya toplumun aleyhinde yazılarak taraftarları kızdıracak nitelikte midir?
- Futbol manşet yazısında toplumun değerlerine ters düşen, argo veya şiddet içeren kelimeler kullanılarak taraftarlar olumsuz yönde etkilenmekte midir?
- Futbol manşet yazısında toplumsal olarak yanlış mesaj verilerek, taraftar olumsuz yönde etkilenmekte midir?

Not: Yukarıdaki kriterler fanatizmin tanımı, fanatizmin psikolojik ve sosyolojik boyutları ve futbol yazarlarının görüşleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Bundan dolayı sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme etkisi olduğu düşünülen yazılı basının sosyolojik ve psikolojik yönden fanatizmi teşvik edip etmediği, ediyorsa bunun için alınması gereken önlemlerin araştırılarak incelenmesinde fayda görülmüştür.

Araştırmanın verimli olması açısından belirli tarihler arasında konunun aralıksız olarak yerel basından takip edilmesinde yarar görülmüştür. Çünkü araştırmaya ara verilerek inceleme yapıldığında fanatizmle ilgili bazı önemli

olabilecek olayların gözden kaçırılabilceği düşünölmüştür. Bu açıdan ‐yazılı basın sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizmi teşvik edip etmediği, ediyorsa bunun için alınması gereken önlemlerin” araştırılarak bulunmasının Türk sporunun başarısı için yararlı olacağı düşünölmüş ve bu anlayış çerçevesinde bir yöntem izlenmeye çalışılmıştır.

B. EVREN

Araştırmanın evreni, Türkiye ulusal basınının gazete ve dergileridir. Türkiye’de yaklaşık 35 ulusal gazete ve 2 ulusal futbol dergisi vardır. Dergilerin ikisi de incelemeye tabi tutulmuştur. Bu nedenle araştırmaya konu olan futbol dergileri evrenin kendisini oluşturmaktadır.

C. ÖRNEKLEM

Örnekleme, Türkiye’nin ulusal yazılı basınında en çok satılan ve spora en fazla yer ayıran gazete ve futbol dergilerindeki bütün futbol yazarları, futbol yazıları ve futbol manşetleri incelemeye alınmıştır. İncelemeye alınan bu gazeteler; 7 Şubat 2001- 28 Mart 2001 tarihleri arasında yayınlanan Hürriyet, Star, Akşam, Sabah, Fotomaç ve Fanatik olmak üzere 6 tanedir. Futbol dergileri ise 2001 Mart, Nisan, Mayıs, Haziran aylarında yayınlanan Goal ve Futbol Plus olmak üzere iki tanedir.

D. VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ

Çeşitli kaynaklardan geniş çaplı bir literatür taraması yapılarak veriler toplanmış ve fanatizm konusu irdelenmiştir.

Literatür taraması, yabancı kaynaklar Türkçe’ye çevrilerek desteklenmiş ve böylece daha fazla bilgi sunulmaya çalışılmıştır.

Sayısal verilere ulaşılması için örneklem de belirtilen toplam 6 gazete (Hürriyet, Star, Akşam, Sabah, Fotomaç, Fanatik) ve 2 dergi (Goal, Futbol Plus) temel olarak ele alınmış ve incelenmiştir.

Yukarıdaki gazete ve dergiler, araştırma yönteminde ve çözümleme yöntemlerinde sunulan fanatizm kriterlerine göre değerlendirilmiş ve bu şekilde

sayısal verilere ulaşılmıştır. Futbol manşetleri büyüklüğüne ve etkisine göre araştırmacı tarafından seçilmiştir.

Fanatizm ve fanatizmin önlenmesi konusunda alınması gereken önlemler araştırılırken, internet aracılığıyla çeşitli futbol yazarlarına ulaşılmış ve görüşleri alınmıştır. Ayrıca fanatizm hakkında bilgi elde etmek için çeşitli internet sitelerinden yararlanılmıştır.

E. ÇÖZÜMLEME YÖNTEMLERİ

Bu araştırmada, elde edilen verilerin yüzde hesaplamaları S.P.S.S. 10.0 istatistik programında yapılmıştır.

Veriler önce kağıda, daha sonradan bilgisayara aktarılmıştır. İstatistiksel analizlerin hepsi bilgisayar ortamında yapılmıştır.

Bulgular daha anlaşılır bir hale getirilmek için, tablolar haline getirilmiştir.

Tablolar, araştırmacı tarafından elde edilen bulgular değerlendirilerek yapılmıştır.

Türkiye’de yazılı basında yer alan; 7 Şubat 2001- 28 Mart 2001 tarihleri arasında çıkan Hürriyet, Sabah, Akşam, Star, Fanatik, Fotomaç gazetelerinin toplam 300 adedi; 2001 yılının Mart, Nisan, Mayıs, Haziran aylarında yayınlanan Goal ve Futbol Plus dergilerinin toplam 8’i örneklem olarak alınmış ve hesaplamada yer almışlardır.

Bu araştırmada, örnekleme isimleri olan, ulusal yazılı basındaki gazete ve futbol dergilerinin spor sayfalarındaki futbol yazarlarının, futbol yazılarının ve futbol manşetlerinin fanatizmi teşvik edip etmediği belirli kriterler altında (Bkz. Araştırma Yöntemi) ayrı ayrı araştırılarak istatistiksel hesaplamaları yapılmış ve tablolar haline getirilmiştir.

Futbol yazıları, gazetelerin futbol köşe yazarları dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Manşetler değerlendirilirken, sayfadaki en büyük futbol manşetleri dikkate alınarak değerlendirme yapılmıştır. Çok dikkate değer orta boy manşetler, az da olsa dikkate alınmıştır.

Hesaplamalarda fanatizmi sosyolojik ve psikolojik bakımdan teşvik eden futbol yazarlarına, futbol yazılarına ve futbol manşetlerine “evet” (teşvik etmektedir) anlamındaki 1 değeri, fanatizmi sosyolojik ve psikolojik bakımdan teşvik etmeyen futbol yazarlarına, futbol yazılarına ve futbol manşetlerine ise “hayır” (teşvik etmemektedir) anlamındaki 0 değeri verilerek veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler S.P.S.S. 10.0 istatistik programına aktarılarak yüzde hesaplamaları ve standart sapmaları bulunmuştur. Verilerden elde edilen sonuçlar tablolar haline getirilmiştir.

Ayrıca, incelemeye alınan gazete ve dergi futbol yazarlarının listesi EK-1’de; aynı adlı başka bir tez olmadığına dair Y.Ö.K. internet sitesinden alınan belge EK-2’de ve incelemeye alınan gazete manşetlerinden bazıları da EK-3’de sunulmuştur.

IV. BÖLÜM

BULGULAR

A. Gazete Futbol Yazarları

Tablo 1: Gazete Futbol Yazarlarının Taraftarları Fanatizme Teşviki

Gazeteler	T (N)	Sosyolojik Açıdan Taraftarları					Psikolojik Açıdan Taraftarları				
		Teşvik					Teşvik				
		Evet	%	Hayır	%	Std. Spm.	Evet	%	Hayır	%	Std. Spm.
Fanatik	33	3	9.1	30	90.9	29.19	10	30.3	23	69.7	46.67
Fotomaç	57	5	8.8	52	91.2	28.54	14	24.6	43	75.4	43.43
Hürriyet	16	1	6.3	15	93.8	25	4	25	12	75	44.72
Sabah	21	2	9.5	19	90.5	30.08	6	28.6	15	71.4	46.29
Akşam	21	2	9.5	19	90.5	30.08	5	23.8	16	76.2	43.64
Star	29	3	10.3	26	89.7	30.99	7	24.1	22	75.9	43.55

T (N): Toplam. Std. Spm.: Standart Sapma

Tablo 1'den elde edilen bilgilere göre; yazılı basındaki gazetelerin futbol yazarlarının taraftarları fanatizme teşviki şu şekilde sonuçlanmıştır: Sosyolojik açıdan; Fanatik gazetesindeki toplam 33 futbol yazarının %9.1'i (3'ü), Fotomaç gazetesindeki 57 futbol yazarının %8.8'i (5'i), Akşam gazetesindeki 21 futbol yazarının %9.5'i (2'si), Sabah gazetesindeki 21 futbol yazarının %9.5'i (2'si) ve Star gazetesindeki 29 futbol yazarının %10.3'ü (3'ü) birbirine yakın oranlarda futbol fanatizmini teşvik ederlerken, bu beş gazetenin ortalama standart sapma oranı ise 29.77 çıkmıştır. Hürriyet gazetesindeki 16 futbol yazarının %6.3'ü (1'i) ise fanatizmi en az seviyede teşvik etmektedir, standart sapması ise 25'dir. Fanatik gazetesi futbol yazarlarının %90.9'u (30'u), Fotomaç gazetesi futbol yazarlarının %91.2'si (52'si), Hürriyet gazetesi futbol yazarlarının %93.8'i (15'i), Akşam gazetesi futbol yazarlarının %90.5'i (19'u) ile Sabah gazetesi futbol yazarlarının %90.5'i (19'u) ve

Star gazetesindeki futbol yazarlarının %89.7'si (26'sı) birbirlerine yakın oranlarda futbol fanatizmini sosyolojik açıdan teşvik etmemektedirler.

Psikolojik açıdan ise, Fanatik gazetesindeki toplam 33 futbol yazarının %30.3'ü (10'u), Sabah gazetesindeki 21 futbol yazarının %28.6'sı (6'sı) diğer gazetelere yakın oranda olmakla birlikte, fanatizmi futbol yazarları açısından diğer gazetelere oranla biraz daha fazla teşvik etmektedirler, bu iki gazetenin ortalama standart sapma değeri ise 46.48'dir. Fotomaç gazetesindeki 57 futbol yazarının %24.6'sı (14'ü), Hürriyet gazetesindeki 16 futbol yazarının %25'i (4'ü), Akşam gazetesindeki 21 futbol yazarının %23.8'i (5'i) ve Star gazetesindeki 29 futbol yazarının %24.1'i (7'si) birbirlerine yakın oranlarda fanatizmi teşvik ederlerken, bu dört gazetenin ortalama standart sapma değeri 43.83 bulunmuştur. Fanatik gazetesi futbol yazarlarının %69.7'si (23'ü), Fotomaç gazetesi futbol yazarlarının %75.4'ü (43'ü), Hürriyet gazetesi futbol yazarlarının %75'i (12'si), Sabah gazetesi futbol yazarlarının %71.4'ü (15'i), Akşam gazetesi futbol yazarlarının %76.2'si (16'sı) ve Star gazetesi futbol yazarlarının %75.9'u (22'si) birbirlerine yakın oranlarda futbol fanatizmini psikolojik açıdan teşvik etmemektedirler.

Sporun kardeşlik ve dostluk ortamını sağlaması gerekirken, günümüzde gazetelerin futbol yazarlarının taraftarları fanatizme teşvik edecek yazılar yazmaları gerçekten dikkat çekicidir.

Gazeteler fanatizmi futbol yazarları açısından, ister küçük ister büyük oranlarda teşvik etsinler, bu toplum değerlerimiz ve Türk sporu açısından önemli bir sorundur.

Fanatik taraftarlar takımlarının başarısı ile sevinmekte, kaybedince üzülmemektedirler. Takımı ve sporcusu kendileri için iftihar duygusunun kaynağı olmaktadır. Böylece kendi eksiklerini ve kayıplarını görmezlikten gelmektedirler. Tribünde takım ve sporcusuna kendileri için ölmeye hazır olduklarını defalarca tekrarlamaktadırlar. Takımın galibiyete mecbur olduğunu ve gerekirse vurarak, kırarak, parçalayarak maçı kazanmasını istemektedirler (Han, 2000, s.46). Bu psikoloji içerisinde bulunan taraftar topluluklarını birde gazetelerdeki futbol yazarlarının ateşlemesi Türk futbolu açısından oldukça düşündürücüdür.

Medya terimi, ferdin çok sayıda değişik insanlara hızlı ve etkili bir biçimde ulaşması bakımından tüm organize edilmiş iletişim yollarını kapsamaktadır (Luschen-Sage, 1981, s.161). Bu iletişim yollarının futbolda baş mimarları olan futbol yazarlarının taraftarları fanatizme teşvik etmek yerine, onları dostluk, barış ve fair play ilkeleri etrafında birleşmeye davet etmeleri ülkemiz açısından son derece yararlı olacaktır. Ayrıca Pız (1988) yaptığı literatür araştırmasında, “sporda şiddet öğeleri içeren medyatik kullanımın, şiddete duyulan eğilimleri ve şiddet amacını kamçıladığı” sonucuna varmıştır. Pız’ın yaptığı bu araştırmanın sonucu da, spor yazarlarına taraftarları sağ duyulu olmaya davet etmede büyük görevler düştüğünü göstermektedir.

B. Gazete Futbol Yazıları

Tablo 2: Gazete Futbol Yazılarının Taraftarları Fanatizme Teşviki

Gazeteler	T (N)	Sosyolojik Açıdan Taraftarları					Psikolojik Açıdan Taraftarları				
		Teşvik		Teşvik		Std.	Teşvik		Teşvik		Std.
		Evet	%	Hayır	%	Spm.	Evet	%	Hayır	%	Spm.
Fanatik	399	8	2	391	98	14.03	48	12	351	88	32.57
Fotomaç	414	6	1.4	408	98.6	11.97	45	10.9	369	89.1	31.16
Hürriyet	85	1	1.2	84	98.8	10.85	8	9.4	77	90.6	29.37
Sabah	122	3	2.5	119	97.5	15.55	16	13.1	106	86.9	33.90
Akşam	158	2	1.3	156	98.7	11.21	15	9.5	143	90.5	29.41
Star	174	3	1.7	171	98.3	13.05	18	10.3	156	89.7	30.54

T (N): Toplam

Std. Spm.: Standart Sapma

Tablo 2’den anlaşılacağı gibi yazılı basındaki gazetelerin futbol yazılarının taraftarları fanatizme teşvik edip etmediği şu şekilde sonuçlanmıştır: Sosyolojik açıdan; Fanatik gazetesindeki toplam 399 futbol yazısının %2’si (8’i), Fotomaç gazetesindeki 414 futbol yazısının %1.4’ü (6’sı), Hürriyet gazetesindeki 85 futbol yazısının %1.2’si (1’i), Sabah gazetesindeki 122 futbol yazısının %2.5’i (3’ü), Akşam gazetesindeki 158 futbol yazısının %1.3’ü (2’si) ve Star gazetesindeki 174

futbol yazısının %1.7'si (3'ü) fanatizmi birbirlerine yakın oranlarda teşvik ederlerken, bu gazetelerin ortalama standart sapma değeri 12.77 bulunmuştur. Fanatik gazetesi futbol yazılarının %98'i (391'i), Fotomaç gazetesi futbol yazılarının %98.6'sı (408'i), Hürriyet gazetesi futbol yazılarının %98.8'i (84'ü), Sabah gazetesi futbol yazılarının %97.5'i (119'u), Akşam gazetesi futbol yazılarının %98.7'si (156'sı) ve Star gazetesindeki futbol yazılarının %98.3'ü (171'i) birbirlerine yakın oranlarda futbol fanatizmini sosyolojik açıdan teşvik etmemektedirler.

Psikolojik açıdan ise, Fanatik gazetesindeki 399 futbol yazısının %12'si (48'i) ve Sabah gazetesindeki 122 futbol yazısının %13.1'i (16'sı) diğer gazetelere yakın oranda olmakla birlikte, fanatizmi futbol yazıları açısından diğer gazetelere oranla biraz daha fazla teşvik etmektedirler, bu iki gazetenin ortalama standart sapma değeri ise 33.23'tür. Fotomaç gazetesindeki 414 futbol yazısının %10.9'u (45'i), Hürriyet gazetesindeki 85 futbol yazısının %9.4'ü (8'i), Akşam gazetesindeki 158 futbol yazısının %9.5'i (15'i) ve Star gazetesindeki 174 futbol yazısının %10.3'ü (18'i) birbirlerine yakın oranlarda futbol fanatizmini teşvik ederlerken, bu gazetelerin standart sapma ortalaması ise 30.12 olarak bulunmuştur. Fanatik gazetesi futbol yazılarının %88'i (351'i), Fotomaç gazetesi futbol yazılarının %89.1'i (369'u), Hürriyet gazetesi futbol yazılarının %90.6'sı (77'si), Sabah gazetesi futbol yazılarının %86.9'u (106'sı), Akşam gazetesi futbol yazılarının %90.5'i (143'ü) ve Star gazetesindeki futbol yazılarının %89.7'si (156'sı) birbirlerine yakın oranlarda futbol fanatizmini psikolojik açıdan teşvik etmemektedirler. Rakamlar düşük gibi görünseler de ülkemizde ve dünyanın genelinde futbol önemli bir spor dalı olduğundan, buna bağlı olarak da sık sık istenmeyen fanatizm olayları çıkmaktadır. Bundan dolayı bu istatistiki sonuçlara fanatizm açısından bakıldığında, gerçekte yüksek oranlar olduğu anlaşılmaktadır.

Aslında sporun özünde var olan, toplumsal ve ferdi bağları güçlendirici dostluk ve kardeşlik anlayışının, spor ortamının her yanında bu anlayışı desteklemesi gerekir. Yazılı basın yoluyla geniş kitlelere ulaşma ihtimali yüksek olan ve fanatizmi destekleyici gazete yazıları, sporun dostluk ve kardeşlik felsefesine ters düşmektedir. Bu anlamda gazete futbol yazıları insanlık için gerçekten yararlı olan bir kurumu, neredeyse zararlı hale getirebilecek bir fonksiyon icra etmektedirler.

Gerçek anlamda spor uygulandığında, insanlar ve toplumlar arasında barışın tesisi için önemli bir aracı kurum olarak görev yapması gerekirken, tablodan çıkan değerlere göre bu durumun oluşmadığı anlaşılmaktadır. Buna göre yazılı basın fair play anlayışını ön planda tutarak toplumu doğru olarak bilgilendirmesi gerekirken, fanatizmi teşvik edici ve barışı zedeleyici futbol yazılarına yer vermesi düşündürücüdür. Sporun özünde var olan ve temelden insanları kaynaştırıcı, birleştirici, sevgi ve kardeşliği yaygınlaştırıcı özelliği gözden uzak tutulmaktadır. Bu itibarla yukarıda ortaya çıkan oran spor adına kaygı vericidir.

Sonuçta ülkemizdeki futbol yazarlarının daha duyarlı davranarak, taraftarları fanatizmden uzaklaştıracak yazılar yazmaları gerekmektedir.

C. Gazete Futbol Manşetleri

Tablo 3: Gazete Futbol Manşetlerinin Taraftarları Fanatizme Teşviki

Gazeteler	T (N)	Sosyolojik Açıdan Taraftarları Teşvik					Psikolojik Açıdan Taraftarları Teşvik				
		Evet	%	Hayır	%	Std. Spm.	Evet	%	Hayır	%	Std. Spm.
Fanatik	544	24	4.4	520	95.6	20.55	116	21.3	428	78.7	41
Fotomaç	493	22	4.5	471	95.5	20.67	97	19.7	396	80.3	39.79
Hürriyet	187	13	7	174	93	25.50	32	17.1	155	82.9	37.76
Sabah	201	13	6.5	188	93.5	24.66	39	19.4	162	80.6	39.64
Akşam	219	14	6.4	205	93.6	24.52	40	18.3	179	81.7	38.73
Star	317	26	8.2	291	91.8	27.48	66	20.8	251	79.2	40.67

T (N): Toplam

Std. Spm.: Standart Sapma

Tablo 3'de görüldüğü gibi yazılı basındaki gazetelerin futbol manşetlerinin taraftarları fanatizme teşviki şu şekilde bulunmuştur: Sosyolojik açıdan; Hürriyet gazetesindeki 187 futbol manşetinin %7'si (13'ü), Sabah gazetesindeki 201 futbol manşetinin %6.5'i (13'ü), Akşam gazetesindeki 219 futbol manşetinin %6.4'ü (14'ü) ve Star gazetesindeki toplam 317 futbol manşetinin %8.2'si (26'sı) birbirlerine yakın oranlarda futbol fanatizmini teşvik ederlerken, bu dört gazetenin ortalama standart

sapma değeri ise 25.79 bulunmuştur. Fanatik gazetesindeki toplam 544 futbol manşetinin %4.4'ü (24'ü) ve Fotomaç gazetesindeki 493 futbol manşetinin %4.5'i (22'si) diğer gazetelere yakın oranda olmalarına rağmen, yine de fanatizmi futbol manşetleri açısından diğer gazetelere oranla daha az teşvik etmektedirler, bu iki gazetenin ortalama standart sapma değerleri ise 20.61'dir. Fanatik gazetesinin futbol manşetlerinin %95.6'sı (520'si), Fotomaç gazetesinin futbol manşetlerinin %95.5'i (471'i), Hürriyet gazetesinin futbol manşetlerinin %93'ü (174'ü), Sabah gazetesinin futbol manşetlerinin %93.5'i (188'i), Akşam gazetesinin futbol manşetlerinin %93.6'sı (205'i) ve Star gazetesinin futbol manşetlerinin %91.8'i (291'i) birbirlerine yakın oranlarda futbol fanatizmini teşvik etmemektedirler.

Psikolojik açıdan bakıldığında ise; Fanatik gazetesindeki 544 futbol manşetinin %21.3'ü (116'sı), Fotomaç gazetesindeki 493 futbol manşetinin %19.7'si (97'si), Sabah gazetesindeki 201 futbol manşetinin %19.4'ü (39'u) ve Star gazetesindeki 317 futbol manşetinin %20.8'i (66'sı) birbirlerine yakın oranlarda futbol fanatizmini teşvik ederlerken, bu dört gazetenin ortalama standart sapma değeri ise 40.27 bulunmuştur. Hürriyet gazetesindeki 187 futbol manşetinin %17.1'i (32'si), Akşam gazetesindeki 219 futbol manşetinin %18.3'ü (40'ı) diğer gazetelere yakın oranlarda olmakla birlikte, futbol manşetleri açısından fanatizmi diğer gazetelere oranla daha az teşvik etmektedirler, bu iki gazetenin ortalama standart sapma değeri ise 38.24 olarak bulunmuştur. Fanatik gazetesinin futbol manşetlerinin %78.7'si (428'i), Fotomaç gazetesinin futbol manşetlerinin %80.3'ü (396'sı), Hürriyet gazetesinin futbol manşetlerinin %82.9'u (155'i), Sabah gazetesinin futbol manşetlerinin %80.6'sı (162'si), Akşam gazetesinin futbol manşetlerinin %81.7'si (179'u) ve Star gazetesinin futbol manşetlerinin %79.2'si (251'i) birbirlerine yakın oranlarda taraftarları psikolojik açıdan fanatizme teşvik etmemektedirler.

Tablo 3'de görüldüğü gibi gazete manşetlerinin fanatizm içerme oranı düşük gibi gözükse de, aslında bu oranlar yüksektir. Okuma kültürü fazla olmayan bir toplum için bu çok endişe vericidir. Çünkü spor sayfalarında manşet yazıları ilk göze çarpan bölüm olduğu için insanların geneli tarafından okunmaktadır. Manşet yazıları o sayfadaki yazılar için genel düşünceyi yansıtmaktadır. Okuma alışkanlığı fazla olmayan halkımız gazete manşetlerine göz atarak takımları veya rakip takım

hakkında genel bir bilgi sahibi olmak istemektedirler. Manşetin altında yazan yazılar ise çoğu zaman göz ardı edilerek okunmamaktadır. Manşetin taraftarlara verdiği bir ters görüşlü haber, taraftarda hemen bir önyargının oluşmasına sebebiyet verebilmektedir.

Bu nedenle gazetelerin spor sayfalarının en çok okunan bölümü olan manşet yazılarında spor yazarlarının daha dikkatli davranması gerekmektedir. Fanatizmin yüksek oranda yaşandığı ülkemizde, gazete sahiplerinin de bu konuya duyarlı davranarak ve biraz olsun tiraj kaygısından kurtularak fanatizm unsuru içermeyen manşet yazılarına yer verilmesini sağlamaları gerekmektedir.

Okuyucuyla direk irtibatın kurulduğu manşet yazılarında taraftarları fanatizmden uzaklaştıracak, onları fair play ve olimpizm anlayışı etrafında birleştirecek manşet yazılarının yazılması Türk toplumu, devleti ve sporu için yerinde ve doğru olacaktır.

D. Futbol Dergisi Yazarları

Tablo 4: Futbol Dergi Yazarlarının Taraftarları Fanatizme Teşviki

Gazeteler	T (N)	Sosyolojik Açıdan Taraftarları					Psikolojik Açıdan Taraftarları				
		Teşvik					Teşvik				
		Evet	%	Hayır	%	Std. Spm.	Evet	%	Hayır	%	Std. Spm.
Goal	7	0	0	7	100	0	0	0	7	100	0
FutbolPlus	14	0	0	14	100	0	0	0	14	100	0

T (N): Toplam   Std. Spm.: Standart Sapma

Tablo 4'e göre yazılı basındaki futbol dergileri yazarlarının taraftarları fanatizme teşviki şu şekilde bulunmuştur: Sosyolojik açıdan, Goal dergisindeki toplam 7 futbol yazarından hiçbiri fanatizmi teşvik etmezlerken, aynı şekilde Futbol Plus dergisindeki toplam 14 futbol yazarının da hiçbiri fanatizmi teşvik etmemektedirler. Psikolojik açıdan bakıldığında ise Goal dergisindeki toplam 7 futbol yazarından yine hiçbiri fanatizmi teşvik etmezlerken, aynı şekilde Futbol Plus dergisindeki toplam 14 futbol yazarının da hiçbiri fanatizmi teşvik etmemektedirler.

Verilerden elde edilen sonuçlarda Goal ve Futbol Plus dergileri futbol yazarlarının sosyolojik ve psikolojik açılarından futbol fanatizmini teşvik etmediği anlaşılmaktadır.

İncelemeye alınan futbol dergilerindeki bütün futbol yazarları hem sosyolojik hem de psikolojik bakımdan taraftarları fanatizme teşvik etmemektedirler. Goal dergisi futbol yazarları üzerinde yapılan incelemede sosyolojik ve psikolojik bakımlardan taraftarları fanatizme teşvik edecek fanatizm unsuruna rastlanmamıştır. Böylece “Futbol dergisi yazarları taraftarları sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme teşvik etmektedirler” yönündeki varsayımımız çürütülmüştür.

Araştırmada çıkan sonuçlardan da görüldüğü gibi, gazetelerin aksine futbol dergisi yazarlarının fanatizmi teşvik etmemesi gerçekten yazılı basınımız ve Türk sporu açısından sevindiricidir. Dergilerde dikkat çekici olan nokta, gazeteler gibi takımlar veya kişiler hakkında yorumlar yaparak ortamı gerginleştirmek yerine, dergilerin Türk ve Avrupa takımlarını tanıtmaları, röportajlara, araştırmalara ve futbol testlerine yer vermeleridir. Bu durum ise dergilerin bilimselliğe daha fazla yer verdiğini göstermekte ve tiraj kaygısı içinde olarak fanatizmi araç olarak kullanmadıklarını ortaya koymaktadır. Bu Türk sporu açısından gerçekten olumlu bir davranış, yazılı basınında olumlu bir yönüdür. Bu neticeden hareketle devletimizin futbol dergilerinin çalışma prensiplerini ön plana çıkartarak olumlu çalışmalarını vurgulaması ve teşvik etmesi gereklidir.

E.Futbol Dergisi Yazıları

Tablo 5: Futbol Dergisi Yazılarının Taraftarları Fanatizme Teşviki

Gazeteler	T (N)	Sosyolojik Açıdan Taraftarları Teşvik					Psikolojik Açıdan Taraftarları Teşvik				
		Evet	%	Hayır	%	Std. Spm.	Evet	%	Hayır	%	Std. Spm.
Goal	19	0	0	19	100	0	0	0	19	100	0
FutbolPlus	36	0	0	36	100	0	0	0	36	100	0

T (N): Toplam   Std. Spm.: Standart Sapma

Tablo 5'den anlaşılacağı gibi yazılı basının futbol dergilerindeki yazıların taraftarları fanatizme teşviki şu şekilde bulunmuştur: Sosyolojik açıdan, Goal dergisindeki toplam 19 futbol yazısından hiçbiri fanatizmi teşvik etmezken, aynı şekilde Futbol Plus dergisindeki toplam 36 futbol yazısından da yine hiçbiri fanatizmi teşvik etmemektedirler. Psikolojik açıdan bakıldığında ise Goal dergisindeki toplam 19 futbol yazısından yine hiçbiri fanatizmi teşvik etmezken, aynı şekilde Futbol Plus dergisindeki toplam 36 futbol yazısından da hiçbiri fanatizmi teşvik etmemektedirler. Verilerden elde edilen sonuçlarda Goal ve Futbol Plus dergilerinin futbol yazılarında sosyolojik ve psikolojik açılardan futbol fanatizmini teşvik etmediği anlaşılmaktadır. Böylece "Futbol dergilerinde taraftarları sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme teşvik edecek futbol yazılarına yer verilmektedir." yönündeki varsayımımız çürütülmüştür.

Tablo 5'den elde edilen sonuçlar tablo 4'deki oranlarla doğru orantılıdır. Yazılı basındaki futbol dergilerinin röportajlara, istatistik sonuçlarına, futbol testlerine, araştırmalara, takımları ve futbolcuları tanıtıcı yazılara yer vermeleri sporda bilimselliğe önem verdiklerinin göstergesidir. Bu çalışmalarla hem Türk sporu hem de Türk toplumu fanatizmden uzaklaştırılmış olmaktadır. Yukarıda sayılan olumlu konulara yer veren futbol dergileri birazda sporun özünde var olan dostluk, kardeşlik, sevgi ve fair play kavramlarını irdeleyerek halka bu konularda ışık tutarak çağrıda bulunurlarsa fanatizmin engellenmesinde önemli mesafeler katedilebilecektir.

Tabii ki yazılı basının tiraj kaygısında olması, yüksek oranlarda kâr hedeflemesi gayet normaldir. Fakat basının bu hedefine ulaşırken fanatizmi aracı olarak kullanması topluma, devlete ve bireye zarar vermektedir. Devletin, yazılı basının tiraj uğruna fanatizme yönelmesini önleyici bazı kararlar almasında yararlar vardır. Mesela fanatizm unsurlarına yer vermeyen ve sporun dostluk ve fair play yönünü her zaman vurgulayan kuruluşlara plaketer verilerek onure edilebilirler, yine bu kuruluşlardan vergi alımı azaltılarak teşvik edilebilirler. Fanatizmi tiraj sağlamak için araç olarak kullanan basın kuruluşlarından ise fazla vergiler alınabilir, bu

kuruluşlara ağır yaptırımlar uygulanabilir. Bu ve bunun gibi olumlu kararlarla ve tedbirlerle devletimiz fanatizmin önlenmesi için üzerine düşen görevleri yerine getirmeye çalışmalıdır.

F. Futbol Dergisi Manşetleri

Tablo 6: Futbol Dergisi Manşetlerinin Taraftarları Fanatizme Teşviki

Gazeteler	T (N)	Sosyolojik Açıdan Taraftarları					Psikolojik Açıdan Taraftarları				
		Teşvik					Teşvik				
		Evet	%	Hayır	%	Std. Spm.	Evet	%	Hayır	%	Std. Spm.
Goal	61	0	0	61	100	0	0	0	61	0	0
FutbolPlus	91	0	0	91	100	0	0	0	91	0	0

T (N): Toplam

Std. Spm.: Standart Sapma

Tablo 6'dan elde edilen bilgilere göre; yazılı basının futbol dergilerindeki manşetlerin taraftarları fanatizme teşviki şu şekilde bulunmuştur: Sosyolojik açıdan Goal dergisindeki toplam 61 futbol manşetinden hiçbiri fanatizmi teşvik etmezken, aynı şekilde Futbol Plus dergisindeki toplam 91 futbol manşetinden de hiçbiri fanatizmi teşvik etmemektedirler. Psikolojik açıdan bakıldığında ise yine Goal dergisindeki toplam 61 futbol manşetinden hiçbiri fanatizmi teşvik etmezken, aynı şekilde Futbol Plus dergisindeki toplam 91 futbol manşetinden de yine hiçbiri fanatizmi teşvik etmemektedirler. Verilerden elde edilen sonuçlarda Goal ve Futbol Plus dergileri futbol manşetlerinin sosyolojik ve psikolojik açılarından futbol fanatizmini teşvik etmedikleri anlaşılmaktadır. Böylece "Futbol dergilerinde taraftarları sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme teşvik edecek futbol manşetlerine yer verilmektedir." yönündeki varsayımımız çürütülmüştür.

Tablo 4-5 ve 6 birbirleriyle çıkan istatistiki sonuçlar açısından doğru orantılı ve tutarlıdır. Buda özellikle manşet okuru bir taraftar kitlesine sahip olan ülkemizde gerçekten sevindirici ve aynı zamanda örnek alınması gereken bir durumdur. Çoğunlukla insanlarımız gazete ve dergileri kalabalık bir mekanda okurken, sıra diğer

insanlara da gelsin diye acele bir şekilde göz atmaktadırlar. İlk göz atılan yer ise manşet yazıları olduğu için taraftarlar bu yazılara bakarak önyargılı bir biçimde tartışmaktadırlar. Bunun için futbol manşetleri hazırlanırken, sadece fanatizmi teşvik etmeyecek yazılardan kaçınmak yetersiz kalmakta, aslında sporun dostluk ve kardeşlik olduğunu vurgulayan manşetlere de fazlaca yer verilmesi gerekmektedir.

Futbolun bir karşıt ve tezatlar oyunu olması, oynayan ve seyredenleri yeni pozisyonlara, heyecanlara ve zevke taşıması nedeniyle diğer spor dalları arasında toplumda özel bir yer edinmesine sebep olmaktadır (İnal A.N., 1998, s.17). İşte toplumda böylesine iyi bir yere sahip olan futbolun tiraj kaygısıyla futbol dergileri tarafından yanlış biçimde kullanılmaması, medya açısından olduğu kadar olumsuz fanatizm olaylarının engellenmesi açısından da oldukça sevindiricidir.

V. BÖLÜM

A. SONUÇ, DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

1. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu araştırmada ulusal yazılı basının futbol fanatizmini sosyolojik ve psikolojik bakımdan teşviki konusunda şu sonuçlar bulunmuştur:

İncelemeye alınan gazetelerdeki futbol yazarları hem sosyolojik hem de psikolojik bakımdan taraftarları fanatizme teşvik etmektedirler.

Sosyolojik açıdan gazete futbol yazarlarının taraftarları fanatizme teşviki şu şekildedir:

İncelemeye alınan gazetelerden Fanatik, Fotomaç, Sabah, Akşam ve Star gazeteleri ortalama standart sapma oranına göre 29.77 değerinde fanatizmi teşvik ederlerken, Hürriyet gazetesi ise ortalama standart sapma oranına göre 25 oranında fanatizmi teşvik etmektedir. Fanatik, Fotomaç, Sabah, Akşam ve Star gazeteleri Hürriyet gazetesiyle kıyaslandığında futbol fanatizmini futbol yazarları açısından daha fazla teşvik etmektedirler.

Psikolojik açıdan gazete futbol yazarlarının taraftarları fanatizme teşviki ise şu şekildedir:

İncelenen gazetelerden, Fanatik ve Sabah gazeteleri 46.48 ortalama standart sapma değeri ile birbirlerine yakın değerlerde, fanatizmi diğer gazetelere oranla biraz daha fazla teşvik etmektedirler. Fotomaç, Hürriyet, Akşam ve Star gazeteleri de birbirlerine yakın oranlardadır ve bu dört gazetenin ortalama standart sapma değeri ise 43.83'dür.

- İncelemeye alınan gazetelerdeki futbol yazıları taraftarları hem sosyolojik hem de psikolojik bakımdan fanatizme teşvik etmektedirler.

Sosyolojik açıdan gazete futbol yazılarının taraftarları fanatizme teşviki şu şekildedir:

Araştırmada ele alınan gazetelerden Fanatik, Fotomaç, Hürriyet, Sabah, Akşam ve Star gazeteleri ortalama 12.77 standart sapma değeri ile futbol fanatizmini sosyolojik açıdan birbirlerine yakın oranlarda teşvik etmektedirler.

Psikolojik açıdan gazete futbol yazılarının taraftarları fanatizme teşviki ise şu şekildedir:

İncelenen gazetelerden Fanatik ve Sabah gazeteleri 33.23 ortalama standart sapma değeri ile fanatizmi birbirlerine yakın oranlarda teşvik etmektedirler. Fotomaç, Hürriyet, Akşam ve Star gazeteleri de birbirlerine yakın oranlarla ve ortalama 30.12 standart sapma sonucuyla futbol fanatizmini psikolojik açıdan teşvik etmektedirler. Fanatik ve Sabah gazeteleri, Fotomaç, Hürriyet, Akşam ve Star gazetelerine oranla fanatizmi futbol yazıları açısından biraz daha fazla teşvik etmektedirler.

- İncelemeye alınan gazetelerdeki futbol manşetleri taraftarları hem sosyolojik hem de psikolojik bakımdan fanatizme teşvik etmektedirler.

Sosyolojik açıdan gazete futbol manşetlerinin taraftarları fanatizme teşviki şu şekildedir:

İncelemeye alınan gazetelerden, Hürriyet, Sabah, Akşam ve Star gazeteleri ortalama 25.79 standart sapma değeri ile fanatizmi birbirlerine yakın oranlarda teşvik etmektedirler. Bunun yanı sıra Fanatik ve Fotomaç gazeteleri ise ortalama 20.61 standart sapma değeri ile futbol fanatizmini yine birbirlerine yakın değerlerde teşvik etmektedirler. Görüldüğü üzere Hürriyet, Sabah, Akşam ve Star gazeteleri futbol fanatizmini Fanatik ve Fotomaç gazetelerine oranla biraz daha fazla teşvik etmektedirler.

Psikolojik açıdan gazete futbol manşetlerinin taraftarları fanatizme teşviki ise şu şekildedir:

İncelenen gazetelerden, Fanatik, Fotomaç, Sabah ve Star gazeteleri ortalama 40.27 standart sapma değeri ile futbol fanatizmini birbirlerine yakın oranlarda teşvik ederlerken, Hürriyet ve Akşam gazeteleri ise 38.24 ortalama standart sapma değeri ile futbol fanatizmini birbirlerine yakın oranlarda fanatizmi futbol teşvik etmektedirler. Fanatik, Fotomaç, Sabah ve Star gazeteleri, Hürriyet ve Akşam

gazetelerine oranla futbol manşetleri açısından fanatizmi biraz daha fazla teşvik etmektedirler.

- İncelemeye alınan futbol dergilerindeki yazarlar taraftarları hem sosyolojik hem de psikolojik bakımdan fanatizme teşvik etmemektedirler.

Sosyolojik açıdan futbol dergisi yazarlarının taraftarları fanatizme teşviki şu şekildedir:

Goal dergisinde toplam 7 futbol yazarı incelemeye alınmıştır. Bu futbol yazarlarından hiçbiri (%0) fanatizmi teşvik etmemektedirler, standart sapma sonucu da yüzdesiyle doğru orantılı olarak 0 bulunmuştur. Futbol Plus dergisinde ise toplam 14 futbol yazarı incelenmiştir. Bu yazarlardan da hiçbiri (%0) fanatizmi teşvik etmemektedirler, standart sapma sonucu da yüzde sonucuyla doğru orantılı olarak 0 bulunmuştur. İki futbol dergisindeki yazarlardan hiçbiri fanatizmi sosyolojik bakımdan teşvik etmemektedirler. Standart sapma sonuçları da bu sonuçlarla aynı doğrultuda (0) bulunmuştur.

Psikolojik açıdan futbol dergisi yazarlarının taraftarları fanatizme teşviki ise şu şekildedir:

Goal dergisinde toplam 7 futbol yazarından yine hiçbiri (%0) fanatizmi teşvik etmemektedirler, standart sapma sonucu da bu sonuçla doğru orantılı olarak 0 bulunmuştur. Futbol Plus dergisinde toplam 14 futbol yazarı incelenmiştir. Bu yazarlardan da yine hiçbiri (%0) fanatizmi teşvik etmemektedirler, standart sapma sonucu da yüzde sonucuyla doğru orantılı olarak 0 bulunmuştur. Verilerden elde edilen sonuçlarda Goal ve Futbol Plus dergilerindeki futbol yazarlarının sosyolojik ve psikolojik açılardan futbol fanatizmini teşvik etmediği anlaşılmaktadır.

İncelemeye alınan futbol dergilerindeki bütün futbol yazarları hem sosyolojik hem de psikolojik bakımdan taraftarları fanatizme teşvik etmediğinden dolayı "Futbol dergisi yazarları taraftarları sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme teşvik etmektedirler" yönündeki varsayımımız çürütülmüştür.

- İncelemeye alınan futbol dergilerindeki yazılar taraftarları hem sosyolojik hem de psikolojik bakımdan fanatizme teşvik etmemektedirler.

Sosyolojik açıdan futbol dergisi yazılarının taraftarları fanatizme teşviki şu şekildedir:

Goal dergisinde toplam 19 futbol yazısı incelemeye alınmıştır. Bu futbol yazılarından hiçbiri (%0) fanatizmi teşvik etmemektedirler, standart sapma sonucu da yüzdesiyle doğru orantılı olarak 0 bulunmuştur. Futbol Plus dergisinde ise toplam 36 futbol yazısı incelenmiştir. Bu yazılarından da hiçbiri (%0) fanatizmi teşvik etmemektedirler, standart sapma sonucu da yüzde sonucuyla doğru orantılı olarak 0 bulunmuştur. İki futbol dergisindeki yazılardan hiçbiri fanatizmi sosyolojik bakımdan teşvik etmemektedirler. Standart sapma sonuçları da bu sonuçlarla aynı doğrultuda (0) bulunmuştur.

Psikolojik açıdan futbol dergisi yazılarının taraftarları fanatizme teşviki ise şu şekildedir:

Goal dergisindeki toplam 19 futbol yazısından yine hiçbiri (%0) fanatizmi teşvik etmemektedirler, standart sapma sonucu da bu sonuçla doğru orantılı olarak 0 bulunmuştur. Futbol Plus dergisinde toplam 36 futbol yazısı incelenmiştir. Bu yazılardan yine hiçbiri (%0) fanatizmi teşvik etmemektedirler, standart sapma sonucu da yüzde sonucuyla doğru orantılı olarak 0 bulunmuştur. Verilerden elde edilen sonuçlarda Goal ve Futbol Plus dergilerindeki futbol yazılarının sosyolojik ve psikolojik açılarından futbol fanatizmini teşvik etmediği anlaşılmaktadır.

İncelemeye alınan futbol dergilerindeki bütün futbol yazıları hem sosyolojik hem de psikolojik bakımdan taraftarları fanatizme teşvik etmediğinden dolayı “Futbol dergilerinde taraftarları sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme teşvik edecek futbol yazılarına yer verilmektedir.” yönündeki varsayımımız çürütülmüştür.

- İncelemeye alınan futbol dergilerindeki manşetler taraftarları hem sosyolojik hem de psikolojik bakımdan fanatizme teşvik etmemektedirler.

Sosyolojik açıdan futbol dergisi manşetlerinin taraftarları fanatizme teşviki şu şekildedir:

Goal dergisinde toplam 61 futbol manşeti incelemeye alınmıştır. Bu futbol manşetlerinden hiçbiri (%0) fanatizmi teşvik etmemektedirler, standart sapma sonucu da yüzdesiyle doğru orantılı olarak 0 bulunmuştur. Futbol Plus dergisinde ise toplam

91 futbol manşeti incelenmiştir. Bu manşetlerden de hiçbiri (%0) fanatizmi teşvik etmemektedirler, standart sapma sonucu da yüzde sonucuyla doğru orantılı olarak 0 bulunmuştur. İki futbol dergisindeki manşetlerden hiçbiri fanatizmi sosyolojik bakımdan teşvik etmemektedirler. Standart sapma sonuçları da bu sonuçlarla aynı doğrultuda (0) bulunmuştur.

Psikolojik açıdan futbol dergisi manşetlerinin taraftarları fanatizme teşviki ise şu şekildedir:

Goal dergisindeki toplam 61 futbol manşetinden yine hiçbiri (%0) fanatizmi teşvik etmemektedirler, standart sapma sonucu da bu sonuçla doğru orantılı olarak 0 bulunmuştur. Futbol Plus dergisinde toplam 91 futbol manşeti incelenmiştir. Bu manşetlerden yine hiçbiri (%0) fanatizmi teşvik etmemektedirler, standart sapma sonucu da yüzde sonucuyla doğru orantılı olarak 0 bulunmuştur. Verilerden elde edilen sonuçlarda Goal ve Futbol Plus dergilerindeki futbol manşetlerinin sosyolojik ve psikolojik açılardan futbol fanatizmini teşvik etmediği anlaşılmaktadır.

İncelemeye alınan futbol dergilerindeki bütün futbol manşetleri hem sosyolojik hem de psikolojik bakımdan taraftarları fanatizme teşvik etmediğinden dolayı “Futbol dergilerinde taraftarları sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme teşvik edecek futbol manşetlerine yer verilmektedir.” yönündeki varsayımımız çürütülmüştür.

Araştırmada, futbol yazarlarının sosyolojik ve psikolojik açılardan taraftarları fanatizme teşviki çok fazla yüksek oranlarda çıkmamasına rağmen, çıkan bu sonuçlar sporun özündeki fair play anlayışına ters düşmektedirler. Yazılı basının önemli bir kolu olan gazetelerin taraftarları sükunete, dostluk ve kardeşliğe davet etmeleri gerekirken, fanatizmi teşvik etmeleri gerçekten düşündürücüdür.

Fanatizmin bu derece teşvik edilmesi T.R.T.’nin “Spor karşılaşmalarının yayınlanmasının yanı sıra sporun sosyal, kültürel ve psikolojik yönlerine de ağırlık verilecektir” ilkesine de ters düşmektedir. Bunun yerine sporun özündeki dostluk ve kardeşlik öğelerinin vurgulanması gerekmektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, yine gazete futbol yazılarının fanatizmi sosyolojik ve psikolojik açılardan azda olsa teşvik etmeleri toplum

değerlerimiz ve Türk sporu açısından büyük bir sorun teşkil etmektedir. Fanatik taraftarlar takımlarının başarısı ile sevinmekte, kaybedince üzülmemektedirler. Takımları ve sporcuları kendileri için iftihar duygusunun kaynağı olmaktadır. Böylece kendi eksiklerini ve kayıplarını görmezlikten gelmektedirler. Tribünde takım ve sporcusuna kendileri için ölmeye hazır olduklarını defalarca tekrarlamaktadırlar. Takımın galibiyete mecbur olduğunu ve gerekirse vurarak, kırarak, parçalayarak maçı kazanmasını istemektedirler (Han, 2000, s.46). Bu psikoloji içerisinde bulunan taraftar topluluklarına birde gazetelerdeki futbol yazarlarının yazıları ve manşetleri aracılığıyla çanak tutulması gerçekten dikkat çekici bir durumdur.

Ulusal yazılı basının futbol dergisi spor sayfalarında taraftarları fanatizme teşvik edecek yazılara ve manşetlere yer verilmemektedir. Futbol dergilerinin tirajdan uzak bir anlayış içinde olarak araştırma, röportaj test, futbolcu ve takım tanıtımı gibi alanlara yönelmiş olması olumlu bir davranıştır.

2. ÖNERİLER

- Devletin, fanatizm teşvikini cezalandırıcı, dergilerdeki gibi bilimsel araştırmaları destekleyici cazip kanunlar çıkarması gereklidir.

- Fanatizmin bu derece teşvik edilmesi T.R.T.'nin "Spor karşılaşmalarının yayınlanmasının yanı sıra sporun sosyal, kültürel ve psikolojik yönlerine de ağırlık verilecektir" ilkesine de ters düşmektedir. Bunun yerine sporun özündeki dostluk ve kardeşlik öğelerinin vurgulanması gerekmektedir. Devletin Bu ilkeleri göz önünde bulundurarak aykırı davranan kuruluşları cezalandırması gerekmektedir.

- Devletin, medyanın tiraj ve reyting için futbolu bırakmış kişileri yazar ve yorumcu olarak kadrolarına katmalarının önüne geçmesi ve bu konuya belirli standartlar getirmesi gereklidir. Aksi takdirde taraflı futbol yazarları fanatizmi teşvik etmektedirler. (Ata, eata@milliyet.com.tr).

- Futbol yazarlığını özel gazetecilik eğitimi almış insanların yapması gerekmektedir. Bunun için devlet, kaliteli spor yazarlarının yetiştirilmesinde gerekli olan imkânları sağlamalıdır.

- Devlet, sürekli olarak fanatizme çanak tutan futbol yazarlarını ve çalıştıkları kurumları cezalandırarak fanatizmden bu kişi ve kurumları uzaklaştırmalıdır. Televizyon kapatma gibi gazete satışları da geçici olarak durdurulabilir.

- Gazete sahipleri daha bilinçli olarak kendi spor yazarlarının fanatizmi tiraj için kullanmalarını önlemelidir.

- Eğitim toplumun her kesimine eşit olarak yayılmalıdır. Küçük yaşta iyi bir eğitim verilmesi gerekmektedir. Gazetecilik eğitimi de ilköğretimden yola çıkarak yönlendirilebilir. (Özarı, 2001, www.fanatik.com.tr).

- Medya görevini iyi ve dürüst yapmalı, tiraj ve reyting için toplumu tahrik etmemelidir.

- Kulüp yöneticilerinin saygın bir davranış biçimi sunarak, verdikleri demeçlerde taraftarları barışa davet etmeleri gerekmektedir (Tanburacı, otanburaci@aksam.com.tr).

- Futbol yazarları tarafsız olmalı, yazılarında tuttıkları takımı göklere çıkarıp, rakip takımları ezmemeliler.

- Medya intikam çılgınlıkları atmamalı ve bunu yapanlara çanak tutmamalıdır (Tunca, mtunca@stargazete.com.tr).

- Özellikle maç sonrası teknik adamların sözlerinin, ülke sporunun gelişmesine ve halkın spora yaklaşımına katkısı olmalıdır. (Doğar Y., 1997, s.196).

- Spor programlarında olimpizm ve fair play davranışını ortaya çıkarabilecek konuşmalara yer verilmelidir. (Tokgöz, ctok@sabah.com.tr).

- İlgili kuruluşların spordaki şiddet olaylarını ele alan çalışmalar yapması ve fanatizmi önlemeye yönelik etkileyici kampanyalar yapmaları gerekmektedir.

- Fanatizme karşı aile içi baskılar uygulanmalıdır.

- Stad ve çevresinde sıkı polisiye tedbirler alınmalıdır

- Kulüp yöneticileri tribünde, istedikleri kişilere bağırıp çağırmaları için paralı adamlar tutmamalıdır. (Tongo, ismet.tongo@fanatik.com.tr).

- Topluma mal olan futbolcuların örnek davranışlar sergilemesi ve taraftarları dostluğa davet etmeleri gerekmektedir (Tükenmez, mtukenmez@fanatik .com.tr).

- Kulüpler web siteleri üzerinden takımlarını centilmenliğe davet etmeliler.

- Emniyet güçlerinin işlerini kolaylaştırmak için “Hooligan Hattı” denilebilecek özel bir ihbar telefon hattı oluşturulmalıdır.

- Gençleri hep futbola değil, içerisinde faullü davranışların fazla olmadığı sporlara daha fazla yönlendirerek futbola olan ilgi biraz da diğer spor branşlarına dağıtılmalıdır. (Ergen E., S.101, s.10-11).

- Beden Eğitimi ve Spor, bireyin başkalarıyla olan ilişkilerindeki uyum ve dengenin oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Bu itibarla İlköğretim okullarında Beden Eğitimi ve Spor ders saatinin artırılmasına ihtiyaç vardır.

- Maç günü alkol ve bağımlılık yapan maddelerin denetiminin daha da sıklaştırılması gerekmektedir (Kocaoğlu, 1994, S.200, s.48).

- Serbest zaman faaliyetleri yaygınlaştırılmalı, okul içi ve dışı gençlik bu alana yönlendirilmeli ve spor gençlere bir hayat tarzı olarak benimsetilmelidir. Bunun için yukarıda da bahsedildiği gibi ilköğretimde Beden Eğitimi ve Spor ders saatinin artırılması gereklidir. Ayrıca devletin, spora yapılan özel yatırımları da desteklemesi yerinde olacaktır.

- Gençlere serbest zaman imkânları tanıyacak, gönüllü gençlik teşkilatları desteklenmelidir (I. Gençlik Şurası, 1988, s.255-258).

- Daha fazla gazetenin, futbol yazarlarının, yazılarının ve manşetlerinin derinlemesine incelenerek, futbol fanatizminin sosyolojik ve psikolojik açılardan önlenmesi için daha geniş çaplı araştırmalar yapılmasında fayda vardır.

ÖZET

Bu araştırmada, yazılı basının futbolda fanatizmi teşvik edip etmediği tespit edilmiş, ölkemizde fanatizmin önlenmesi için alınması gereken önlemler araştırılarak ortaya konulmuştur.

Araştırmanın ikinci kısmındaki literatür bölümünde; spor basını, futbol medyası, futbol fanatikleri, futbol ve fanatizm ilişkisi, futbol fanatizminin bireysel doğuğu, futbol fanatizminin psikolojik ve sosyolojik boyutları, olimpizm ve fair play anlayışı konuları geniş bir şekilde araştırılarak ortaya konulmuş ve futbol taraftarları üzerindeki fanatizme yönelik etkileri araştırılmıştır.

Araştırmada; 7 şubat 2001-28Mart 2001 tarihleri arasında yayınlanan Hürriyet, Sabah, Akşam, Star, Fanatik ve Fotomaç gazetelerinin toplam 300 adedi ve 2001 yılının Mart, Nisan, Mayıs, Haziran aylarında yayınlanan Goal ve Futbol Plus dergilerinin toplam 8 adedi değerlendirilmiş ve elde edilen veriler yazıya aktarılmış, istatistiksel hesaplamaları S.P.S.S. 10.0 istatistik programında yapılmış ve sonuçlar tablolar haline getirilmiştir. Bu araştırmada yer alan ulusal yazılı basının gazete ve futbol dergilerinde fanatizmin teşvik edilip edilmediği 6 tabloda sunulmuştur.

Gazete ve futbol dergilerinde fanatizmin teşvik edilip edilmediği araştırılırken fanatizmi teşvik ettiği varsayılan kriterler oluşturulmuştur. Bu kriterler spor yazarlarının görüşleri, fanatizmin tanımı, fanatizmin psikolojik ve sosyolojik boyutları dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Bu kriterlere göre veriler elde edilerek yazıya dökölmüştür. Elde edilen verilerin istatistiksel hesaplamaları yapılmış ve tablolar haline getirilmiştir. Elde edilen verilerden oluşturulan tablolar dördüncü bölümde sunulmuştur.

Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Gazete futbol yazarları köşelerinde, taraftarları sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme teşvik etmektedirler.

Gazete spor sayfalarında, taraftarları sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme teşvik edecek futbol yazılarına yer verilmektedir.

Gazete spor sayfalarında taraftarları sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme teşvik edecek futbol manşetlerine yer verilmektedir.

Futbol dergisi yazarları taraftarları sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme teşvik etmemektedirler.

Futbol dergilerinde taraftarları sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme teşvik edecek futbol yazılarına yer verilmemektedir.

Futbol dergilerinde taraftarları sosyolojik ve psikolojik bakımdan fanatizme teşvik edecek futbol manşetlerine yer verilmemektedir.

SUMMARY

In this research the written media have been determined whether they encouraged the soccer fanaticism or not. Then the pretentive measures that checked the fanaticism in our country discovered and established.

In this research that is the literature division; sport media, soccer media, soccer, the relations of soccer and fanaticism, the personal birth of soccer fanaticism, the soccer's psychological and sociological dimensions, olympism and fair play comprehension topics have been expandly discovered and revealed and has been researched fanaticism effects on soccer fanatics.

Due to the example of the research, the newspaper's total number 300 that published between 7 February- 28 March 2001, Hürriyet, Sabah, Akşam, Star, Fanatik and Fotomaç and also the magazines of Goal and Futbol Plus's 8 number that published in the 2001 year March, April, May, June assessed and the datas which transferred to write and the statistical accounts were made on S.P.S.S. 10.0 statistic programme and results were occurred to be as tables. In this research, the national written media for example newspapers and soccer magazines determined whether they encouraged fanaticism or not approved submitted with 6 tables.

While investigating fanaticism whether they encouraged in the newspapers and soccer magazines or not. It has been assumed that some criteria composed about fanaticism. These criteria were preparing by the consideration of the sport writer's views, the definition of fanaticism, the fanaticism's pschological and sociological dimensions.

According to these criteria figures were obtained and recorded to write. Next statistical calculations were made on the figures recorded and were used to produce tables. The obtained figures that were used produce the tables are put forth in the 4 th section of this research.

Obtained results at the research:

Newspaper soccer writers on their corners were encouraged soccers supporters to fanaticism in respect sociological and psychological.

There are soccer writes in soccer papers of newspapers were encouraged soccers supporters to fanaticism in respect sociological and psychological.

There are headlines on soccer papers of newspapers were encouraged soccers supporters to fanaticism in respect sociological and psychological.

Soccer Magazine writers were not encouraged soccers supporters to fanaticism in respect sociological and psychological.

In the soccer magazines writes were not encouraged to soccers supporters to fanaticism in respect sociological and psychological.

There are not headlines in soccer magazines were encouraged soccers supporters to fanaticism in respect sociological and psychological.

KAYNAKLAR

YAZILI KAYNAKLAR

- **Aktay, Yasin.** “Formanın Rengi Sermayenin Rengine Karışırsa”, **Düşünen Siyaset Aylık Futbol Dergisi**, S.2, Ankara 1999.
- **Ayan, Dursun.** “Aşırı Taraftarlık Etik Bir Sorun mudur?”, **Düşünen Siyaset Aylık Futbol Dergisi**, S.2, Ankara 1999.
- **Başyazıcıoğlu, Murat.** **Futbolda Teknik Alıştırmalar Ve Alan Uygulamaları**, Bağırhan Yayınevi, Ankara 1997.
- **Beckenbauer, Franz.** **Beckenbauer Futbol Okulu**, ç.Kıvanç, H., Kelebek Yayınları, Ankara 1977.
- **Bilim Ve Teknik, TÜBİTAK**, S.399, Ankara Şubat 2001.
- **Bodur, Feyyaz.** **Yerel Basında Yönetim Ve Örgüt Yapısı**, T.C. A.Ü., Eskişehir 1997.
- **Büyükkaragöz, S.** “Demokrasi Eğitimi Ve Okul”, **Çağdaş Eğitim**, S. 202, Ankara 1994.
- **Can, Cem.- Can, Hakan.** **Fanatik Spor Gazetesi**, S.1910, Basım Doğan Medya Center Tesisleri, 10 Şubat 2001.
- **Can, Cem.- Can, Hakan.** **Fanatik Spor Gazetesi**, S.1945, Basım Doğan Medya Center Tesisleri, 17 Mart 2001.
- **Çakır, M. O Bir İmparator**, Altın Kitapları Yayınevi, İstanbul 2001.
- **D’Hoghe, M.** **F.I.F.A Zurich Görüş Birliği Konferansı**, ç. Paker, Sündüs-Açıkada, Caner-Turnagöl, Hüsrev. Ankara 1998.
- **Doğan, İsmail.** “Türk Futbolunda Potansiyel İstanbul Ruhu Ve Şiddet”, **Düşünen Siyaset Aylık Futbol Dergisi**, S.2, Ankara 1999.
- **Doğar, Yahya.** “**Sporun Profesyonelleşmesi**”, Malatya 1996.
- **Doğar, Yahya.** **Türkiye’de Spor Yönetimi**, Öz Akdeniz Ofset- Adana, Malatya, 1997.

- **Dunning, E.- Murphy, P.- Williams, J.** “Sıkı Futbol Fanatikleri (Holiganları) Neden Dövüşürler: Toplumsal Bir Tanıdan Bölümler”, **Spor Ekin Dergisi**, S., ç. Ülkü, B., Bağırhan Yayınmevi, Ankara 1998.
- **Erdem, Sinan.** “Fanatik Olmamak”, **İstanbul Üniversitesi Spor Dergisi**, S.3, İstanbul Ocak 2000.
- **Erdemli, Atilla.** **İnsan Spor Ve Olimpizm**, Sarmal Yayınmevi, İstanbul 1996.
- Ergen, Emin.** “Sporda Şiddet” **Türkiye Amatör Spor Kulüpleri Konfederasyonu Dergisi**, S.101, ocak-Şubat 2001.
- **Erkal, Mustafa.** **Sosyolojik Açıdan Spor**, İstanbul 1992.
- **Fişek, Kurthan.** **Türkiye Spor Tarihi**, Gerçek Yayınmevi, İstanbul 1985.
- **Fişek, Kurthan.** **Dünya’da ve Türkiye’de Spor Yönetimi**, Bağırhan Yayınmevi, Ankara 1998.
- **Günay Mehmet.-Atilla.İ. Yüce-Tekin, Çolakoğlu.** **Futbol Antrenmanının Bilimsel Temelleri**, Ankara 1996.
- **Han, Tahsin.** “Futbol; Dostluk, Sevgi, Barış, Kardeşlik mi Acaba?”, **İstanbul Üniversitesi Spor Dergisi**, S.3, Ocak 2000.
- **Hoffer, Eric.** **Kesin İnançlılar**, Tur Yayınları, ç.Günur, E., İstanbul 1978.
- **İnal, Ali Niyazi.** **Futbol’da eğitim Ve Öğretim**, Nobel Yayınları Dağıtım, Ankara 1998.
- **Kaya, Yasir.** “ Futbol Ekranı” , **Goal Aylık Futbol Dergisi**, S.4, Haziaran 2001.
- **Keten, Mustafa.** **Türkiye’de Spor**, Polat Ofset-İstanbul, Ankara 1993.
- **Kocaoğlu, Y.** “ Suça Yönelmenin Sosyo-Psikolojik Boyutu”, **Çağdaş Eğitim**, S.200, Ankara 1994.
- **Koloğlu, Sina.** **Futbol Ve Televizyon** (Konulu Eserde Yer Alan Konuşması).
- **Kozanoğlu, Can.** **Türkiye’de Futbol “ Bu Maçı Alıcaz”**, Kıyı Yayınları, İstanbul 1990.

- **Köknel, Özcan- Özüğurlu, K.- Bahadır, G.A., Davranış Bilimleri (Ruh Bilim),** Bayrak Matbaacılık, İstanbul 1989.
- **Lüschen, G.R.F.- Sage, G.H. Handbook Of Social Science Of Sport,** 1981.
- **Meydan Larousse c.4,** Meydan Yayınevi, İstanbul 1987.
- **Naisbitt, John- Patricia, Aburdene. Megatrends 2000,** ç.Güven, E., Form Yayınları, İstanbul 1990.
- **Öztürk, Fusun. Toplumsal Boyutlarıyla Spor,** Bağırhan Yayınevi- Onay Ajans, Ankara, 1998.
- **Reeves, John A.-Simon, J. Malcolm. Seçme Futbol Alıştırmaları,** ç. Zengin, Ömer, Ankara 1997.
- **Silah, Mehmet. “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Ve Suça Yönelişlerinde Eğitimsizliğin Rolü”,** Çağdaş Eğitim, S.198, Ankara 1994.
- **Soysal, Cihat. Futbol Ve Televizyon (Konulu Eserde Yer Alan Konuşması).**
- **Spor Ansiklopedisi,** Milliyet, 1991.
- **Tanburacı, Osman. 91. Dakika,** Kanal 7, 11 Haziran 2001.
- **Türk, Ercan. Çağdaş Eğitim,** S.195, Tekışık Matbaası ve Rehber Yayınevi, Ankara 1994.
- **Türkiye Amatör Spor Dergisi,** S.8, Ankara 1985.
- **T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Spor Şürası,** Ankara 1990
- **T.C. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı I. Gençlik Şürası ,** Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1989
- **T.R.T. Genel Yayın Planı.** T.R.T. Basın Yayın Müd. Yay., No: 258, 1993.
- **Uluç, Hıncal. Futbol Ve Televizyon (Konulu Eserde Yer Alan Konuşması).**
- **Varol, Ali Murat. Yerel Basın Ve Kamuoyu,** T.C. A.Ü., Eskişehir 1997.
- **Voigt, Dieter. Spor Sosyolojisi,** ç. Atalay, A., Alkım Yayınları, İstanbul 1998.

İNTERNET KAYNAKLARI

- **Ata, Ergun.** 21 Haziran 2001, eata@millivet.com.tr.
- **Hürriyet.** 2001, www.hurriyetim.com.tr
- **Karakaya, Necati.** 2001, nkarakaya@fanatik.com.tr
- **Kayacı, Tunç.** 2001, kayaci@fanatik.com.tr.
- **Özari, Coşkun.** 2001, www.fanatik.com.tr.
- **Tanburacı, Osman.** 19 Haziran 2001, otanburaci@aksam.com.tr.
- **Tokgöz, Cengiz.** 21 Haziran 2001, ctok@sabah.com.tr.
- **Tongo, İsmet.** 2001, ismet.tongo@fanatik.com.tr.
- **Tunca, Meriç.** 2 Temmuz 2001, mtunca@stargazete.com.tr
- **Tükenmez, Metin.** 3 Temmuz 2001, mtukenmez@fanatik.com.tr.
- **Ural, Ömer.** 25 Haziran 2001, omeru@aksam.com.tr.
- **Y.Ö.K.** 12 Temmuz 2001, <http://www.yok.gov.tr>.

EKLER

EK-1**A. 7 ŞUBAT 2001-28 MART 2001 TARİHLERİNDE İNCELEMeye ALINAN
GAZETE FUTBOL YAZARLARI****1. FANATİK GAZETESİ FUTBOL YAZARLARI**

- Tamer Bağlan
- Oğuz Dizer
- Yavuz Kocaömer
- Cem Can
- Mehmet Tan
- Atıf Keçeci
- Necil Ülgen
- Coşkun Özarı
- İsmet Tongo
- Güven Taner
- Engin Verel
- Temel Özalak
- Hakan Can
- Tamer Bağlan
- Metin Tükenmez
- Yalçın Dümer
- Remzi Turan
- Necati Bilgiç
- Ergun Ata
- Faik Gürses
- Onur Belge

- Tunç Kayacı
- Mustafa Noyan
- Yemen Ekşioğlu
- Lutfi zel
- Mehmet Y. Yılmaz
- Necati Karakaya
- Ulvi Güvenoğlu
- Necmi Perekli
- Cezmi Turhan
- Ebru Kksaldı
- Basri Baykoç
- Orhan Yıldırım

2. FOTOMAÇ GAZETESİ FUTBOL YAZARLARI

- Gökmen zdenak
- Rıdvan Dilmen
- Kaya ilingiroğlu
- Haldun Domaç
- Hacı Selamoğlu
- Cemil Turan
- Haşim Şahin
- Turan Yücel
- Şenol Ustaömer
- Abdullah evrim
- Levent Tüzmen

- Gürcan Bilgiç
- Bülent Tulun
- Hayri Ülgen
- İlker Ateş
- Güleengül Altınsay
- Mehmet Tezkan
- A. Kemal Yıldırım
- Osman Dişadin
- Taki Doğan
- Bülent Tuncay
- Cengiz Tokgöz
- Kadir Çetinçalı
- Altan Tanrıkuu
- Kenan Yücel
- Murat Demiryas
- Fehmi Özgüler
- Emrah Kayalıoğlu
- Melih Torunlar
- Umut Güneş
- Gökmen Özdemir
- Çağatay Çağlar
- Mahmut Dikmen
- Osman Aslan
- Feridun Nideliöğlu
- Güngör Şahinkaya

- Metin Gökalp
- Bülent Buda
- Suavi Yardımoğlu
- İskender Günen
- Hakan Yağcıoğlu
- Doğan Ersavaş
- Mehmet Durupınar
- Erdem Erol
- Şevki Şenlen
- Mert Aydın
- Mustafa Bayrak
- Yener Cabbar
- Haşmet Babaoğlu
- Cömert Aslan
- Fatih Doğan
- Cenk Gürkök
- Sanlı Sarıalıoğlu
- Erhan Önal
- Temel Eren
- Serkan Yetişmişoğlu
- Galip E. Öztürk

3. HÜRRIYET GAZETESİ FUTBOL YAZARLARI

- Vedat Okyar
- Korkut Göze
- İlker Yasin

- İlhan Söyler
- Orhan Kaynar
- Turgay Şener
- Doğan Hızlan
- Hulki İlgün
- Sadi Kemal Yaşar
- Engin Kratzer
- Esat Yılmaer
- Devrim Sağıroğlu
- İsmail Er
- Korkut Göze
- Levent Bıçakcı
- Naci Sapan

4. SABAH GAZETESİ FUTBOL YAZARLARI

- Hüsnü Çil
- Can Bartu
- Hıncal Uluç
- Tayfun Bayındır
- Sanlı Sarıalioğlu
- Haşmet Babaoğlu
- Erman Toroğlu
- İskender Günen
- Ziya Şengül
- Gökmen Özdenak
- Gökmen Özdemir

- Okay Gönensin
- Mert Aydın
- Sanlı Kaptan
- Kaya Çilingiroğlu
- Levent Tüzmen
- Yaşar Yalçın
- Fatih Doğan
- Gülcan Bilgiç
- Altan Tanrikulu
- Emrah Kayalıoğlu

5. AKŞAM GAZETESİ FUTBOL YAZARLARI

- Temel Yıldırım
- Deniz Gökçe
- Yusuf Yalkın
- Ömer Güvenç
- Ercan Aktuna
- M. Kemal Ulusu
- Süleyman Korkmaz
- Turgay Renklikurt
- Osman Tanburacı
- Vehbi Dinçcan
- Bülend Karpat
- Ömer Ural
- Alaattin Metin
- Şansal Büyüka

- Mustafa Bayraktar
- Nezir Önal
- Kazım Kanat
- Kemal Çağlayan
- Basri Baş
- Ersel Peker
- Halis Güler

6. STAR GAZETESİ FUTBOL YAZARLARI

- Serhat Ulueren
- Nazan Ercan
- Talay Erker
- Muhammet Altıntaş
- Yusuf Altıntaş
- Selçuk Yula
- Ahmet Çakar
- Ali Şen
- Hayri Hiçler
- Muhittin Öztürk
- Adnan Aybaba
- İhap Subaşı
- Ömer Çavuşoğlu
- Ali Biredinç
- Oktay Göröl
- Meriç Tunca
- Eyüp Karadayı

- Turgut Arslan
- Aydın Bayram
- Abdurrahim Albayrak
- Zekeriya Alp
- Gültekin Onay
- Neslihan Havutçu
- Fatih Türker
- Büsah Gencer
- Vedat Mardin
- Halit Kakıncı
- Saygı Öztürk
- Adnan Sezgin

**B. 7 ŞUBAT 2001-28 MART 2001 TARİHLERİNDE İNCELEMeye ALINAN
FUTBOL DERGİSİ YAZARLARI**

1. GOAL DERGİSİ YAZARLARI

- İsmail Er
- İlhan Söyler
- Sadi K.Yaşar
- Ogan Tarhan
- Yasir Kaya
- Ahmet Çongar
- Sıddık Turgut

2. FUTBOL PLUS DERGİSİ YAZARLARI

- Bülent Gürkan
- Gürcan Bilgiç

- Altan Tanrıkulu
  - Ferdal Uzundurukan
  - Necati Kola
  - Hakan Dilek
  - Hakkı Yalçın
  - Can Derin
  - Yiğiter Uluğ
  - Turgay Renklikurt
  - GÜNGÖR ŞAHINKAY
  - Tunç Kayacı
  - Feridun Niğdelioğlu
  - Ahmet Çakır
-

EK-2
AYNI ADLI BAŞKA BİR TEZ OLMADIĞINA DAİR Y.Ö.K. İNTERNET
SİTESİNDEN ALINAN BELGE

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU TEZ

TARAMA

Bu tarama ile bu sitede herkese açık bulunan tez veritabanının bilgilerine ulaşabilmektesiniz.

Top of Form 1

Arama Türü: All

Format: Uzun

Aranacak Text: Yazılı and Basında and Futbol and Fanatizmi

Aranacak text içinde 'and', 'or' ile arama yapılabilir(Arama türü boolean seçilmisse).

Örnek:

1) Çanakkale 'and' Atatürk

2) Çanakkale 'or' Atatürk

Bottom of Form 1

Search results

No matches were found for: 'Yazili and Basinda and Futbol and Fanatizmi'

Check the spelling of the search word(s) you used. If the spelling is correct and you only used one word, try using one or more similar search words with "Any."

If the spelling is correct and you used more than one word with "Any," try using one or more similar search words with "Any."

If the spelling is correct and you used more than one word with "All", try using one or more of the same words with "Any."

[Top of Form 1](#)

[Match: Format:](#)

[Refine search:](#)

[Bottom of Form 1](#)

EK-3

İNCELEMeye AĞİNAN GAZETE MANSETLERİNDEN BAZILARI

I. FANATIK GAZETESİ

9 ŞUBAT 2001

Elenmenin sorumlusu
LUCESCU

9 ŞUBAT 2001

Delidir, ne yapsa yeridir

10 ŞUBAT 2001

Kadıköy'den çıkış yok

13 ŞUBAT 2001

Scala çizmeyi aştı

24 ŞUBAT 2001

Kendin pişir kendin ye

26 ŞUBAT 2001

Trabzon umutsuz vaka

2 MART 2001

'Yönetim yanlış yaptı'

7 MART 2001

Kismetse bugün kesicez!

12 MART 2001

Bu ne düşmanlık

14 MART 2001

'Tezgahlar başladı'

15 MART 2001

Haqi'den tarihi rest

16 MART 2001

Vurun ama öldürmeyin

18 MART 2001

Trabzon süngü taktı

20 MART 2001

'Kelle avcılar pusuda'

22 MART 2001

Sıktın artık Jarda!

24 MART 2001

**'Korsan
bunlar'**

25 MART 2001 Seviyesiz adam

28 MART 2001 'Emek hırsızları'

28 MART 2001 Lucescu sırat köprüsünde

2. FOTOMAÇ GAZETESİ

13 SUBAT 2001 SCALA'YA HÜCUM

19 SUBAT 2001 ASLAN KAN KAYBEDİYOR

20 SUBAT 2001 KARTAL YANLIŞ YOLDA

20 SUBAT 2001 PLAY-OFF'TA HAKEM FACIASI

22 SUBAT 2001 SİLAHLAR BİLENİYOR

KADIKÖY'DEN ÇIKIŞ YOK 24 ŞUBAT 2001

NO WAY KADIKÖY

25 ŞUBAT 2001

TRABZONSPOR SIRAT

KÖPRÜSÜNDE

11 MART 2001

HAGI ÇILDIRDI ÇILDIRTI

12 MART 2001

O NE İNSAN, NE HAKEM

13 MART 2001

EMEĞİ HIRSIZLARI

20 MART 2001

BU KADARIDA FAZLA

23 MART 2001

CEHENNEMİN AGZI

23 ŞUBAT 2001

BU KAVGA BITMEZ

3. HÜRRIYET GAZETESİ

8 SUBAT 2001
DUELLO FENER'İN

10 SUBAT 2001
FATURAYI KESECEGİM

12 SUBAT 2001
PERISAN KARTAL

13 SUBAT 2001
İMHA PLANI HAZIR

20 SUBAT 2001
İÇİMİZDE HAIN VAR

22 SUBAT 2001
CİMBOM'U

YAKACAKSINIZ

27 SUBAT 2001
KARTAL'DA İÇ SAVAŞ

7 MART 2001
YILDIRIM KÖPÜRDÜ

9 MART 2001
HAGİ DALGA GEÇTİ

12 MART 2001
HAGİ CILDIRDİ

12 MART 2001
FENER'DEN ÖFKE

15 MART 2001
CİRKİN TEZGAH

26 MART 2001
SİMDİ HESAP ZAMANI

4. SABAH GAZETESİ

8 SUBAT 2001
FUTBOLA TOKAT

CILGIN FRANSIZ
 BARDAGI TASIRDI
 10 SUBAT 2001
Kupamızı kaldılar!

13 SUBAT 2001
KAOS KAPIDA

17 SUBAT 2001
BOGA KEBABI

18 SUBAT 2001
SIRAT KÖPRÜSÜ

21 SUBAT 2001
BALIC KURBAN!

Galatasaray'da futbolcuların direnişi başladı, kamp yapılmadı

25 SUBAT 2001
YENİCERİ OCAĞI

3 MART 2001
TARİHİ REST

11 MART 2001
ERSOY FACIASI

12 MART 2001
ACILARIN TAKIMI

13 MART 2001
EMEK HIRSIZLARI

13 MART 2001
LİSANSINI YIRTIYOR

20 MART 2001
EYYAMCILAR!

22 MART 2001
ASRİN HATASI

5. STAR GAZETESİ

Besiktas, Gencler birligi ne sans tanimiyor
8 SUBAT 2001
**ANTİKAM
CİGLIKLARI**

Denizli, istatistiklere göre bir dünya devi olan Galatasaray'ı elediklerini söyledi
9 SUBAT 2001
ASLAN VİZ GELDİ

Fenerbahçeliler Galatasaraylı Osman Hattat'a isim taktı
10 ŞUBAT 2001

CİRKEF ADAMI

Deplasmandaki Rizespor hezimetini Beşiktaşlı yöneticileri isyan ettirdi
12 ŞUBAT 2001

RUHSUZLAR!

Beşiktaş, Ç.Rize'den tarihi fark yedi
12 ŞUBAT 2001

CEK GİT SCALA!

Beşiktaş neden tükendi? Futbol takımı nereye gidiyor? İşin sonu ne olacak?
13 ŞUBAT 2001

SUÇLU YÖNETİM!

20 ŞUBAT 2001

TAKŞİŞİ BITİRİŞİ!

Sampiyona ligi 5 grubunda ider planını Bom bu gece Deportivo'dan puan alırsa çeyrek final kâbini aralayacak

20 ŞUBAT 2001

İCİMİZDE HAIN VAR

23 SUBAT 2001
**KARTAL
 AVI!**

26 SUBAT 2001
TRABZON FISS!

2 MART 2001
OLUM KALIM GÜNÜ

3 MART 2001
SIRAT KÖPRÜSÜ

10 MART 2001
KADER GÜNÜ

11 MART 2001
YINE DOVERİZ

13 MART 2001
**9 KELLE
 UCTU**

19 MART 2001

**ATESE
DEVAM**

26 MART 2001

KARIA TABLO

26 MART 2001

YA HEP YA HIÇ!

6. AKŞAM GAZETESİ

1 MART 2001

Scala out, Daum in

7 MART 2001

Bu yola baş koyduk

14 SUBAT 2001

'CİM BOM' BALA

8 SUBAT 2001

Rus ruleti Fener'in

Pascal Nouma Bardağı taşırdı
10 SUBAT 2001

Fener'de deprem!
17 SUBAT 2001

Aramızda hain var!
20 SUBAT 2001

9 kader haftası
20 MART 2001

Terbiyesiz Scala
24 MART 2001

Bilgili özür diledi
26 SUBAT 2001

**Bu maçı alacağız
başka yolu yok**
28 MART 2001

